

ԱՍԽԷ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՐԾՑ
ՏԱՐԲԱԿԱՆ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ
ՆՅՈՒԹԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ
ԿՈՆՖԵՐԱՆՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐԻ

371
5-98

ԲԱԳՈՒ—1934

MAR 2010

16 MAY 2013

ԱՍՆԷ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄՕՑ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՁԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

374
5-38

W

1008
38627

3340

ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ
ՆՅՈՒԹԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ
ԿՈՆՖԵՐԱՆՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1934—35 ՂԻՍ. ՏԱՐԻ

ԾՐԱՆԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿՈՆՖԵ- ՐԱՆՍՆԵՐԻՆ

Նոր ուսումնական տարուն որինակելի և բազմակողմանի նախապատրաստվելու նպատակով ԱՍՈՀ դպրոցներում պարապ-
մունքները հետաձգվում են մինչև սեպտեմբերի 15-ը: Դրա հե-
տևանքով սեպտեմբերի 5—15-ը բոլոր շրջաններում հրավիր-
վում են ուսուցչական կոնֆերանսներ, վորտեղ քննության կառ-
նային 1934—35 ուս. տարվա ուսումնական պլանները, ծրագրերը
և այդ ծրագրերով աշխատելու խնդիրը:

1933—34 ուս. տ. տարրական և միջնակարգ դպրոցներն աշ-
խատելով ստարիլ դասադրքերով և ծրագրերով, դպրոցում հան-
րակրթական գիտելիքների մակարդակի բարձրացման գործում
հասել են խոշոր հաջողությունների, սակայն բավականանալ այդ
հաջողություններով չի կարելի այն հասարակ պատճառով, վոր
մինչև հիմա դեռ դպրոցը չի վերացրել «արմատական թերություն
ներ»: Հետևապես հիմնական առարկաներից աշակերտներին գի-
տելիքների ճշգրիտ սահմանված ծավալ տարը պահանջում է դրպ
րոցում բոլոր առարկաների ավանդման գործը համապատասխան
հունի մեջ դնելու ել ավելի խորացրած աշխատանք:

Ծրագրերի հարմարեցումը խորհրդային պոլիտեխնիկ դպրո
ցի պահանջներին կենտրոնի 1932 թ. ոգոստոսի 25-ի վորոշման
իրականացման հիմնական խնդիրներից մեկն է:

Անցած ուսումնական տարում մի շարք դպրոցներում մաթե-
մատիկայի, Փիզիկայի, քիմիայի, աշխարհագրության և պատ-
մության ծրագրերի դասընթացը չի անցված, ծրագրերը նյութե-
րով ծանրաբեռնված և նրանց աշակերտների տարիքային առանձ-
նահատկություններին անհամապատասխան լինելու պատճառով:

ՈՍՀՄ-ի Ժողկոմխորհի և կենտրոնի 1934 թ. մայիսի 16-ի՝
պատմության և աշխարհագրության դասավանդման մասին կա-
յացրած պատմական վորոշումը մատնանչեց այդ առարկաների
ծրագրերի հիմնական թերությունները, այդ թերությունները
չպետք է կրկնվեն նոր ուսումնական տարվա ծրագրերում: Այս-

տեղից ել պարզվում և 1934-35 ուսումնական տարվա ծրագրեր-
րում կատարած փոփոխությունների նշանակությունը: Դառնա-
լով այդ փոփոխությունների բնույթին, անհրաժեշտ և մատնա-
նշել հետևյալը:

ԼԵԶՈՒ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նոր ուսումնական պլաններում լեզվի և գրականության ժա-
մերի ավելացումը բոլոր դասարաններում գլխավորապես վերո-
հիշյալ պատճառների հետևանքն է:

Տարրական դպրոցի ուսումնական պլաններում լեզվի և գրա-
կանության ժամերի ավելացումը (տարեկան 400 ժամ) բոլոր դա-
սարաններում ապացուցում են խորհրդային դպրոցի կողմից այդ
առարկային տրվող նշանակությունը:

Ավելացված ժամերը գլխավորապես պետք է ոգտագործվեն
անհրաժեշտ քերականական որենքների կրկնողության և հիշողու-
թյան մեջ ամրապնդելու վարժությունների համար:

Լեզուների ծրագրերը դպրոցների համար հրատարակվել են
1933 թ. այդ ծրագրերը տարբերվում են նախորդ տարիների ծր-
ագրերից նյութերի վորոշ սխտեմատիկ դասավորմամբ, վորը
ապահովել է լեզվի դասընթացի սխտեմատիկ անցումն աշակերտ
ների կողմից:

Այդ ծրագրերի հիման վրա ամբողջ տարվա ընթացքում տա-
րած աշխատանքն ապացուցեց նրանց ընդհանուր կառուցման ճշր
տությունը, հայտնաբերելով միաժամանակ եյական թերություն-
ներ, ինչպիսին են՝ ծրագրային նյութի ծանրաբեռնվածությու-
նը, վորը դասատվին հնարավորություն չէր տալիս նյութի կըրկ
նողությանը և ամրապնդմանը հատկացնել վորոշ ժամանակ:

Ծրագրի վորոշ մասերի աշակերտների տարեցային առանձ-
նահատկություններին անհամապատասխան լինելը:

Ծրագրի վորոշ բաժինների նյութերի դասավորման սխտեմա-
տիկայի անբավարար լինելը:

Տարրակն դպրոցում լեզվի դասերին ղեղադրություն մտցնե-
լու ցուցմունքի բացակայությունը:

Ուղղադրության և վորձարանական մոմենտների անհրաժեշտ
չափի բացակայությունը:

Ուսումնական պլաններում լեզուն և գրականությունն իր
տեսակարար կըռով գրավում է տարրական և միջնակարգ դըրպ-
րոցներում առաջին տեղը, այստեղից ել առաջ է դալիս լեզվի
ծրագրի վերանայելու անհրաժեշտությունը հետևյալ հիմնական
ուղիներով՝

Կառուցել ծրագրերը համեմատական լեզվադիտության ասպա-
րիզում ստուգված նորագույն գիտական նվաճումների հիման
վրա:

Մահմանել ստուգված միակ գիտական տերմինոլոգիան:
Գրականության ծրագրերները պետք է կառուցվեն հետևյալ
հիմունքներով՝

ա) Գրական գրվածքների ընտրության համար ճշգրիտ պատ-
մական ժամանակաշրջանների սահմանումը:

բ) Աշակերտներին տալու համար նախատեսված գրական
գրվածքների ձևի և բովանդակության արժեքության և նրանց
տարիքին համապատասխան լինելու վորոշումը:

գ) Գրական «ժառանգության» և ժողովրդական բանավոր
տեղեղծագործության տեսակարար կըռի վորոշումը ծրագրում:

դ) Գրականության գրականության ընտրությունը:

ե) Նախապատրաստական գիտության և բանաստեղծության
դասընթացի սխտեմատիկ ավանդման տեղի վորոշումը:

զ) Գրականության և պատմական առարկաների կապի ճշտու-
մը:

է) Ծրագրերի ճոխացումը դրոյի պատմա - կենսագրական
տեղեկությունների ուսումնասիրությամբ:

Ծրագրերի վերանայման աշխատանքը Լուսժողովատը պետք
է վերջացնի մոտ ապագայում: Այդ աշխատանքը կարող է հա-
ջող տարվել միայն համապատասխան գիտական հիմնարկների և
ուսուցչական ակտիվի մասնակցությամբ:

ՌՈՒՍՍ ԼԵԶՈՒ

Թուրքական և աղգային փոքրամասնությունների տարրա-
կան և միջնակարգ դպրոցների աշակերտության գիտելիքները
ուսաց լեզվից դեռ բավարար հաջվել չի կարելի:

Ուսաց լեզուն հաջող ավանդելու գործին արդելք հանդի-
սացող հիմնական պատճառներից անհրաժեշտ է նշել հետևյալնե-
րը՝

1. Նախորդ տարիներում ուսաց լեզվին ուսումնական պլա-
նով հատկացված ժամաքանակի անբավարար լինելը:
2. Ծրագրերի ուսումնական նյութերի անչափ ծանրաբեռ-
նված լինելը, վորը հասցնում էր առարկայի մակերեսային ու-
սումնասիրությանը և չէր ապահովում գիտելիքների և ունակու-
թյունների ամրապնդումն ու կրկնողությունը:
3. Դասագրքերի թերությունները՝ հորվածների մեծամասնա-
յլ լինելը, քերականական վարժությունների անբավականաչափ լի-

ները, կրթական մակարդակին նյութերի անհամապատասխան լի ները և վերջապես՝

4. Ռուսաց լեզվի ավանդման մեթոդիկայի անմշակ լինելը (վոչ ուսուցանող դպրոցում) :

Գալիք 1934-35 ուս. տարին պետք է բեկում մտցնի վոչ ուսական դպրոցներում ուսուցող լեզվի ավանդման և ուսուցող լեզվից աշակերտների զիտելիքների բարձրացման գործում :

1934-35 ուս. տարվա ուսումնական պլաններում բոլոր դասարաններում ավելացված են ուսուցող լեզվի համար նախատեսված ժամերը . ժամաքանակի ավելացումը հնարավորություն կտա մշակելու անցած տարուց մնացած թեմաները, բացի դրանից, բավականաչափ բեռնաթափված է 5-րդ դասարանի ծրագրի ճերականական բաժինը և ծրագրային նյութերի վորոշ մասը փոխադրվում է 6-րդ դասարան : Հետևապես 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ դասարանների ծրագրերի նշված բաժինը բարձրացվում է մի դասարանով վեր, վորի հետևանքով ծրագրային նյութերի դասավորումը համապատասխանում է աշակերտների զիտելիքների փաստական մակարդակին :

Ռուսաց լեզվի դասավանդման մեթոդիկայի անմշակ լինելը և դասագրքերում յեղած թերությունները խնդիր են դնում ուսուցչության առաջ սխառեմատիկ և համառորեն աշխատելու իրենց մեթոդական վարպետությունը բարձրացնելու համար : Այդ գործը բավականաչափ կթեթևացվի համապատասխան մի շարք ծրագրային-թեմաների մեթոդական մշակումների հրատարակման միջոցով :

ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱ

Լեզվից և գրականությունից հետո մաթեմատիկան խորհրդային դպրոցում գրավում է յերկրորդ տեղը : Մաթեմատիկայի դասավանդման դրումից խոշոր չափով կախված է դպրոցի հանրակրթական աշխատանքի վորակը և մասնավորապես Ֆիզիկո-քիմիական առարկաների ավանդումը :

Չնայած դպրոցներում մաթեմատիկայի ուժեղացման գործում վերջին 2-3 տարիների ընթացքում կատարած աշխատանքներին, 1934-35 ուս. տարվա պլաններում և ծրագրերում այդ առարկայի դերն ավելի ուժեղացնելու համար մտցրված են հետևյալ փոփոխությունները .

Տարրական դպրոցում ամեն մի դասարանի 4-րդ քառորդի նյութերը տեղափոխվում են հաջորդ դասարանը :

Միջնակարգ դպրոցի նախկին ծրագրի ծանրաբեռնվածություն և ժամերի պակասություն պատճառով ուսուցչից զուրկ եր

նյութերի կրկնողություն, աշխատանքին խնդիրներ լուծելու և Տչդրիտ մաթեմատիկական լեզվին տիրելու ունակություններ տալու պայմաններից :

Ամենաչատ երական կրճատման և յենթարկվել 10-րդ դասարանի ծրագրերը, նրանից հանված են բարձրագույն մաթեմատիկայի տարրերը և նրանց փոխարեն տրվում է ելեմենտար մաթեմատիկայի դասընթացի խորացած կրկնողությունը :

Հետևապես, 5 տարվա համար նախատեսված նյութը, այսինքն՝ սկսած 5-րդ դասարանից մինչև 9-րդ դասարանը ներառյալ բաշխվում է վեց տարվա մեջ (5-10-րդ դասարանները) :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Աշխարհագրության ծրագիրը, համաձայն ԽՍՀՄ-ի Ժողովուխորհի և կենտրոնի ս. թ. մայիսի 16-ի պատմական վորոշմանը, յենթարկված է հետևյալ փոփոխության .

Այսպես, 3-րդ և 4-րդ դասարանների ծրագրերում փոփոխություններն ապահովում են աշակերտության հիշողության մեջ ամրապնդելու հիմնական աշխարհագրական անունները (յերկրների, գետերի, ծովերի, լեռների, քաղաքների և այլն) և աշխարհագրական քարտեզի հաստատուն յուրացումը :

5-րդ դասարանում — Ֆիզիկական աշխարհագրության ծրագիրը հիմնականում մնում է նույնը : Վորոշ չափով փոփոխություն է յենթարկված առանձին թեմաների ուսումնասիրության հաջորդականությունը և կոնկրետացման է յենթարկված դասընթացի ուսումնական նյութերը, յեյնելով աշակերտության տարիքային առանձնահատկություններից :

6-րդ դասարանում — տրվում է աշխարհամասերի Ֆիզիկո-աշխարհագրական տեսությունը (Յելլոպա, Ասիա, Ամերիկա, Աֆրիկա, Աստորալիա) և հիմնական տեղեկություններ աշխարհի ամեն մի մասի կարևորագույն պետությունների մասին (քաղաքական իրավակարգ, Ժողովրդական տնտեսություն և այլն) :

7-րդ դասարանում — տրվում է ԽՍՀՄ-ի ընդհանուր Ֆիզիկո-աշխարհագրական տեսությունը : Այստեղ ծրագրի նախատված և տնտեսական և վիճակագրական մանրամասնություններից և միաժամանակ ընդլայնված է ամեն մի հանրապետության, յերկրի ու մարզի աշխարհագրական բնութագրումը (գետերի, լճերի, ծովերի, կլիմայի, բույսերի ու կենդանիների նկարագրություն, խոշորագույն քաղաքների, յերկաթուղիների ու խճուղիների բրնութագրում և այլն) :

8-րդ դասարանում — Առաջին կիսամյակում պետք է անցվի ավելի բայն ծավալով ԽՍՀՄ-ի Ֆիզիկական աշխարհագրու-

Թյունը, փակ յերկրորդ կիսամյակում՝ ԽՍՀՄ-ի տնտեսական աշխարհագրութեան մասնաճյուղային մասը:

9-րդ դասարանում — Ուսումնասիրվում է կապիտալիստական յերկրների տնտեսական աշխարհագրությունը:

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Պատմութեան նախկին ծրագրերն իրենց վերացական և սխեմատիկ բնույթով, «վերացական սոցիոլոգիական սխեմաներ» պարունակող դասագրքերը, փոխանակ քաղաքացիական պատմությունը կենդանի, գրավիչ ձևով ավանդելու, շարահյուսելով կարեկորագույն դեպքերն ու փաստերն իրենց ժամանակագրական հաջորդականութեամբ, պատմական գործիչների բնութագրութեամբ, շատ դեպքերում չէլին համապատասխանում աշակերտների տարիքին: Պատմութեան դասավանդման անբավարար դրուժը ցարտուն կերպով հայտնաբերված է ԽՍՀՄ-ի Ժողովրդական և Կենտրոնի ս. թ. մայիսի 16-ի պատմական «Քաղաքացիական պատմութեան դասավանդելու մասին» վերջին մեջ:

Աշակերտների կողմից պատմական նյութերի յուրացման մեջ հիմնական թերությունները հետևյալներն են:

Պատմական փաստերը չիմանալը: Հաճախակի պատմական դեպքերը և դեմքերը փոխարինվում են ին մերձ սխեմաներով, արատրակտ սահմանումներով, վորոնցից աշակերտները վոչինչ չեն հասկանում: Ժամանակագրական հաջորդականութեան վատ յուրացումը, պատմական քարտեզին մոտենալու և աշխատանքի ընթացքում ոգտագործելու ունակութեան բացակայությունը: Պատմական յերևութիւնների պատճառի-հետևանքի կապի չհասկանալը և այլն:

Վերոհիշյալ թերությունները վճռականորեն վերացնելու նըպատակով պատմութեան ծրագրի մեջ մտցրված են հետևյալ փոփոխությունները:

5-րդ դասարանում — Կրճատվում է «նախնական հասարակություն» բաժինը, փակ «Հոռմի պատմությունը» տեղափոխվում է 6-րդ դասարանը:

6-րդ դասարանում — դասընթացն սկսվում է «Հոռմի պատմություն» բաժնից և վերջանում է «Սաչակրած արչափանքներով»:

7-րդ դասարանում — շարունակվում է միջնադարյան պատմությունը «խաչակրած արչափանքների» ժամանակաշրջանից հետո և վերջանում է «Անդլիական հեղափոխութեամբ»:

«Արդյունաբերական հեղաշրջում» և «Ճրանսիական մեծ հեղափոխություն» թեմաները տեղափոխվում են 8-րդ դասարանը:

6-րդ և 7-րդ դասարանների դասընթացներից հանվում է «ԽՍՀՄ-ի Ժողովուրդների և Ռուսաստանի պատմությունը»:

8-րդ և 9-րդ դասարաններում — ԽՍՀՄ-ի և նոր պատմութեան դասընթացները շարունակվում են անցյալ ուսումնական տարում անցած նյութերի հիման վրա: Այդ յերկու դասընթացները տարվում են ինքնուրույն:

ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Բավականաչափ փոփոխութեան է յենթարկված հասարակագիտութեան ծրագրը: Ուսումնական սլանում 1-ին և 2-րդ դասարաններում հասարակագիտութեանը ժամեր չի հատկացրված, այդ դասարաններում տարվում են դրույցներ դասադրքում տրված պատմվածքների և վոտանավորների թեմաներով:

3-րդ և 4-րդ դասարանների ծրագրերը դադարիար են տալիս այդ տարիքի աշակերտութեան անհատական և հասարակական բը նավորութեան ճիշտ կազմակերպման և հասարակական-քաղաքական դեպքերի մասին (աշակերտների հատկացողութեան համապատասխան):

5-րդ և 6-րդ դասարաններում աշակերտները ծանոթանում են Մարքսի, Ենգելսի, Լենինի և Ստալինի կյանքի ու գործունեյութեանը, միաժամանակ կենդանի որինակների և կոնկրետ փաստերի հիման վրա խորհրդային կոնստիտուցիայի հետ:

7-րդ դասարանում — ուսումնասիրվում է մեր հաղթությունների պատմությունը: Այդ նյութն ամբողջապես պետք է արվի կենդանի, դեղարվեստական ձևով, բերելով անհրաժեշտ փաստեր ու բնութագրելով:

Հասարակագիտութեան ժամերը, համեմատած անցյալ տարվա հետ, զգալի չափով կրճատված են:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Տարրական դպրոցի բնագիտութեան ծրագրում այնպիսի թեմաներ, ինչպիսիք են՝ «Անտառն ամառը» (2-րդ դասարան), «Բույսերի կյանքը» (4-րդ դասարան) հանվում են:

5-րդ և 6-րդ դասարաններում — բուսականութեան և կենդանական աշխարհի նյութերն ավելի յեն սխեմատիկացրած յենթարկված մինչ փոփոխութեան յենթարկված ծրագրի հետ: Բույսերի բջիջների ուսումնասիրութեանը հատկացված է ավելի շատ ժամեր:

«Կենդանաբանութեան ներածություն» թեմայից (6-րդ դասարան) «Յերկրի պատմություն» նյութը, վորպես աշակերտների

գիտական մակարդակին անհամարատասխան և դասընթացի յուրացմանը չափակցող նյութ, հանված է:

7-րդ դասարանում — սահմանափակվել միայն «Յեղրակացու թյուն» բաժնի առաջին թեմայի ուսումնասիրությամբ:

8-րդ դասարանում — մարդու անատոմիայի և բնախոսության բաժնից «Վոսկրային և մկանային սխտեմ» թեմայից հանվում է մկանային աշխատանքի քիմիոլոգիա, վորպես աշակերտների համար դժվար ըմբռնելի և անհասկանալի:

9-րդ դասարանում — մինչ «Եվոլյուցիոն» տեսությունն դասընթացը մտցնելում է «Յերկրի կեղևի պատմության հիմունքները» թեման:

10-րդ դասարանում — նորից մտցնելում են յերկրաբանության և հանքաբանության դասընթացները:

Ք Ի Մ Ի Ա

Քիմիայի ծրագրի սքեման մնում և նույնը: 6-րդ դասարանից քիմիան 7-րդ դասարանը մտցնելու պատճառով հետագա դասարաններում մտցնելում են կրկնողության ելեմենտներ և այդ խոկ պատճառով ել ծրագրային նյութերը վորոչ չափով կրճատված են:

Դպրոցների աշխատանքի պրակտիկան ցույց է տվել, վոր քիմիայի դասատուները չեն կատարում ծրագրում նշված լաբորատոր աշխատանքների և դեմոնստրացիաների մինիմումը, հետևյալս քիմիայի դասատուները և դպրոցի ղեկավարները պետք է հիշեն, վոր քիմիայի դասավանդումն առանց լաբորատոր աշխատանքների և դեմոնստրացիաների, ըստ էյության, դնահատվելու չէ վորպես ծրագրի չկատարում:

Ֆ Ի Զ Ի Կ Ա

Հաշվի առնելով աշակերտների տարիքային առնձնահատկությունները և գիտական մակարդակն առանձին առարկաներից (որինակ՝ մաթեմատիկայից), Ֆիզիկան 5-րդ դասարանից փոխադրվում է 6-րդ դասարանը:

Ուսուցիչը լուրջ ուշադրություն պետք է դարձնի՝ վորպես դժվար յուրացվող 6-րդ դասարանի «Նյուտոնի որենքները և շարժման ակիդրը», 7-րդ դասարանի «Յերկրաչափական տեսագիտություն և լույսի դիսպերսիան», 8-րդ դասարանի «Տատանումներին» և 9-րդ դասարանի «Կինետիկ հոսանքի տեսության և գազի աշխատանքի բաժինների վրա»:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Աշխատանքի ծրագրում տրված է աշակերտներին հետաքրքրող աշխատանքային պրոցեսների կոնկրետ ձևերը: Աշխատանքի դասավանդման ընթացքում անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել Ֆիզիկայի, քիմիայի, մաթեմատիկայի և գծագրության առարկաների հետ կապ ստեղծելու խնդրին: Աշխատանքի ծրագրի փոփոխության հետևանքով ուսումնական պլանում նախատեսված ժամերը բավականաչափ քչացրված են:

Բայց այդ չի նշանակում, վոր ուսուցման գործում աշխատանքի նշանակությունը իջեցված է, այլ ժամերի քչացումը հետևյալս է ծրագրի արհեստական տեսականացման և ավելորդ շատխոսության մասերի աղատումից:

Որոհրդային պոլիտեխնիկական դպրոցները յերկրորդ տարին են աշխատելու ստարիլ դասագրքերով: Անցած տարիվա թերությունները՝ դասագրքերի թերազնահատումը կամ ընդհակառակը, աշակերտի համար դասագրքերը գիտություն ձևոք բերելու միակ աղբյուրը դարձնելը պետք է վերացնել, ամեն մի ուսուցիչ ամբողջ ուսումնական տարիվա ընթացքում, պիտի ուսումնասիրի ստարիլ դասագրքը, անալիզի յենթարկի, ստուգի գործնական աշխատանքի ընթացքում, վորպեսզի հետագայում աշակցի Լուստողիմատին դասագրքերի թերությունները վերացնելու համար:

Ծրագրի փոփոխության հետևանքով դասագրքերի ճիշտ ոգտագործումը սույն ուսումնական տարում ստանում է խոշոր նշանակություն:

1934-35 ուսումնական տարում դպրոցներում ոգտագործվելու յեն 1933 և 1934 թ.թ. հրատարակած դասագրքերը: Սույն տարում հրատարակած դասագրքերը պարունակում են բավակա նի փոփոխություններ, ուսուցիչը պետք է ծանոթ լինի այդ փոփոխությունների հետ, վորպեսզի կարողանա կենտրոնացնել դըրանց վրա 1933 թ. հրատարակած դասագրքերն ոգտագործող աշակերտների ուշադրությունը:

Նոր ուսումնական տարին պետք է դառնա պետության և կուսակցության դպրոցի մասին հանած վորոշումների կիրառման և կոնկրետացման բեկման տարի, մասնավորապես ս. թ. մայիսի 16-ի վորոշման նկատմամբ: Դարիք ուսումնական տարում դպրոցըն առանց առարկության պետք է լիկվիդացիայի յենթարկի «արմատական քերությունը» և պայքարի բոլոր առարկաների որինակելի դրման համար:

Տարրական և միջնակարգ դպրոցների վարչության պետ՝ ՅՈՒ. ՀԱԶԻՅԵԿ

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Տարրական դպրոցի աշակերտության կրթական մակարդակը աշխարհագրությունից անցած 1932—33 ուս. տ. հետ համեմատած, սույն ուսումնական տարում վերջը չափով բարձրացել է: Այդ ապացուցվում է Լուսժողկոմատի կողմից դպրոցներում տարված 1934 թվի դարձյալ ընտրողական և տարեկերջի ստուգումների արդյունքները: Քննություն յենթարկված գյուղական մասսայական դպրոցների 748 աշակերտներից ստուգողական աշխատանքի ժամանակ քարտեզից բավարար արդյունքներ են ցուցադրել 654 աշակերտ (87 տոկոս) և միայն 94 աշակերտ (մոտավորապես 13 տոկոս) չեն կարողանում ոգտագործել քարտեզը: Ստուգման յենթարկված 79 դպրոցներից — 54 դպրոց միայն բավարար գիտելիքներ են տվել աշխարհագրության ամբողջ դասընթացից, և լրիվ կերպով մշակման են յենթարկել Լուսժողկոմատի կողմից առաջադրված աշխարհագրության ծրագիրը:

Դրա հետ միասին անհրաժեշտ է նշել, վոր աշխարհագրության ավարտումը տարրական դպրոցում դեռ աշակերտությանը չի տալիս կոնկրետ և կայուն գիտելիքներ:

Ստուգման յենթարկված 13 մասսայական դպրոցներում յերեւան է հանված քարտեզի վրա աշխատելու գործի անբավարար գրումը:

Բանավոր ստուգման յենթարկված 65 աշակերտներից 14 աշակերտ չկարողացան անվանել և ցույց տալ քարտեզի վրա հովհասի նավթահանման վայրերը:

Դասերի գրանցումներից ու կոնսպեկտներից, և տարեկերջի ստուգումներից պարզվել է, վոր շատ դասատուներ աշխարհագրության ավանդման ընթացքում նյութը ծանրաբեռնում են ընդհանուր-անտեսական հարցերով, ի միաս աշակերտների կողմից ֆիզիկական — աշխարհագրական գիտելիքների հաստատուն (կայուն) յուրացմանը:

Աշխարհագրության դասերին թույլ և անբավարար չափով է ոգտագործվում դիտողական պարագաները և բացի դրանից այդատարկացի ավանդումը շատ դեպքում տարվում է չոր, անհետաքրքիր և վերացական ձևով:

Ուսումնական տարվա ընթացքում ստուգման յենթարկված դպրոցների 7 տոկոսը, այսինքն, 41 դպրոցում աշխարհագրության վերաբերվող վոչ մի եքսկուրսիա չի կատարված, վորը ցարտուն կերպով ապացուցում է ուսումնասիրվող նյութի և կոնկրետ իրականության կապի բացակայությունը:

Աշխարհագրության ուսումնասիրության ընթացքում գեղարվեստական գրականությունը թույլ և շատ դեպքում բոլորովին չի ոգտագործվում: Միայն ստուգման յենթարկված դպրոցներից չցրտում դասատուները սխտեմատիկորեն աշխատանք են տարել աշխարհագրության դասերին գիրքն ոգտագործելու և ուսումնասիրվող նյութը գեղարվեստական գրականության հետ կապելու համար:

Աշխարհագրության դասընթացի յտրացմանը յանդարել և նույնպես և ծրագրի ծանրաբեռնվածությունը, վորի հետևանքով դասատուն սակաված է յեղել ամեն դասին աշակերտին տալ նոր տեղեկություններ, բորորովին ուղադրություն չդարձնելով անցած նյութի կրկնողությանը և անբաշխմանը:

Այդ բորը թերությունները ցարտուն կերպով հայտնաբերել են իՍՀՄ-ի Ժողկոմխորհը և Կենտկոմն իրենց հատուկ «Աշխարհագրության դասավանդման» վորոյման մեջ, վորտեղ մատնանշված է, վոր այդ թերություններից յտրագույններն են — «քացատրուքյան վերացական և չոր ու ցամախ յինյը, ֆիզիկո — աշխարհագրական նյութի անբավարարությունը, քարտեզի վրա բույլ կողմնորշումը, դասավանդման ու աշխարհագրության դասագրքերի վիճակագրական — տնտեսական նյութերով և ընդհանուր սյեմաներով ծանրաբեռնված յինյը, վորի հետևանքով սովորողները դպրոցներից յիլուում են հաճախ առանց տիրապետելու աշխարհագրական տարրական գիտելիքներին:

Հիշյալ թերությունները վերացնելու համար իՍՀՄ-ի Ժողկոմխորհն ու Համկոմկուսի (ք) Կենտկոմն առաջարկել են «վերանայել տարրական և միջնակարգ դպրոցների աշխարհագրության դասագրքերն ու ծրագրերը և տարրական դպրոցում (3-րդ և 4-րդ դասարաններ) աշխարհագրություն ուսումնասիրելիս ապահովել, վոր սովորողների հիշողության մեջ ամրապնդվեն հիմնական աշխարհագրական անունները (յերկրների, գետերի, ծովերի, լեռների, քաղաքների և այլն) և նրանք հաստատույնս յիմանան աշխարհագրական քարտեզը ծրագրի նշանակված սահ-

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Տարրական դպրոցի աշակերտության կրթական մակարդակը աշխարհագրությունից անցած 1932-33 ուս. տ. հետ համեմատած, սույն ուսումնական տարում վորոշ չափով բարձրացել է: Այդ ապացուցվում է Լուսժողկոմատի կողմից դպրոցներում տարված 1934 թվի դարձան ընտրողական և տարեկերջի ստուգումների արդյունքները: Քննության յենթարկված դյուղական մասսայական դպրոցների 748 աշակերտներից ստուգողական աշխատանքի ժամանակ քարտեզից բավարար արդյունքներ են ցուցադրել 654 աշակերտ (87 տոկոս) և միայն 94 աշակերտ (մոտավորապես 13 տոկոս) չեն կարողանում ոգտագործել քարտեզը: Ստուգման յենթարկված 79 դպրոցներից — 54 դպրոց միայն բավարար գիտելիքներ են սովել աշխարհագրության ամբողջ դասընթացից, և լրիվ կերպով մշակման են յենթարկել Լուսժողկոմատի կողմից ստաջադրված աշխարհագրության ծրագիրը:

Դրա հետ միասին անհրաժեշտ է նշել, վոր աշխարհագրության ավարտումը տարրական դպրոցում դեռ աշակերտությանը չի տալիս կոնկրետ և կայուն գիտելիքներ:

Ստուգման յենթարկված 13 մասսայական դպրոցներում յենթարկման է հանված քարտեզի վրա աշխատելու գործի անբավարար դրումը:

Բանավոր ստուգման յենթարկված 65 աշակերտներից 14 աշակերտ չկարողացան անվանել և ցույց տալ քարտեզի վրա կոսկասի նավթահանման վայրերը:

Դասերի դրանցումներից ու կոնսպեկտներից, և տարեկերջի ստուգումներից պարզվել է, վոր շատ դասատուներ աշխարհագրության ավանդման ընթացքում նյութը ծանրաբեռնում են ընդհանուր-անտեսական հարցերով, ի մաս աշակերտների կողմից Ֆիզիկական — աշխարհագրական գիտելիքների հաստատուն (կայուն) յուրացմանը:

Աշխարհագրության դասերին թույլ և անբավարար չափով են ոգտագործվում դիտողական պարագաները և բացի դրանից այդ առարկայի ավանդումը շատ դեպքում տարվում է չոր, անհետաքրքիր և վերացական ձևով:

Ուսումնական տարվա ընթացքում ստուգման յենթարկված դպրոցների 7 տոկոսը, այսինքն, 41 դպրոցում աշխարհագրության վերաբերվող վոր մի եքսկուրսիա չի կատարված, վորը ցայտուն կերպով ապացուցում է ուսումնասիրվող նյութի և կոնկրետ իրականության կապի բացակայությունը:

Աշխարհագրության ուսումնասիրության ընթացքում գեղարվեստական գրականությունը թույլ և շատ դեպքում բոլորովին չի ոգտագործվում: Միայն ստուգման յենթարկված դպրոցներից չորսում դասատուները սիստեմատիկորեն աշխատանք են տարել աշխարհագրության դասերին գիրքն ոգտագործելու և ուսումնասիրվող նյութը գեղարվեստական գրականության հետ կապելու համար:

Աշխարհագրության դասընթացի խորացմանը խանգարել է նույնպես և ծրագրի ծանրաբեռնվածությունը, վորի հետևանքով դասատուն ստիպված է յեղել ամեն դասին աշակերտին տալ նոր տեղեկություններ, բոլորովին ուշադրություն չբարձնելով անցած նյութի կրկնողությանը և ամրապնդմանը:

Այդ բոլոր թերությունները ցայտուն կերպով հայտնաբերել են ԽՍՀՄ-ի Ժողրոմխորհրդի և Կենտկոմի իրենց հատուկ «Աշխարհագրության դասավանդման» վորոշման մեջ, վորտեղ մատնանշված է, վոր այդ թերություններից խոշորագույններն են — «բացատրության վերացական և չոր ու ցամաք լինելը, ֆիզիկո — աշխարհագրական նյութի անբավարարությունը, քարտեզի վրա քույլ կողմնորոշումը, դասավանդման ու աշխարհագրության դասագրքերի վիճակագրական — տնտեսական նյութերով և ընդհանուր սյեմաններով ծանրաբեռնված լինելը, վորի հետևանքով սովորողները դպրոցներից յեղում են հանախ առանց տիրապետելու աշխարհագրական տարրական գիտելիքներին:

Հիշյալ թերությունները վերացնելու համար ԽՍՀՄ-ի Ժողկոմխորհն ու Համկոմկուսի (ը) Կենտկոմն առաջարկել են «վերանայել տարրական և միջնակարգ դպրոցների աշխարհագրության դասագրքերն ու ծրագրերը և տարրական դպրոցում (3-րդ և 4-րդ դասարաններ) աշխարհագրություն ուսումնասիրելիս ապահովել, վոր սովորողների հիշողության մեջ ամրապնդվեն հիմնական աշխարհագրական անունները (յերկրների, գետերի, ծովերի, բոնների, քաղաքների և այլն) և նրանք հաստատապես իմանան աշխարհագրական քարտեզը ծրագրի նշանակված սահ-

մաններում, ձգտելով նրան, վոր բացատրությունն առկելի դե-
տողական մատչելի, հանրամատչելի ու դրամիչ լինի:

Ծրագրային նյութի բեռնաթափման, նրա սխտեմատիզա-
ցիայի և աշխարհագրության դասընթացը աշակերտության տա-
րիքային առանձնահատկություններին հարմարեցնելու նպատա-
կով և, վոր նոր՝ 1934-35 ուսումնական տարում ծրագիրը յեն-
թվարկվում և հետևյալ փոփոխության:

3-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. 6-րդ բաժին «Յերկրագունդ և նրա պատկերելը գլոբուսի
ու կիսագնդերի քարտեզի վրա» բաժանել յերկու ինքնուրույն
բաժինների:

ա) Առաջին բաժին նույն վերնագրով («Յերկրագունդ և նրա
պատկերելը գլոբուսի ու կիսագնդերի քարտեզի վրա»), վորի
մեջ են մտնում 1932-33 թ. թ. ծրագրերի 1, 2, 3, 4, 5, 6 կե-
տերը:

բ) Յերկրորդ բաժին «Յուրտ, բարեխառն և տաք յերկր-
ներ», վորի մեջ և մտնում ծրագրի 6-րդ բաժնի 7-րդ կետը:

2. 4-րդ բաժին «Յեղամակ և կլիմա» տեղավորել «Յերկրա-
գունդ և նրա պատկերելը գլոբուսի ու կիսագնդերի քարտեզի
վրա և «Յուրտ, բարեխառն և տաք յերկրներ» բաժինների ա-
րանքում:

3. 7-րդ բաժին.— «Ինչպես եմ ապրում և ինչով եմ զբաղվում
աշխատավորները մեր շրջանում, և մեր հանրապետութայն
մեջ»:

Վորպես դժվարին և իր մեջ մեծ չափով տնտեսական աշ-
խարհագրական նյութեր պարունակող տարրական դպրոցի դաս
ընթացից հանել, միաժամանակ անհրաժեշտ համարել աշխարհա
գրության դասընթացի տարրեր բաժինների մշակման ժամանակ
տեղագրիտական նյութերի ոգտագործումը:

4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. «ԽՍՀՄ-ի տեսությունն ըստ գոտիների» բաժնում
չպահանջել աշակերտներից հիշելու ինքնավար հանրապետու-
թյունները և վարչական մարզերը (այսինքն՝ «Տաւղրանների գո
տու» թեմայի— 6-րդ կետը, «Տայգայի գոտու» — 10-րդ կետը,
«Խառն անտառների գոտու» — 7-րդ կետը, «Անտառատափառու
նային և տափաստանային գոտու» — 4-րդ կետը, «Անապատնե-
րի գոտու» — 4-րդ կետը, «Բնության պատկերները և տնտեսու-
թյան տիպիկ նյութեր լեռներում» թեմայի 5-րդ կետը:

2. «ԽՍՀՄ-ի քաղաքական տեսության բաժնում չպահան-
ջել աշակերտներից հիշելու ինքնավար հանրապետությունները և
վարչական մարզերը (այսինքն՝ 3-րդ կետը):

Իր ուժի մեջ և մնում քարտեզի վրա աշխարհագրական դիր-
քը և անունները հիշելու պահանջը ԽՍՀՄ-ի դաշնակցային հան-
րապետությունների և նրանց կենտրոնների նկատմամբ:

Հանել 4-րդ դասարանի դասընթացից վերահիշյալ բաժնի
4-րդ և 5-րդ կետերը (այսինքն՝ խտության մասին, քաղաքա-
յին և գյուղական բնակչության տոկոսը և նրա կրած փոփոխու-
թյունները):

3. «Աշխարհի քարտեզը» բաժինը կրճատել և հասցնել մինչև
գլխավոր պետությունների և գաղութային յերկրների ամենա-
կարճ տեսությանը քարտեզի վրա, առանց նրանց փորձե ծա-
վարած բնութագրմանը:

Աշխարհագրական քարտեզը իմանալու և հիմնական աշխար-
հագրական անունները հիշելու դիտելիքների ծավալի չափը սահ-
մանվում և ստարելի դասագրքում տրված ծավալը, վորը ծանրա
բեռնել վոչ մի դեպքում չի թուլատրվում:

Հետևապես աշխարհագրության դասընթացը տարրական
դպրոցում վերահիշյալ փոփոխություններից հետո, կարելի յե
պատկերել հետևյալ ձևով:

3-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Կողմնորոշում տարածության մեջ (լրիվ ըստ 1932-33
թ. թ. ծրագրերի):

2. Ծանոթություն տեղի ուղեգրի և արտագրական պլանի
հետ (լրիվ ըստ ծրագրի):

3. Յերկրի մակերևույթի և գեոմային ջրեր (լրիվ ըստ ծը-
րագրի):

4. Ծանոթություն քարտեզի հետ (լրիվ ըստ ծրագրի):

5. Յերկրագունդ և նրա պատկերելը գլոբուսի ու կիսա-
գնդերի քարտեզի վրա (նույն բաժնի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ,
5-րդ և 6-րդ կետերը):

6. Յեղամակ և կլիմա (լրիվ ըստ ծրագրի):

7. Յուրտ, բարեխառն և տաք յերկրներ (ծրագրի 6-րդ
բաժնի 7-րդ կետը):

4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1-ին. ԽՍՀՄ-ի աշխարհագրական դիրքը, տարածությունը,
սահմանները, մակերևույթի համառոտ տեսությունը (լրիվ ըստ
ծրագրի):

2-րդ ԽՍՀՄ-ի տեսութիւնը ըստ գոտիների (ընդհանրապես ըստ ծրագրի) :

- ա) Բևեռային գոտի :
- բ) Տունդրանների գոտի (առանց 6-րդ կետի)
- գ) Տարալի գոտի (առանց 10-րդ կետի),
- դ) Խառն անտառների գոտի (առանց 7-րդ կետի),
- ե) Անտառատարատարանային և տարատարանային գոտի (առանց 4-րդ կետի) :
- զ) Մերձարևադարձային գոտի (լրիվ ըստ ծրագրի),
- է) Անապատների գոտի (առանց 4-րդ կետի) :
- ը) Բնութիւն պատկերներ և տնտեսութիւն տիպիկ ճյուղեր լեռներում (առանց 5-րդ կետի) :

3-րդ. ԽՍՀՄ-ի ընդհանուր տեսութիւն (լրիվ ըստ ծրագրի) :

4-րդ. ԽՍՀՄ-ի քաղաքական տեսութիւն (առանց 4-րդ ու 5-րդ կետերի և առանց ինքնավար հանրապետութիւնների ու վարչական մարզերի հիշելը) :

5-րդ. Գլխավոր պետութիւնների և դաղուծային յերկրների համարուող տեսութիւնը քարտեզի վրա :

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ՈԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յեշնելով 3-րդ և 4-րդ դասարանների աշխարհագրութիւնի ծրագրի վերահիշյալ փոփոխութիւններից, ուսուցիչը պարտավոր է ոգտագործել Լուսժողովարտի կողմից հաստատուած և հրատարակուած տարրական դպրոցի աշխարհագրութիւնի դասագրքերը :

Ուսուցիչը իր աշխատանքի պրոցեսում պետք է հիմք ընդունի և անչեղորեն ղեկավարի ԽՍՀՄ-ի Ժողովարտի և Կենտկոմի ս. թ. մայիսի 16-ի վորոչման մեջ տրուած ցուցմունքներով, վորի մեջ ասուած է, վոր «Տարրական դպրոցում (3-րդ և 4-րդ դասարաններ) աշխարհագրութիւն ուսուցանելիս անպահովել, վոր սովորողների հիշողութիւնի մեջ ամրաստուելն հիմնական աշխարհագրական անունները (յերկրների, դետերի, ծովերի, լեռների, քաղաքների և այլն) և նրանք հաստատուելս իմանան աշխարհագրական քարտեզը՝ ծրագրի նշանակած սահմաններում, հաջողեցնելով, վոր բացատրութիւնն ավելի դիտողական, մասնակցի, հանրամասնելի ու դրամիչ լինի :

Բացի դրանից, ղեկավարելով նույն վորոչմամբ, ուսուցիչը պարտավոր է արդեն սույն 1934-35 ուսում. տարում վերացնել աշխարհագրութիւնի դասավանդման այնպիսի խոշորագույն թեթութիւնները, ինչպես են՝ «բացատրութիւն վերացական և չար

ու ցամաք լինելը», «Փիզիկո-աշխարհագրական նյութի անբավարարութիւնը», «Բարտեզի վրա բույր կողմնորոշումը» և «դասավանդման ու աշխարհագրութիւնի դասագրքերի վիճակագրական-տնտեսական նյութերով և ընդհանուր սխեմաներով ծանրաբեռնված լինելը» :

Այս բոլոր թեթութիւնների դեմ պետք է պայքարել վոր լրիվ միջնակարգ դպրոցի բոլոր դասարաններում աշխարհագրութիւնի դասավանդման ժամանակ, բայց առաջին հերթին այդ թեթութիւնները պետք է վերացուել տարրական դպրոցում, ուր աշակերտների տարիքային առանձնահատկութիւնները պահանջուել են, վորպեսզի աշխարհագրութիւնի դասավանդումը տարվի ավելի կենդանի ձևով, դիտողական ու դրամիչ և լրիվ չափով համապատասխանի այդ դասարանների աշակերտներին ու նրանց տարիքին :

Յեշնելով այն հանդամանքից, վոր սույն ուսումնական տարում տարրական դպրոցի ուսուցիչներն ստիպուած են լինելու ոգտագործել տարի աշխարհագրութիւնի դասագրքերը, ուստի, դասագրքի թեթութիւնները յրաքնելու համար ուսուցիչը պետք է տարրական դպրոցում դասավանդման պրոցեսում խոշոր ուշադրութիւն դարձնի քարտեզի ուսումնասիրութիւնը, նմանապես և աշխարհագրական պատմութիւնների ու նկարագրութիւնների ընտրութիւնը, վորոնք պետք է ոգտագործուելն ինչպես դասարանում, նույնպես և աշակերտների արտադպրոցական ընթերցանութիւնի միջոցով :

Ուսուցիչը պետք է ոգտագործի այն աշխարհագրական քարտեզները, դիտողութիւնները և դրքերը, վորոնք նշուած են ՈՍՅՆ-ի Լուսժողովարտի 1934 թ. մայիսի 28-ի № 396 հրամանում :

ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934-35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳԱՆՆԹԱՅՆ

Կուսակցութիւնի և կառավարութիւնի մայիսի 16-ին կայացրած վորոչումների մեջ տրուած են դիտելութիւններ, վորոնք հիմք պիտի ծառայեն 5-րդ դասարանի աշխարհագրութիւնի ծրագրի հետագար բարելաւմանը : Պահելով Փիզիկական աշխարհագրութիւնի ծրագրի վորոչմամբ ծախարչի կողմից մարչր ցամաքների տեսութիւն, միաժամանակ պարտաւորուել է ընդհանուր քարտեզի և հար

1000
3967

մատչելի լինում է աշակերտներին հասակին: Այսպիսով՝ Ֆիզիկական աշխարհագրությունը, իր հիմքում մնում է առաջնանը, միայն համաձայն մեթոդական պահանջներին՝ մի քիչ փոխված է առանձին թեմաների ուսումնասիրություն կարգը, կոնկրետացատանձին թեմաների ուսումնասիրություն կարգը, թեմաների կարգում յեղած ված է դասընթացի ուսման նյութը: Թեմաների կարգում յեղած այս փոփոխությունները հնարավորություն են տալիս հետագա ուսումնական տարվա ընթացքում — մինչև նոր դասադրքի լույս տեսնելը — ոգտվել Սինիցկու առաջիկա դասադրքից այն համարյալուններով միասին, վորոնք մասնաձևով են ծրագրի բաժիններով տեսություն ընթացքին:

Կողմնավորում և նկարում (6 ժամ)*)

(«Պլան և քարտեզ» • Սինիցկու դասադրքում • էջ 14 22) •
5-րդ դասարանի աշակերտների համար Ֆիզիկական աշխարհագրությունն ալիելի մասնիկի և կոնկրետ դարձնելու համար առաջին բաժնում արված է կողմնորոշում և աչխաչափ նկարը: Կարճ նախաբանից հետո, ուր դատարար է տրվում աշխարհագրություն մասին, արված է համարոտ կրկնողությունը — ինչ է կողմնացույց, մասշտաբ, պլան, քարտեզ, վորոնք սովորել են տարրական դպրոցում: Այս կրկնությունը պիտի կապել նոր նյութերի հետ, վորպեսզի աշակերտների համար հետաքրքիր լինի:

Կողմնավորում թեման պիտի մշակել կողմնացույցի ողնությունը՝ առկայից առաջ դասարանում, ապա՝ բակում և վերջապես դաշտում: Աչխաչափ նկարը պիտի մշակել նախ բակում և ապա դաշտում: Ուրեմն, եքսկուրսիան դառնում է աշխատանքի սկզբը նախան անհրաժեշտ յեղակետը:

Թե ինչպես պիտի քաշել աչխաչափի նկարը, բացատրված է դասադրքի 20, 21 և 22-րդ էջերում:

Նկարը պիտի կազմել դաշտում. նկարելու այս գործնական աշխատանքից անհամեմատ շատ ալիելի բան կատանան աշակերտները, քան թե բացատրապես դրքի նյութը յուրացնելուց:

2. Յերկրագնդի մակերևույթի ձևը (12 ժամ):

(«Յերկրագնդի մակերևույթի ձևը» էջ 47—56 • «Յերկրագնդի կեղևի կազմությունը» • էջ 28—29 • Սինիցկու դասադրքում):

Կողմնակի կերպով՝ այս առաջին եկսկուրսիայի միջոցին նյութեր են հավաքում շրջագատող վայրի մակերևույթի ձևի մասին:

*) Յուցմունքները վերաբերում են 1933 թվին հրատարակված դասադրքին:

այն: Յերկրորդ եքսկուրսիայի գլխավոր նպատակն է՝ ուսումնասիրել մեր վայրերի մակերևույթի ձևերը:

Հարթությունը, վոր համարյա առեն տեղ պատահում է, կը կազմի առաջին թեման: Աշակերտներն եքսկուրսիայի ժամանակ տեսնում են հարթությունը, նկատի յեն առնում նրա բնորոշ գըծերը՝ դիտում են դետի յեղերը կամ ձորի ալիերը, վորից իմանում են հարթությունը կազմող հողի բնույթը և հողաշերտերի դասավորությունը: Յերկրով հարթությունից, վորն աշակերտներն անմիջականորեն ուսումնասիրում են, ուսուցչին անցնում է հարթավայրերի և լեռնադաշտերի ուսումնասիրության, սկզբում իՍՄՄ և ապա յերկրագնդի բոլոր մասերի: Այստեղ էլ աշակերտին ծանոթացնում են այն միջոցների հետ, վորոնցով հարթությունը պատկերացնում են պլանների և քարտեզների վրա:

Դասադրքում այս նյութը գտնվում է՝ էջ 46 և 47, նաև 29: («Փխրուն հողատարրերի (պորոզա) լճերի հատակին նստելը»): Հիմնական նյութը կազմում է տեղի հարթությունը: Բարտեղի վրա սովորելիք հարթավայրերը և լեռնադաշտերն ալիելի հետաքրքիր և կոնկրետ դարձնելու համար, անհրաժեշտ է «Ընտիր հատվածներից կտորներ կարդալ Սեծովյան տեսպների, Արեւմտյան Սիբիրի հարթությունների, Տիրեալ լեռնադաշտի և այլնի մասին:

Կարևորն այն է, վոր աշակերտը վոչ միայն իմանա, թե այս կամ այն հարթությունը վորտեղ է գտնվում, այլև կոնկրետ կերպով պատկերացնի իրան նրա առենարնորոշ գծերը: Նույնը պիտի սանել բլուրների, բարձրությունների և լեռների մասին: Բարձրություններն ուսումնասիրելիս պիտի անցնել նաև այն միջոցները, վորոնցով տեղագրական պլանների և քարտեզների վրա քաշում են դրանց սելյեֆները: Դասադրքը բավականաչափ նյութեր է տալիս (էջ 47—56):

Լեռների ծագման հարցը կյուսարանով «Յերկրագնդի կազմությունը» թեման ուսումնասիրելու ժամանակ:

3. Յամափ վրայի ջրերը — 8 ժամ:

(«Հիդրոսֆերա» գլխի մի մասը • էջ 59—74, Սինիցկու դասադրքը):

Առաջին յերկու թեմաների նման՝ «Ջրերը ցամաքի վրա» բաժինը պիտ մշակել կոնկրետ նյութերի վրա: Այս յերեք թեմաներն սրգանապես կապված են իրար հետ՝ եքսկուրսիոն մեթոդով մշակելու տեսակետից: Քիչ բացատրությամբ՝ դպրոցի շուրջը կարելի յե գտնել առու, գետ, լիճ կամ լճակ: Բնական

կամ արհեստական վորոնումների վրա կարելի չե գտնել ջու-
րը թափանցող կամ չթափանցող շերտերի որինակներ: Տվյալ առ-
վի կամ գետի որինակի վրա հոսող ջրերի գործունեությունը կա-
րողության որակները ուսումնասիրությունը թեմային տալիս
ե կոնկրետ բնույթ և անշուշտ կաջակցի աշակերտի մեջ հետա-
քըքրություն առաջացնելու գործին, կենդանի բնությունը տիրե-
լու համար: Ավելի հեշտ և հաստատուն կերպով աշակերտը կյու-
րացնի այն յերևույթները, այն պրոցեսները, վորոնք թեև անմի-
ջակամորեն չի կարելի դիտողություն յենթարկել, սակայն սերտ
կապ ունեն կեզակուրսիայի առարկայի (որակի) հետ: Ինքն ըստ
ինքան հասկանալի չե, վոր 5-րդ դասարանում դետակները, դե-
տակներ կամ լճերի ուսումնասիրությունը կարելի չե բավականա-
բար խորը և ավելի շատ մանրամասնություններով անցնել, քան
թե 3-րդ դասարանում միևնույն թեման անցնելիս:

Թեման մշակելու կարգն իրատես չի վորոշում. ուսումնասի-
րությունն սկսում են ստորերկրյա ջրերից, ապա անցնում են հո-
սող ջրերին, լճերին, ովկիանոսներին, ծովերին: Միայն թեմայի
վերջին բաժնում (ովկիանոսներ և ծովեր) անհրաժեշտ է անել
հավելում մակընթացության և տեղատվության մասին, վորոնք
լրացնում են ծովերի և ովկիանոսների կյանքի պատկերը (եջ
37): Ուսուցչի համար լավ ուժանդակ նյութեր են տալիս համե-
նեցիկը ընտիր հատվածներից հողմածներ, Նեչաևի «Գետերի և
առուների գործունեությունը», «Ստորերկրյա ջրի գործունեյու-
թյունը», «Ծովի գործունեյությունը» գրքերը: Ծուռովի «Ովկի-
անոսները և ծովերը»: Ավելի լուրջ և դիտական, միաժամանակ և
հետաքրքիր է Ծուլիցկինի գիրքը — «Ծովի ֆիզիկականի մասին
սկզբունքներ»: Այս նյութերից ուսուցիչը կարող է գրույցներ,
պատմություններ կազմել աշակերտներին համար:

4. Յերկրի՝ ձևը և շարժումը (4 ժամ):

(Յերկիր — սլանետ. եջ 5-13. Սինիցկու դասագրքում):

Յերկրի ձևը և մեծությունը, յերկրի պտտվելն իր առանց-
քի և արևի շուրջը — ըստ եյություն սրանք ֆիզիկական աշխար-
հագրության ամբողջ դասընթացի ամենադժվար թեմաներն են:
Ծրագրի համաձայն սրանց տեղ եր տված առաջին բաժնում («Յեր-
կիր — սլանետ»): Յեղ հենց այդ դժվար թեմայից ել սկսվում
ե արևադարձային դասընթացի ուսումնասիրությունը: Այ-
ժամ դրանք առաջ են քաշված և անցնում են «Յամաքի վրայի ջր-
բերը» (հիդրոսֆերա) բաժնից հետո:

Իբրև հիմք վերցվում է դասագրքի ամբողջ նյութը՝ 5 — 13,
իբրև հիմք վերցվում է դասագրքի ամբողջ նյութը՝ 5 — 13,
եջը մեջառած: Հատկապես պետք է կոնկրետացնել և պար-

զացնել «Յերկրադեղի տարեկան շարժումը». լրացումների հա-
մար նյութեր կարելի չե վերցնել համենչիկովի «Աշխարհագրո-
թյուն» գրքից (1923 թ.): Մեթոդի տեսակետից լավ մշակված
նյութեր ունի — յերկրի շարժման մասին — Ուսկով Մ. Վ. իր
«Մասնամատիկական աշխարհագրության տարրական դասընթա-
ցը» գրքի մեջ:

Տիեզերքի տարածության մեջ յերկրի դիրքի մասին յեղած
հարցը դրված է դասընթացի վերջում: (Տես՝ ներքև «Յերկիրը և
աստղային համակարգությունը» թեման: Այս արված է այն նը-
պատակով, վոր ավելի սերտ կապ ստեղծվի այս և հետագայի
«Աստիճանացանց» թեմաների բովանդակության մեջ:

5. Աստիճանացանց (4 ժամ)

(«Աստիճանացանց կարտիկ վրա» եջ 23-27. Սինիցկու դա-
սագրքում):

«Աստիճանացանց» բաժինը նույնպես կարելի չե մշակել գըր-
քի համաձայն. եջ 23-27. լրացումներ կարելի չե անել Մալաևի
Սինիցկու և Տիամանի («Աշխարհագրություն» դասագրքից (ՖՁՍ
ուսման հինգերորդ տարի, Ուսպեհաճաթ, Մոսկվա, 1932 թ., եջ
18-27):

Տեղական ժամանակը և ժամային գոտիները կարելի չե վերց-
նել Իլյինի «Ժամը քանիսն է» և համենչիկովի «Աշխարհագրու-
թյուն» գրքերից:

6. Յերկրագնդի կազմաբանությունը (10 ժամ):

(Լիտոսֆերա — եջ 27-36. Սինիցկու դասագրքում):

Այս թեմային, իբրև դժվարիներից մեկին, անցնում են յերկ-
րի ձևի և շարժման ու աստիճանացանցին ծանոթանալուց հետո:
Յերկրադեղի կազմվելու ընդհանուր պատկերը, ցամաքի և ջրերի
բաժանվելը, յերկրադեղի սֆերաները (լիտո, հիդրո և աստոսֆե-
րա), յերկրի կեղևի կազմությունը և յերկրի միջուկի, սաղմի
մասին հասկացողությունը (եջ 27-31):

Ծրագրի մեջ նյութի տեղափոխություն է կատարված ման-
կավարժական նկատառումներով: Յերկրի միջուկի մասին տեղե-
կություններ տալուց հետո՝ բնականորեն սխտի անցնել վուլկա-
նիք յերևույթներին և յերկրաշարժներին ու հետո միայն տեղե-
կություն տալ լեռների կազմվելու և ցամաքի հարատև, մշտա-
կան տատանման մասին (եջ 31-36):

փոխադարձաբար ազդում են միմյանց վրա և առաջացնում այն, ինչ վոր կոչվում է ավելի բաց տեղում լինով «լանդշաֆտ»:

Ճիշտ նույնպես էլ անհրաժեշտ է ցույց տալ աշակերտներին, վոր մարդու ազդեցությունը բնությունը փոփոխելու տեսակետով — վոր միայն տարածվում է բուսական գոտիներում, ինչպես դասադրվում է ասված (եջ 102), այլև՝ լանդշաֆտի բոլոր տարրերի վրա: Հատկապես անհրաժեշտ է ընդգծել բնության ռեսուրսներն ոգտադործելու և լանդշաֆտը փոփոխելու տարբերությունը ԽՍՀՄ և կապիտալիստական տնտեսության պայմաններում:

Կենդանական աշխարհի բաշխումն ըստ զոնաների դասադրելի մեջ էլայնան, մեծ թերություններով է պարզաբանված. կենդանիներին ընդհանրապես բնորոշելիս — որինակ՝ տաք զոնային — աշակերտները չեն ըմբռնում այն տարբերությունը, վոր կարողություններն ունենան Մ.Ֆրիկայի, Ասիայի կամ Ամերիկայի կենդանական աշխարհում: Աշակերտները գոնե տարրական հասկացություն չեն կազմում կենդանա — աշխարհագրական շրջանների մասին, իրենց հատուկ, բնորոշ կենդանիներով. չի պարզվում, վոր հյուսիսային և հարավային Ամերիկայում չկան որինակ առյուծներ, վագրեր, Փղեր, վոր ընծուղտերը, զերբերը հատուկ են Ա.Ֆրիկայի շրջանին, վոր նոր Աշխարհի կապիկները նույնը չեն, ինչ վոր Ասիայի և Ա.Ֆրիկայի կապիկները և այլն: Կենդանական աշխարհի շրջաններին ավելի ևս ճշգրիտ սահմանավորումը տրված է Կրոնթերի, Գրիգորելի, Բարկովի և Մաֆրանովի առաջին դասադրում (աշխարհագրության սկզբնական դասընթացը). Աշխարհագրության դասընթացը (Յեվրոպայից դուրս յերկրների) և Լեսգաֆթի ձեռնարկում — Ֆիլիկական աշխարհագրության համառոտ դասընթաց):

Այս ոժանդակ գրքերի բացակայության դեպքում ուսուցիչը կարող է վորոշ նյութեր ձարել Սինիցկու դասադրում (մայր ցամաքների տեսություն):

Դասընթացի լանդշաֆտային զոնաների բաժինը պետք է տալ տունդրաների, տայգաների, ստեպաների, անապատների, տրոպիկական շրջանների, սավանաների, տրոպիկական անտառների պատկերափոր նկարադրություններ, իսկ այդ նկարադրությունները, ըստ հնարավորության, կատարել նկարներով, պատկերներով:

Այս թեմայում նոր են մարդու, յերկրագնդի բնակչության թվի, ազգաբնակչության դասավորման և ցեղերի մասին յեղած տեղեկությունները:

Մարդկային ցեղերի ուսման ժամանակ պետք է ցույց տալ, վոր Ֆիլիկական հատկանիշները նկատի ունենալով՝ բուրժուա-

կան դանդաղան գիտնականները մարդկությունը բաժանում են զանազան թվով ցեղերի — յերեքից մինչև 60 և կանգ են առնում յերեք բաժանման — սպիտակ, դեղին և սև յեղերի — վրահերքել հակադրական այն տեսությունը, վորով իբր թե բնականից վորոշ ցեղեր նախորոշված են տիրապետելու, վորոշ ցեղեր՝ հպատակվելու: Անհիմն է նաև խոսել բարձր և ցածր ցեղերի մասին:

Այս ուսմունքն ստեղծել են բուրժուական գիտնականները, նպատակ ունենալով դիտավորապես արդարացիել դադութային քաղաքականությունը և այն անողոք շահագործումը, վորին յեն թարկվում են «գունավոր» աղղերը:

10. Յերկիրը և արևային համակարգությունը

(4 ժամ) («Յերկրի դիրքը տիեզերքի տարածության մեջ». եջ 11-13 դասադրում):

5-րդ դասարանի դասընթացի վերջին թեման կազմում է յերկրի և արևային համակարգության մասին յեղած գլուխը: Այս բաժինը դադափար է տալիս ուրիշ պլանետների շարքում յերկրի բնած տեղի, արևային համակարգության, աստղերի մասին և այն տեսությունների, վորոնցով բացատրում են յերկրի ծագումը: Այս բոլորի մասին Սինիցկու դասադրումը շատ կարճ է խոսվում (տես՝ «Տիեզերքի տարածության մեջ յերկրի դիրքը» եջ 11-13), չնայած, վոր այս հարցերը կենդանի հետաքրքրություն են դարձնում աշակերտների մեջ: Այլևի մանրաքրքրություն են դարձնում աշակերտների մեջ: Այլևի մանրա մասն նյութեր — զրույցի համար — ուսուցիչը կդանի Կրոնթի — «Աշխարհագրություն», Կամենչիկովի — «Աշխարհագրություն», Պակրովսկու «Տիեզերագիտություն և ուրիշ գրքույկներում. հատկապես Ջինսի «Աշխարհների շարքում» գրքույկում (հրատ. Պետ. տեխ. թեոր. Մ. 1932 թ.), վորտեղ պարզ ու բանաստեղծական դեղարվեստական ձևով լուսաբանվում են բոլոր նոր նվաճումները, վոր մարդկությունը կատարել է տիեզերքի կազմության բնագավառում:

Թեմաների համար ժամեր նշանակելիս նկատի յե առնված յուրաքանչյուր թեմայի կրկնությունը, բացի այդ՝ ամբողջ կուրսը կրկնելու համար հատկացված է չորս ժամ:

6-րդ դասարանի ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԵՆԹԱՅԸ

Համկոմկուսի (բ) Կենտկոմի և Ժողկոմխորհի 1934 թ. մայիսի 16-ի վորոշումների մեջ — ԽՍՀՄ տարրական և միջնակարգ

դպրոցների աշխարհագրութեան դասավանդման մասին, առաջարկված է — «6-րդ դասարանի ծրագրում կենտրոնանալ յերկրամասերի ֆիզիկոս — աշխարհագրական տեսութեան վրա (Յեվրոպա, Ասիա, Ամերիկա, Աֆրիկա, Ավստրալիա), ավելացնելով հիմնական տեղեկութեւններ յուրաքանչյուր յերկրամասում դասված կարևոր պետութեւնների մասին (պետական կազմը, ժողովրդական տնտեսութեւնը և այլն) : Կրճատել և պարզացնել ուսման նյութը, հարմարեցնելով այդ դասարանի աշակերտներին հասակին» :

Այս վորոշման համաձայն՝ արդեն առաջիկա 1934-35 ուս. տարում աշխարհագրութեան դասավանդումը պիտի կատարվի կուրսի այն ծավալով, վոր սահմանված է 6-րդ դասարանի համար կենսական և ժողովրդական փոքր ուսումների մեջ : Այս դասը խցն ուսումնասիրելու համար ՌԽՍՖՇ Լուստողիովը հատկացրել է 80 ժամ : Մինչև նոր ծրագրերի և դասագրքերի հրատարակվելը, 6-րդ դասարանի դասավանդութեւնը պիտի կատարվի դասագրքերի և ծրագրերի այն յերկու հրատարակութեւնների համաձայն, վորոնք յույս են տեսել 1933 և 1934 թ.թ. 5-րդ և 6-րդ դասարաններին համար :

5-րդ դասարանի ծրագրից պիտի ուղտադործել 7-րդից մինչև 12-րդ (ներառյալ) բաժինները . (Եջ 13-19), 6-րդ դասարանի ծրագրում (Եջ 19-31) ուղղումներ և կատարում, բայց ընդհանուր առմամբ, ուղտադործվում է ամբողջութեամբ այս ծրագրն երով աշխատելիս ուղտադործելու յին նաև համապատասխան դասագրքերը :

1. Լ. Գ. Սինիցկի — «Ֆիզիքական աշխարհագրութեւն» (5-րդ տարվա դասընթաց. 1933-34 թ. հրատարակութեւն) . 7-րդից մինչև 12-րդ բաժինները . Եջ 104-144 :

2. Ս. Վարժանսկի և Լ. Սինիցկի — «Կապիտալիստական յերկրների աշխարհագրութեւնը» (6-րդ տարվա դասընթաց. 1933-1934 թ. հրատ.) :

Դասավանդութեան դասընթացում ամենակարևոր ուշադրութեւնը պիտի դարձնի աշակերտներին սխտեմի վերածված, հաստատուն դիտելիքներ տալու վրա՝ ֆիզիկոս — աշխարհագրական նյութից, համաձայն յերկրամասերի և յերկրներին, այն ել դասագրքի մեջ տրված ծավալով և վոր պակաս : Նույնպես և անպայման կերպով անհրաժեշտ է, վոր աշակերտները հաստատուն տնտեսութեւն ձեռք բերեն, իմանան աղան կերպով — կուրսի սահմաններում — առաջնորդվել բարտեղներով . դասագրքերում յեղած նվազագույնը պիտի ամրապնդվի աշակերտների հիշողութեւն մեջ ամենալրիվ կերպով :

Այս խնդրի յրազործումը շատ մեծ չափով հեշտանում է նրանով, վոր այս ուսումնական տարում աշխարհամասերի ֆիզիկոս — աշխարհագրական տեսութեւնը 6-րդ դասարանում կրկնվում է, և յերկրագիտութեան նյութի քանակը կրճատվում է, բովանդակութեւնը պարզացվում : Մյուս կողմից՝ ավելի շատ ժամանակ է տրվում այս հեշտացրած տեքստի ուսմանը և յերկրամասերի կրկնութեան համար, քան թե անցյալ տարի յեր տրված յերկրամասերի ուսման և յերկրագիտական բոլոր նյութերի մըշակման :

1934-35 ուս. տարվա համար 6-րդ դասարանի առարկայի դասավանդման և ծրագրերը ուղղելու հետեյալ կարգն է վորոյ վում .

1. 1934 — 35 ուս. տարվա 6-րդ դասարանի ծրագրերն ըսկրեսլ նախընթաց (5-րդի) ուսումնական տարվա ծրագրի և դասագրքի կրկնութեամբ : Առաջին թեման վերցնել Յեվրոպայի ֆիզիկոս-աշխարհագրական տեսութեւնը (ծրագրի 7-րդ բաժինը, Եջ 13-14) . 7-րդ բաժինը (Եջ 104 - 44) Սինիցկու «Ֆիզիքական Աշխարհագրութեւն» դասագրքից (կրկնութեան համար տրվում է 8 ժամ) յուսումներ անել ծրագրից (Եջ 19 - 29) և Ս. Վարժանսկու ու Լ. Սինիցկու «Կապիտալիստական Յերկրների Աշխարհագրութեւն» դասագրքից :

Հետեյալ յերկրների տեսութեւնը . — Արգինա (Եջ 3-10, 12-20 և 20 22 1-ին հրատ. Եջ 3-9, 11-20 . յեղրակացութեւններ և ստուգողական հարցեր Եջ 21-22 2-րդ հրատ. : Անգլիան ուսումնասիրելու համար տրվում է 4 ժամ : Յրանսիա . (միևնույն դասագրքով, Եջ 22-26, 28-33 և 33-35 1-ին հրատ և Եջ 22-25 և 27 31 հարցեր և յեղրակացումներ. Եջ 32-33, 2-րդ հրատ.) : Ժամանակ 3 ժամ : Գերմանիա (նույն դասագրքով, Եջ 37-42 44-49 . յեղրակացութեւններ և հարցեր, Եջ 50 1-ին հրատ. Եջ 34-40, 41-45, 47-48 . 2-րդ հրատ. ժամանակ 3 ժամ) : Իտալիա (նույն դասագրքով Եջ 56-59 1-ին հրատ. Եջ 54-60 2-րդ հրատ. ժամանակ — 2 ժամ) : ԽՍՀՄ դրացիները (նույն դասագրքը. Եջ 64-81 1-ին հրատ. Եջ 64-82 2-րդ հրատ. ԽՍՀՄ արեւմտյան դրացիներին ուսումնասիրութեան համար տրվում է 5 ժամ) : Այս յերկրներին ուսման ժամանակ կրճատել աշակերտներին համար, «պատմա — աշխարհագրական» և «ներքին ու արտաքին վիճակի» տեսութեւնները : Առաջին թեման անցնելու համար տրվում է 25 ժամ (8 ժամ Յեվրոպայի տեսութեւն, և 17 ժամ յերկրների տեսութեւն) :

Առանձին — առանձին յերկրներն ուսումնասիրելիս ուշադրութեւն պիտի դարձնել յեվրոպական յերկրների ֆիզիկա — աշխարհագրութեւն պիտի դարձնել յեվրոպական յերկրների ֆիզիկա — աշխարհագրութեւն :

հաղթական նվաճողների վրա, ինչպես նախով քարտեզի ուսման ու աշխարհագրական նոմենկլատուրայի հաստատուն յուրացման վրա:

2. Յերկրորդ թեմայի բովանդակությունը պետք է լինի Ասիայի Ֆիզիկո - աշխարհագրական տեսություն կրկնությունը 5-րդ տարվա դասընթացի ծրագրի և դասադրքի համաձայն (ծրագրի 8-րդ բաժինը, էջ 14-15-16 և 8-րդ բաժինը դասադրքի, 1. 7. Սինիցկու «Ֆիզիկական Աշխարհագրություն» էջ 115-124, կրկնություն համար՝ 9 ժամ), լրացում ծրագրից (էջ 29-31) և Ս. Վարժանակու և Լ. Սինիցկու 6-րդ տարվա ուս. դասադրքից տեսության հետևյալ յերկրների. ձապոնիա էջ 106, 110, 111, 118, 1-ին հրատ. էջ 107-112, 114-121, 2-րդ հրատ. ձապոնիայի ուսումնասիրություն համար 4 ժամ): Զինաստան (էջ 118-121 1-ին հրատ. էջ 123-128, 130 2-րդ հրատ. ժամանակ 4 ժամ): Հնդկաստան (էջ 130-131 1-ին հրատ էջ 136-138 2-րդ հրատարակություն. ժամանակ — 2 ժամ): Տանկաստան (էջ 138, 140, 141 1-ին հրատ., էջ 145-146, 149 2-րդ հրատ. ժամանակ — 1 ժամ):

Այս յերկրները սովորելիս աշակերտներին համար կրճատել «Պատմա - աշխարհագրական տեսությունները» և «Արտաքին ու ներքին գիճակի տեսությունները»:

Յերկրորդ թեման անցնելու համար տրվում է 19 ժամ (8 ժամ Ասիային, 11 ժամ մյուս յերկրներին) ասիական յերկրներն ուսումնասիրելիս անհրաժեշտ է առանձին ուշադրություն դարձնել դրանց ֆիզիկո - աշխարհագրական ղեռնարկի, քարտեզների և նոմենկլատուրայի վրա:

3. Թեման սկսվում է Աֆրիկայի ֆիզիկո - աշխարհագրական տեսության կրկնությունում, համաձայն ծրագրի և դասադրքի (ծրագրի 9-րդ բաժինը, էջ 16-17, 1. Սինիցկու «Ֆիզիկական աշխարհագրություն» դասադրքի 9-րդ բաժին, էջ 124-128, կրկնություն համար 8 ժամ). լրացում՝ Ս. Վարժանակու և Լ. Սինիցկու Աֆրիկայի ընդհանուր տեսության դասադրքից (էջ 144 1-ին հրատ., էջ 152 2-րդ հրատ. արհ համար տրվում է 1 ժամ):

Դասադրքով Աֆրիկան սովորելիս աշակերտներին համար կըրճատել «Առանձին յերկրներ» և «Հարավ աֆրիկյան միություն»: Աֆրիկյան ուսումնասիրելու համար տրվում է 9 ժամ:

4. Զորքորդ թեման սկսվում է Ամերիկայի ֆիզիկո - աշխարհագրական տեսության կրկնությունում համաձայն 5-րդ տարվա ծրագրի և դասադրքի (ծրագրի 10-րդ բաժինը էջ 17-18 և 1. Սինիցկու «Ֆիզիկական Աշխարհագրություն» դասադրքի 10-րդ բաժին, էջ 128-138: կրկնություն համար 8 ժամ):

Լրացում՝ ծրագրի համաձայն 6 ժամ (էջ 23-25) և Ս. Վարժանակու և Լ. Սինիցկու դասադրքով: Միացյալ Նահանգներին (Մ. Ն.) տեսությունը (էջ 82-90. յեղրափակումներ և հարցեր. էջ 102, 1-ին հրատ. էջ 83-92, 94-100, 2-րդ հրատ.): «ՄՆ յիրև համաչխարհային պետություն» տեսումնասիրվում է քարտեզի վրա. պատմա - աշխարհագրական սկնարկն աշակերտներին համար դուրս է ձգվում: ՄՆ-ի համար տրվում է 8 ժամ: Ամերիկայի մյուս յերկրներն ուսումնասիրում են քարտեզի վրա. ժամանակ է տրվում է 3 ժամ:

Զորքորդ թեման անցնելու համար տրվում է 19 ժամ (8 ժամ ֆիզիկո - աշխարհագրական տեսության համար, 11 ժամ յերկրներին):

Ինչպես ցամաքի մյուս մասերը սովորելիս, այնպես էլ Ամերիկան անցնելիս հատուկ ուշադրություն պիտի դարձնել ֆիզիկո - աշխարհագրական նյութի, քարտեզի և նոմենկլատուրայի վրա:

5. Հինգերորդ թեման սկսվում է Ավստրալիայի և Ովկիանիայի ֆիզիկո - աշխարհագրական տեսություն կրկնությունում համաձայն ուսման 5-րդ տարվա ծրագրի և դասադրքի (ծրագրի 11-րդ բաժինը, էջ 18-19 1. Սինիցկու «Ֆիզիկական Աշխարհագրություն» դասադրքի 11-րդ բաժին էջ 138-141): Լրացում՝ համաձայն Ս. Վարժանակու և Լ. Սինիցկու դասադրքի Ավստրալիական միություն և Նոր - Զելանդիայի տեսության (էջ 106, 1-ին հրատարակ., էջ 105-106, 2-րդ հրատ.):

Այս թեման անցնելու համար 6 ժամ:

Սրանով վերջանում են 6-րդ դասարանի ծրագրի յետփոխություններն ու ուղղումները:

Մալր ցամաքների տեսության համար տրվում է 36 ժամ և յերկրներին համար 42 ժամ, ընդամենը՝ 78 ժամ, մնացած 2 ժամը կարելի յե ոգտագործել կրկնություն համար:

Կն և Ժողովուրդի 34 թ. մայիսի վորոշումների մեջ նըված է. — «Տարական և միջնակարգ դպրոցներում աշխարհագրոյան դասավանդումը շատ մեծ թերություններ ունի, վորոնցից յոշոյրագոյններն են—նյութի ավանդան չորություն և վերացականություն, ֆիզիկո - աշխարհագրական նյութի անբավարարություն, քարտեզի վրա քոյլ կողմնավորում, դասավանդման և դասագրքի ծանրաբեռնություն վիճակագրական-տնտեսական նյութերով և ընդհանուր սխեմաներով»:

Այս յոշորադուն թերությունները պիտի վճռակոնապես վերացվեն հենց այս 1934-35 ուս. տարում:

Այս նպատակով — վորոքեզի փոխված ծրագրով հաջող կերպով տարվի աշխատանքը — անհրաժեշտ է —

1) Ժամանակի վրա պահանջները հատկացնել ֆիզիկո-աշխարհագրական նյութի մշակման և քարտեզի վրա աշխատելուն՝ այս յերկուսը իրար հետ կապելով:

2) Հատուկ ուշադրություն դարձնել աշակերտների հիշողության մեջ աշխարհագրական նոմենկլատուրայի ամրապնդման դասադրքի մեջ յեղած ծավալով:

3) Դասադրքերի մի քանի բաժինների չորության ու սխեմատիկականութունը պիտի հարթել ուսուցչի համապատասխան բացատրություններով: Նյութի ամանորումը պիտի հարմարեցվի 6-րդ դասարանի աշակերտների հասակին և ըմբռնողության մակարդակին:

Այս պահանջները հեշտութեամբ կարելի չէ բախարարել, յի թե՛ իրենք՝ ուսուցիչները կատարելապես անբարեխառն առարկային և նրանով հետաքրքրվեն: Սրա համար անհրաժեշտ է, վոր աշխարհագրության ուսուցիչը համար և սխեմատիկ կերպով չանք թափել իր վորակը բարձրացնելու համար: Վորակը բարձրացնելու գործում ամենակարևոր կետերն են — ընթերցանություն՝ աշխարհագրության մասնագիտական և ընդհանուր գրականությանից և ինֆորմալիա աշխատանք՝ աշխարհագրական քարտեզների վրա (կազմել և մշակել կանտուրաներ և այլն):

Գրքերի քվարկություն. 6-րդ դասարանում ուսուցչի աշխատանքներին ուսուցիչի ձեռնարկներ կարող են լինել առնալագն հետևյալները — Լ. Գ. Սինիցկի, «Արևմտյան Յեփրոսյա», «Ասիա», «Աֆրիկա», «Ամերիկա», «Այստրալիա» և «Ովկիանիա» (առանձին աշխարհամասերի տեսության, նաև զբանց յերկրների, Պետհրատ 1928 — 1930 թ. թ.): Կետաֆա, «Յեփրոսյայի համարում աշխարհագրությունը» (հին հրատ.), «Յեփրոսյայից դուրս յերկրների աշխարհագրությունը» (1924 թ. կամ մինչև հեղատ. հրատ.): Գ. Կ. Իվանով — «Աշխարհագրության տարրական դասընթաց» Ա. մաս, Յեփրոսյա, 2-րդ մաս. մնացած աշխարհամասերը:

Իրրև լրացում կարելի չէ մատնանշել հետևյալ աշխատությունները — Գիտներ, «Յեփրոսյայի յերկրագիտությունը»: Զ. Մակ — Ֆարին. «Համաշխարհային տնտեսական աշխարհագրություն». 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասերը: «Համաշխարհային աշխարհագրություն», Վ. Սվիբուսի խմբագրածը (6-րդ հաս. ողտագործվում և զլխափորապես աշխարհագրական նյութերի համար):

Առանձին յերկրների համար (Անգլիայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի և ուրիշների ֆիզիկական աշխարհագրական տեսություն) նյութ կարելի չէ ձարել համապատասխան անուններով Են Որկյուլից:

Վերջապես անհրաժեշտ և առանձին աշխարհամասերի և յերկրների համար ողտագործել B0Յ-ի և MCՅ-ի հողաձանկերը:

7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳ ՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԵՆԹԱԳՐ

7-րդ դասարանի աշխարհագրության դասընթացը, համեմատած մյուս դասարանների հետ, ամենամեծ փոփոխության է յենթարկվում: 1933 թվի ծրագրի համաձայն՝ 7-րդ դասարանում շարունակում և ԽՍՀՄ շրջանների տեսությունը, վորի բովանդակությունը զլխափորապես տնտեսար — աշխարհագրական է: Կենտրոնի և Ժողկոմիտեի մայիսի 16-ի վորոշումը հետևյալ կերպով է տալիս 7-րդ դասարանի աշխարհագրության դասընթացը:

«7-րդ դասարանի ծրագրում պահել ԽՍՀՄ ընդհանուր ֆիզիկա — աշխարհագրական տեսությունը, զգալի կերպով մեծացնել նրա ծավալը, այլև ԽՍՀՄ տեսությունը՝ ըստ հանրապետությունների, յերկրների ու մարզերի այն ձևով, վոր ծրագրի ուսանելի նյութը մեծապես պարզվի ու թեթեփանա տնտեսական ու վիճակագրական մանրամասներից և միաժամանակ այդ տեսություններում ընդլայնվի ամեն մի հանրապետության, յերկրի ու մարզի աշխարհագրական ընթացումը (զետերի, լճերի, ծովերի կլիմայի, բույսերի ու կենդանիների նկարագրություն, խոշորագույն քաղաքների, աղգաբնակչության, յերկաթուղիների և խճուղիների ընթացումը և այլն»:

Այսպիսով 7-րդ դասարանի աշխարհագրությունը դասնում և ԽՍՀՄ ֆիզիկական աշխարհագրության դասընթացը, իսկ տնտեսական աշխարհագրությունը փոխադրվում և հետևյալ 8-րդ դասարանը:

ԽՍՀՄ ֆիզիկական աշխարհագրության դասընթացը բաժանվում է յերկու հիմնական մասի — առաջին մասը — ԽՍՀՄ ֆիզիկա — աշխարհագրական ընդհանուր տեսությունը, յերկրորդ մասը — տեսություն ըստ հանրապետությունների, յերկրամասերի և մարզերի:

Չնայած, վոր ԽՍՀՄ ընդհանուր տեսությունը ամանդվել է անցած ուս. տարվա յերկրորդ կիսամյակում (6-րդ դասարանում), այնուամենայնիվ՝ 7-րդ դասարանի աշխատանքները պիտի պիսիեն ԽՍՀՄ ընդհանուր տեսության կրկնողութեամբ, ընդլայնելով նրա ֆիզիկո — աշխարհագրական նյութերը:

Ընդհանուր ֆիզիկո — աշխարհագրական տեսությունը պիտի զգալի չափով ընդլայնվի՝ համեմատած 1933 թվի ծրագրի հետ. հետևաբար և պիտի ամելի մեծ ժամանակ խլի, 1933 թվի 14 ժամի փոխարեն տրվում է 22 ժամ: Ընդհանուր տեսության պլանը մնում է նույնը — դիրքը և սահմանները, ծովերը, բեյ-

Փը, ողորակար հանածունները, կլիման, ներքին ջրերը, հողը, բուսականությունը, աղբարենակությունը — սակայն՝ ընդհանուր տեսությամբ յուրաքանչյուր բաժնի ուսմունքը պիտի ալելի մանրամասն լինի: Բարանակու դասագրքի համապատասխան մասերի (ԽՍՀՄ աշխարհագրություն, 1-ին մաս, 1933 թ. հրատ., էջ 5—27) անբավարար են, դրանք աշակերտների համար միայն իբրև կոնսպեկտ կարող են ծառայել, վերը պիտի ուսուցիչն ընդլայնի իր ավանդելիք նյութերով:

1933 թվի ծրագրով ԽՍՀՄ ընդհանուր տեսությունն ուսումնասիրելիս՝ պիտի հետևյալ սիտիսիսությունը կատարել —

1-ին բաժին. Դիրքը, տեղիտորիան և սահմանները: Բացթողնել 3-րդ կետը — տեղիտորիական աճի պատմական քարտեզի տեսությունը մինչև բաժնի վերջը:

2-րդ բաժին. ԽՍՀՄ բնական պայմանները: 1-ին կետում — «ԽՍՀՄ ծովերը», աշտեղ ավերացնել ասիերի դժագրությունն ուսումնասիրությունը — ԽՍՀՄ ծովերի, Ֆիզիկական աշխարհագրություն բնութագրությունն ուսումնասիրությունն ընթացքում տալ նրանց խորությունը, աղիությունը, տաքությունն աստիճանը, սառչումը, կենդանիները և սրա հետ միասին բնորոշել ծովային գործարանների (արտադրություն) և նավարկության պայմանները: Քարտեզի վրա սովորել և անվանել նավահանգստային կարևոր քաղաքները:

2-րդ կետը. «Րելիեֆ» — ուսումնասիրել ավելի մանրամասն: Արևելյա — յեվրոպական հարթությունը պիտի բաժանել հետևյալ կերպով. — Կոլ-Կարելական բյուրեղային մասսիվ, ծովային շրջան, անտառային շրջան և կասսարիական ծովային հետաձգումների շրջան: Պիտի պարզարանել յուրաքանչյուր մասի կազմվելու հիմնական գծերը և հոտ ստացման աղղեցությունը րելիեֆի վրա: Ուրալյան լեռները սովորելիս՝ պիտի հարանաբերել հյուսիսային, Միջին և Հարավային Ուրալի ստանձնահատկությունները: Ուրալի և ուրիշ բննաչդիմաներն ուսումնասիրելիս՝ չբայա կանանայ քարտեզի վրա դրանց ցույց տալովը, այլև՝ տալ դրանց Ֆիզիկո — աշխարհագրական կարճատև բնութագրությունը — յերկրներին, տարերի բարձրություն, սառուցումը:

Րելիեֆի հետ կապված և ամբողջապես դրանից հետո անհրաժեշտ և ուսումնասիրել կարևորագույն ողորակար հանքերը — քարածուխի, նավթի (քարյուղ), յերկաթի, պղնձի, մարդանցի, կիսամետալային հանքերի, վոսկու, պլատինի (1933 թվի ծրագրի 7-րդ կետը), առանց սպիտակ ածուխի:

Րելիեֆից և հանքերից հետո՝ դնել 1933 թվի ծրագրի 4-րդ կետը — «ԽՍՀՄ կլիման», կլիմայի ուսուցումը կատարել քար-

տեզով, տալ յուրաքանչյուր և տեղումները (Բարանակու դասագրքի 1-ին մաս, էջ 12, 13 և 15):

Կլիմայից հետո — «ԽՍՀՄ ներքին ջրերը» — (1933 թվի ծրագրի 3-րդ կետը): Այստեղ մտցնել ԽՍՀՄ-ի յերկրագրական մասի, Կովկասի, Միջին Ասիայի և Սիբիրի դետերի Ֆիզիկո — աշխարհագրական բնութագրությունը, նրանց ակունքները, հոսելու բնույթը, յեժմը:

1-ին անցնելիս հարանաբերել նրանց ծագումը, յտրությունը և աղիությունը: 5 և 6 կետերը, «Հողը և բուսականությունը», կարելի յե մտցնել առաջիկա ծրագրով, առանց սիտիսիսության:

Բաժին 3-րդ. — «ԽՍՀՄ-ի աղբարենակությունը» ուսումնասիրություն և 1933 թվի ծրագրով, առանց 2-րդ «Դասակարգային և սոցիալական կազմը» կետի և առանց 6-րդ «Կուլտուրական մակարդակի ցուցանիշները» կետի:

Յերկրորդ բաժնի — «ԽՍՀՄ տեսությունն բառ չըմաններին» անցնում են միևնույն յեժմերով — մարդեր, յերկրամասեր, հանրապետություններ — սիտիսիս նշանակված են 1933-ի ծրագրում և Բարանակու դասագրքի առաջին մասում, սակայն՝ հետևյալ տարբերություններ — ծրագրում և դասագրքում տված են միայն սոցյալական կենտրոնի (արևմուտքի, կենտրոնական և արևելյան) մարդի, Վոլգայի և ուրիշների) շատ կարճ ընդհանուր բնույթը, յեժմ ընդհանուր, կարճ բնութագրությունները հետո՝ զարկ են մանրամասն — գլխավորապես տնտեսական ակնարկներ՝ յուրաքանչյուր վարչական մարդի կամ հանրապետություն: ԽՍՀՄ Ֆիզիկական աշխարհագրություն դասընթացում չըմանների տեսությունը պիտի ուրիշ կերպ արվի: ԽՍՀՄ քարտեզի վրա սիտիսիս են ուսանելիք տարածությունը և այն յերկրաբաններն ու հանրապետությունները, սիտիսիս քարտեզում և այդ տարածությունը, սրանից հետո՝ այն ընդհանուր տարածություն (և վոշ յե առանձին հանրապետությունների, մարդերի և այլն) Ֆիզիկական աշխարհագրություն — յելիեֆը, ջրերը, կլիման, հողը, բուսականությունը, հանքերը: Հետո անցնում են այդ տարածությունն ակունքները — նրա քանակը, յիրտությունը, աղբային կազմը — այնուհետև մարդերի տնտեսություն կարճ բնույթը (առանց տնտեսական և վիճակագրական մանրամասնությունների), հարցարակցությունն ճանապարհները և քաղաքները:

Այսպիսով՝ ԽՍՀՄ չըմանների տեսությունը, միջնակարգ գաղտցի 7-րդ նրասարանում, կրում և գլխավորապես Ֆիզիկո — աշխարհագրական բնույթ: Այս հանգամանքը շատ դժվարացնում է, դասընթացի այս բաժնում դասագրքից ողորակել յնդիլը: Շրջանների Ֆիզիկո — աշխարհագրական տեսությունը,

վոր տալիս և Բարանսկու դասգիրքը, շատ համառոտ և անբո վարար, ընդհակառակը՝ շրջանի անտեսական բնութագրությունը չափազանց մանրամասն և և բարդ:

ԽՍՀՄ Ֆիզիկական աշխարհագրության դասընթացի ճշգրիտ կառուցումն ուսուցչից մեծ աշխատանք և պահանջում՝ ամբողջ դասընթացը և նրա առանձին բաժինները պատրաստելու համար: Ուսուցչի համար իրեն ձեռնարկ կարող են լինել հետևյալ գրքերը —

Առանձին — առանձին շրջանների ֆիզիկո — աշխարհագրական լրիվ նկարագրությունը տալիս են լույս տեսած հետեվյալ հատորները — («Ռուսաստան», «Մեր հայրենիքի աշխարհագրական լրիվ նկարագրությունը» հրատարակություն Պ. Պ. Միմոնով — Տյան — Շանսկու ընդհանուր գեոգրաֆիկայում):

Հատոր I Մոսկվայի արգյունաբերական շրջանը և Վերին Վոլգան

- „ II Միջին ուսական սեահողային շրջան
- „ III Կծաչին շրջանը
- „ IV Միջին և Ներքին Վոլգան և Անգր Վոլգյան
- „ V Մոսկուտայան
- „ VI Վերին ցնդ Դոնայրան և Բելոուսիան
- „ VII Նովորուսիան և Ղրիմը
- „ VIII Արևմտյան Սիբիրը
- „ IX Կիրկիլյան յերկրամասը
- „ X Թուրքեստանի յերկրամասը

ԽՍՀՄ և նրա արևմտյան կողմից տեղիտարիաների ֆիզիկական աշխարհագրության համար շատ նշույթեր տալիս և պրոֆ. Գ. Ն. Տանֆիլիյեվի աշխարհագրությունը — «Ռուսաստանի աշխարհագրությունը» (1-ին մաս)։ «հրատարակությունների, հիմ նարկությունների, հետադրությունների պատմությունը» (հրատ. Միտեցիա. Ողեսաս, 1916 թ. 2-րդ մաս, պրակ 12-ին), «Յուրոսրական Ռուսաստանի և Կովկասի բնյեֆը» (Ուկրայնայի պետհրատ 1922 թ. մասն 2-րդ, պրակ 2)։ Ասիական Ռուսաստանի բելյեֆը (Ուկրայնայի պետհրատ. 1923 թ. մասն 2-րդ, պրակ 3-րդ. «Յերկրային մագնիտիզմ», «կլիմա», «գետեր», «լճեր», (Ուկրայնայի Պետհրատ, 1924 թ.): Բացի արանից միևնույն աշխատանքի (պրոֆ. Պանֆելյեի) մի մասն էլ հրատարակվածի — «ծովեր» — Կասպից, Սև, Բարյոկ, Սառուցյալ Միբիրյան և Արևելյան ուկրայնայ — (պետ. դիտ. տեխ. հրատ. 1931 թ.):

ԽՍՀՄ գոնաների ֆիզիկո — աշխարհագրության տեսություն կա պրոֆ. Բարդայի հնացած հոգվածի մեջ — «ԽՍՀՄ բնությունը և ազդարնակությունը» (գրանատի հանրագիտական րատարան, հատոր 41, 1)։

Կարելի չի տղտղել Կրուբերի, Գրեգորևի, Կոլոզորովի, Դերբինի և ուրիշների գրքերի ֆիզիկո — աշխարհագրական նշույթերից. «Ռուսաստանի աշխարհագրության տեսություններ», հրատար. «Ողեստ» (հրատ. տարին չկա)։ Վերջապես անհրաժեշտ նշույթեր կարող են տալ, մանավանդ, ԽՍՀՄ ընդհանուր տեսության համար — նաև հին դասագրքերը։

Լեոգաֆա, «ԽՍՀՄ աշխարհագրության դասընթաց», Կրուբեր, Բարկով, Չեֆրանով և Գրեգորև, «Ռուսաստանի աշխարհագրությունը» Մ. 1917 թ., Սպերանսկայա, Որլովա և ուրիշները, «Ռուսաստանի աշխարհագրությունը», Մ. 1915 թ.։

7-րդ դասարանի ուսման ժամերի — լատ թեմաների — որի նախելի բաշխումը։

Մասն 1-ին ընդհանուր ակնարկ

1. Գիրգը Յեվ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ	2 ժամ
2. ԽՍՀՄ ԾՈՎԵՐԸ	2 1/2 „
3. ՌԵԼՅԵՑ	4 „
4. ՀԱՆԱԾՈՒՆԵՐ	2 „
5. ԿԼԻՄԱ	4 „
6. ՆԵՐՔԻՆ ՋՐԵՐԸ	2 „
7. ՀՈՂ ՅԵՎ ԲՈՒՍԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	3 „
8. ԱԶԳԱԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ	2 „

ՄԱՍՆ ՅԵՐԿՐՈՐԳ, ՇՐՋԱՆՆԵՐԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՅՈՒՍԻՄ ՅԵՎ ԱՐԵՎՄՏԱՀՅՈՒՍԻՄ	5 „
2. ԱՐԵՎՄՈՒՏԲ	2 „
3. ԱՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ	3 „
4. ԿԵՆՏՐՈՆԱՍԵՎԱՀՈՂԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	2 „
5. ՈՒԿՐԱՅՆԱ ՅԵՎ ՂՐԻՄ	5 „
6. ՎՈՂՅԱ	5 „
7. ՈՒՐԱԼ	3 „
8. ԿՈՎԿԱՍ	5 „
9. ԿԱԶԱԿՍՏԱՆ ՅԵՎ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱ	5 „
10. ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՍԻԲԻՐ	2 „
12. ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՍԻԲԻՐ	3 „
12. ՀԵՌԱՎՈՐ ԱՐԵՎԵԼԲ	3 „

Ընդամենը 65 ժամ

Կրկնության և յուրացման համար 15 ժամ

Գումար 80 ժամ

Ց-ԻԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԸ

Այս ուս. տարում 7-րդ դասարանից 8-րդ փոխադրված աշակերտները ԽՍՀՄ Ֆիզիկական աշխարհագրությունը չեն անցել այն ծավալով, ինչքան պահանջում է կենտկոմի 1934 թվի մայիսի 16-ի փորձումը, իսկ ԽՍՀՄ տնտեսական աշխարհագրության շրջանների տեսության բաժինը — 8-րդ դասարանի համար նույն փորձումը պահանջված չափով — արդեն անցել են 7-րդ դասարանում, այնպես լիք ԽՍՀՄ տնտեսական շինարարությունից մնում է անցնել միայն տնտեսության ճյուղերի տեսությունը:

Այս նկատի ունենալով՝ ներկա 1934-35 ուս. տարվա 8-րդ դասարանի աշակերտները աշխարհագրությունից պետի անցնեն. —

ա) 1-ի կիսամյակում — ԽՍՀՄ Ֆիզիկական աշխարհագրությունը ամբողջապես և բաժնացրած ծավալով պետի անցնել, այն պես՝ ինչպես 7-րդ դասարանում պետի անցնալի:

բ) 2-րդ կիսամյակում — ԽՍՀՄ տնտեսական աշխարհագրության մասնաճյուղային բաժինը:

ԽՍՀՄ Ֆիզիկական աշխարհագրության ընդհանուր մասի դասավանդման մասին ցուցմունքներ տրված են այս մեթոդական ցուցմունքի այն բաժնի մեջ, ինչպես 7-րդ դասարանում է 7-րդ դասարանին: Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ տնտեսական աշխարհագրության արդյունաբերության ճյուղերի բաժնին, դա պետի անցնել կրճատ ձևով՝ Բարանակու դասագրքի համաձայն (2-րդ պրակ), կենտկոմի փորձումի մեջ արված ցուցմունքների համաձայն՝ կըրճատում ենք պետի կատարել դասագրքի և ծրագրի մեջ գլխավորապես ի հաշիվ հասարակագիտական տարրերի և վիճակագրական ալյալների, նույնպես և ի հաշիվ տեղ-տեղ պատահած կրկնությունների և այլերոց մասնաբաժանությունների:

Միջնակարգ դպրոցներում տնտեսական աշխարհագրության դասավանդման անցյալ պրակտիկան ցույց է տալիս, ինչպես պատճառները այլերոց ջանք և ջին թափում թվական նյութերի վրա, մինչև անգամ պահանջում է ինչ մի շարք ցուցանիշներ անգիր սովորել, այս պատճառով անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, ինչպես տնտեսական դասագրքի թվական սովորելը՝ տնտեսության տեղագրության և դարդասման հիմնական դրությունները պատկերացնելու համար են և ինչ մի դեպքում չեն կարող անգիր սովորելու նյութ ծառայել: Վիճակագրության նյութերի վրա կատարած աշխատությամբ աշակերտը պետի սովորել կարողացնելու (таблица), նրանցից հետևողություններ անել, ճշգրիտ կերպով բնութեկ նրանց մեջ պարունակող վիճակագրա-

տնտեսական ցուցանիշների նշանակությունը, այստեղ անգիր սովորելու ինչ մի դեպք շարտի տեղի ունենա:

Ծրագրի նյութերը մշակելու համար պետի հասակացվի 35 ժամ, պահելով մնացած ժամերը կրկնողության համար:

Ծրագրի բաժինները

	ժամեր	
1. ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության ընդհանուր բնութագրությունը	3	ժամ,
2. Արդյունաբերություն և եներգետիկա	16	,,
3. Գյուղատնտեսություն	8	,,
4. Տրանսպորտ	6	,,
5. 1-ին հնգամյակի նվաճումները և 2-ի հետա- նկարները	2	,,

Ընդամենը 35 ժամ

Առաջին թեմայում թողնել առաջին պարագրաֆը, տալով նրան միայն յեղիտ դաս 1) իսկ մնացած պարագրաֆների փոխարեն տալ ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության ներկա մոնետի ընդհանուր բնութագրությունը՝ մի դասի ընթացքում:

Ինչ վերաբերվում է այն պարագրաֆին, ուր խոսվում է ԽՍՀՄ արտադրական ուժերի հիմնական սկզբունքների մասին, պետի նրանից հատուկ թեմա չդարձնել, ինչպես նաև բովանդակության վերացական լինելու պատճառով շատ դժվար կլինի: Հանձնարարվում է այս պարագրաֆի բովանդակությունը յ՛շակել զրույցի միջոցով ամբողջ դասընթացի միջոցին՝ կրճատելով որի նակներ բերելով նոր շինարարության տեղափոխման մասին:

«Արդյունաբերություն» բաժինը պետք է անցնել 16 ժամում դասագրքում տրված նյութերը — դասերի հետևյալ բաշխումով:

1-ին դաս. § 2²) Արդյունաբերությունը իբրև հիմնական դեկտրար ճյուղ ժողովրդական տնտեսության մեջ (Եջ 18 և 19) և § 3-ից «Եկոմի իսկալի նշանակությունը ժողովրդական տնտեսության մեջ», բաց է թողնվում 20 և 21 Եջերում յեղած տախտակները:

1) § 1-ին դուրս է ձգվում:

2²) Այս թեման պարզաբանելիս հանձնարարվում է դասատուին լրացումներ անել մի շարք կարևոր փաստեր տալով ցարական Ռուսաստանի տնտեսության բնութեկի մասին, սրա համար ողտաղարձել բաց թողնված առաջին պարագրաֆները: Գլուխներ «արդյունաբերություն» (Եջ 16-18) և դրույատնտեսություն (Եջ 87-92):

2-րդ դաս — § 3-ից. «Եներգիայի հիմնական աղբյուրները և դրանց զնահատույթյունը» և «Եներգետիկան ու արդյունաբերությունը» (եջ 22 և 23):

3-րդ դաս — § 3-ից. «ԽՍՀՄ Եներգիական տեսությունները չափը և կառուցվածքը», «Վառելիքային թաղանթի ցարական Ռուսաստանում և ԽՍՀՄ», «ԽՍՀՄ Եներգիական ռեսուրսները բաշխումն ըստ մարզերի» (եջ 24-28):

4-րդ դաս — § 4-ից «ածուխ» (եջ 28-33) բաց թողնել մանր շրիֆտավոր տառերը:

5-րդ դաս — § 4-ից «Նեֆտ», «տորֆ» և «անտառային ռեսուրսները» (եջ 33-39) բաց թողնել մանր տառերը, և նախադասություն պաշարների բաշխման տախտակը 37 էջում:

6-րդ դաս. § 5-ից. Ջրային Եներգիայի ռեսուրսները (եջ 42-43):

7-րդ դաս. — § 6-ից. Ելեքտրոֆիկացիայի մասին. «Ելեքտրոֆիկացիայի առաջնությունները» և «ԽՍՀՄ համար Ելեքտրոֆիկացիայի հասուն կարևորությունը» (եջ 43-45) մինչև Գոբրոյի պլանը (եջ 43-45):

8-րդ դաս. վերջացնել § 6-ը. (եջ 46-50):

9-րդ դաս. § 7-ից. «Սև մետաղաբուրգիայի մասին», (առաջին մասը), «Սև մետաղաբուրգիայի նշանակությունը մասին» և «Երկաթահանքերի տեղերի մասին» (եջ 50-53):

10-րդ դաս — § 7-ից «Սև մետաղաբուրգիայի դարգացման և սև դալորման» 2-րդ մասից (եջ 53-55) բաց թողնել 53 էջի ցուցակը, վերջ վերաբերվում է մինչպատերազմյան Ռուսաստանի գլխավոր շրջանների չուգունի հալմանը և բաշխմանը — 53 էջի վրա:

11-րդ դաս. § 8. գունավոր մետաղաբուրգիան (եջ 56-58):

12-րդ դաս. § 9. Մեքենագործությունը մասին — առաջին մասը — նշանակությունը մասին — գյուղատնտեսությունը մեքենագործության մասին, տրակտորային և ավտոմոբիլային արդյունաբերությունը մասին. սուրբբիններ և ներքին արժանի շարժիչներ (ДВИГАТЕЛЬ) պատրաստելու մասին (եջ 58-62):

13-րդ դաս. § 9-ից. յերկրորդ մասը մինչև վերջը:

14-րդ դաս. § 10-ից. Գիմնական արդյունաբերությունը մասին. առաջին մասը՝ նշանակությունը մասին, մինչ պատերազմական պրոբլեմի և քիմիական հումքի տեղափոխման մասին:

15-րդ դաս. § 10-ից. յերկրորդ մասը մինչև վերջը (եջ 68-70 և 68 էջի քարտեզը):

16-րդ դաս. § 11. Արդյունաբերությունը մյուս ճյուղերը (եջ 70-78), բաց թողնել մանր տառերն ու 74 էջի ցուցակները, մյուսը վերաբերվում են հացահատիկներ պատրաստելու և ջրադաշնակի կարողությունը հարաբերությունը՝ ըստ շրջանների ինչպես նախև՛ նոր շինարարական նյութեր պատրաստելու դարգացման մասին (եջ 78):

§ 12. Կոմբինատների մասին ամբողջապես դուրս է ձրգվում:

«ԽՍՀՄ-ի գյուղատնտեսությունը» բաժինը անցնել 9 ժամի ընթացքում դասադրվում տված նյութի հետևյալ բաշխումով:

1. Դաս. § 2¹). Հոկտեմբերյան հեղափոխությունն ուսուցիչային (հոդային) հարցի լուծումը:

§ 3. Գյուղատնտեսության մասնագիտացում (եջ 92-100) բաց է թողնվում մեքենայումը 93 էջի և 94 էջի, կոլեկտիվիզացիայի ընթացքի տախտակներն ըստ տարիների 95 էջի: 97 էջի մանր տառերը և 98 էջի մեքենայումը:

2-րդ դաս. § 4-ից. «Հացահատիկային տնտեսությունը» առաջին մասը հացահատիկային տնտեսությունը մասին ամբողջապես և ցորենի մասին (եջ 101-105): Բաց է թողնվում 102 էջի տախտակը, վերջ վերաբերվում է հատիկային արդյունքի բաշխման՝ համաձայն սոցիալական ախյի տնտեսություն. 102 էջ:

Նախընթաց և վերջընթաց պարբերությունները ԴՎԿԻ պարբերությունը 105 էջի վրա:

3-րդ դաս. § 4-ից. յերկրորդ մասը՝ դարու մասին, պարսա կի, լոծի և ուրիշների մասին մինչև վերջը:

4-րդ դաս. § 5-ից. «Տեխնիկական կուլտուրաները» — առաջին մասը՝ տեխնիկական կուլտուրայի մասին ամբողջությամբ, բամբակի, վուջի, կանեփի և տեքստիլ նոր կուլտուրաների մասին (եջ 108-113):

5-րդ դաս. § 5-ից. Յերկրորդ մասը՝ շաքարային ճակնդեղի, կարտոֆելի և ալյուրի մասին մինչև վերջը (եջ 113-117):

6-րդ դաս. § 6 — Կենդանաբանություն (եջ 117-124) բաց թողնել 120 էջի կենդանաբանությունը ապրանքային արտադրությունի տախտակը և 122 էջի վրա գամետոլ կոլեկտիվների և սովխոզների անասունների գլխահամարների, ապրանքային ֆերմաների տախտակը և 123 էջի մանր տառերը:

7-րդ դաս. § 7. Գյուղատնտեսության մյուս ճյուղերը. (եջ 124-128):

8-րդ դաս. § 8-ից. Գյուղատնտեսական շրջանների քարտեղի տեսություն: «Տրանսպորտ» բաժինը անցնում է 6 ժամի ընթաց

2) «Մինչպատերազմյան Ռուսաստանի գյուղատնտեսությունը» բաց է թողնվում ամբողջապես:

քում դասադրքի նյութի հետևյալ բաշխումով յուրաքանչյուր դասի վրա:

1-ին դաս. § 1. «Տրանսպորտի նշանակությունը» (եջ 133-135):

2-րդ դաս. § 2-ից. «Յերկաթուղային տրանսպորտ», առաջին մասը՝ ընդհանուր բնութագրություն, յերկաթուղու ցանցի կազմությունը. ԽՍՀՄ դանադան մասերի սպասարկումը (եջ 135-138):

3-րդ դաս. § 2-ից. Յերկրորդ մաս՝ յերկաթուղային գլխավոր մագիստրալների մասին և հետո՝ միջին և վերջր (եջ 138-142): Բաց թողնել յերկաթուղային մագիստրալների լիմիտումը 142 էջ:

4-րդ դաս. § 3. Գետային տրանսպորտ (եջ 142-150) բաց թողնել «Գետային տրանսպորտի տեսակարար կշիռը» և կազմը և դինամիկան գետային բեռնատարություն (եջ 145 և 147 և 149 էջերի տախտակները):

5-րդ դաս. § 4. Ծովային տրանսպորտ (եջ 150-155) բաց թողնել 150 էջի տախտակները:

6-րդ դաս. § 5. «Ասիատորիային տրանսպորտի և § 6 «Ողջին տրանսպորտ»: Բաց թողնել 157 էջի տախտակը 157 էջի վրա: § 7 — կապ — ամբողջությամբ բաց և թողնվում: Գլուխ 5 — Առաջին հնգամյակի հանրադրումը և յերկրորդ հնգամյակի հետևյալները — անցնել յերկու դասի ընթացքում դասադրքի նյութի հետևյալ բաշխումով. —

1-ին դաս. § 1. Աճման տեմպը (եջ 160-165) բաց թողնել 162 էջի տախտակը:

2-րդ դաս. § 2. Ժողովրդական տնտեսություն մասնաճյուղային ստրուկտուրայում կառավարված առաջադիմությունը և § 3 — առաջադիմություն արտադրողական ուժերի աշխարհագրություն մեջ, § 4-ից վերջին կետը: «Աշխարհագրական առաջխաղացման հետևյալները յերկրորդ հնգամյակում»: Բաց թողնել 170-171 էջերի տախտակը և ամբողջ § 4. բացառություն վերջին կետի:

9-րդ դասում և 10-րդ դասում և 11-րդ դասում

9-րդ դասարանի կապիտալիստական յերկրների տնտեսական աշխարհագրությունը և յերկրների 1934-35 ուս. տարվա համար մնում և Լուսժողկոմատի 1933 թ. հրատարակած ծրագրերը:

10-րդ դասարանի հիմք պիտի ծառայի Գորոբովի «Կապիտալիստական յերկրների տնտեսական աշխարհագրությունը» դասադրքը. (1934 թ. հրատ.):

Ծրագրում ցույց տրված ներածական թեման փոխվում և աշխարհի քաղաքական քարտեզի փոխարեն արվում և Գորոբովի

դասադրքը — «Կապիտալիստական աշխարհի ընդհանուր տեսությունը»:

Փոխվում և ծրագրի նախադրույթում յերկրների ուսումնասիրության կարգը և ընդունվում և Գորոբովի դասադրքինը: Յեվրոպայի յերկրները, — Մեծ Բրիտանիա, Իրլանդիա, Ֆրանսիա, Նիդերլանդիա, Բելգիա, Գերմանիա, Չեխոսլովակիա, Հունգարիա, Չեխո-Սլովակիա, Իտալիա, Իսպանիա և Պորտուգալիա: Բալկանյան թերակղզու յերկրները: Եվրոպի, Նորվեգիա, Գանիա, Ծինյանդիա, Եստոնիա, Լատվիա, Լիտվիա, Լեհաստան, Ռուսիան: Ասիայի յերկրները — Ճապոնիա, Չինաստան, Մոնղոլիա, Տուրք, Հնդկաստան, Հնդկաստան և Ինդոնեզիայի յերկրները, Ալյանսիստան, Պարսկաստան, Տաճիկաստան, Սիբիր (Աստրախ), Պաղեստին, Իրաք, Արաբիայի յերկրները: ԱՖրիկայից անցնում են մաշք ցամաքի ընդհանուր տեսությունը և տանձին յերկրներից — Յեգիպտոսը:

Ծրագրի նախորդած ժամերը փոխվում են. Ֆրանսիա — 4 ժ. (հնդի փոխարեն), Եվրոպիա, Ասիայի, Հունգարիա և Չեխո-Սլովակիա — 3 ժ. (2-ի փոխարեն): Լատինական Ամերիկա — 4 ժամ (5-ի փոխարեն), Հնդկաստան, Հնդկաստան, Ինդոնեզիա — 4 ժամ (5-ի փոխարեն): ԱՖրիկա — 4 ժամ (5-ի փոխարեն):

Յեգրափախույ թեմայի մշակման ժամաքանակը մեկ ժամից հասցնվում և 4 ժամի:

Առանձին յերկրներն անցնելիս անհրաժեշտ և խոշոր ուշադրություն դարձնել «Ֆիզիկա — աշխարհագրական ակնարկ» և «տնտեսական շրջաններ» բաժինների վրա, նույնպես և այն բաժինների, փոքր տալիս են յերկրի ընդհանուր բնութքը ամբողջ ջանքերով (Ժողովրդական տնտեսություն տիպը և կազմությունը): Ընդհանուր բնութագրությունն ուսումնասիրելիս անհրաժեշտ և փոքր թե այս կամ այն հանգամանքը, Փորձույան անդիր անել, այլ կարողանալ համեմատել կարևոր ցուցանիշները, համեմատել զանազան յերկրների աշխարհագրական պայմանները և տնտեսական ցուցանիշներն ու սրանցից ինքնուրույն հետևողություններ անել:

Չանադան ճյուղերի (արդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն, տրանսպորտ) տեսություն վրա գլխավոր ուշադրությունը չի կենտրոնացվում, հատկապես պիտի խույս տալ փիճակագրական տվյալների և կոնյուկտուրական ցուցանիշների (կրիզիսներ) սերտելուց: «Պատմա-տնտեսական ակնարկը պիտի մանրամասն ընեն մշակել Անգլիայի, Գերմանիայի, ՀԱՄՆ-ի, Ճապոնիայի և Չինաստանի վերաբերյալ: Մյուս յերկրները կարելի յե անցնել

կրճատ ձևով (ուսուցչի պատմածով), մանավանդ՝ Իտալիան, Իտալանիան և Հոլլանդիան :

Իստատիստիկական կենտրոնը պիտի դառնան այն հարցերը, այն բոլոր վերաբերվում են տնտեսության տեղափոխման և յերկրի բնդհանուր, ամբողջական բնութագրության, կապելով թե մեկը և թե մյուսը քարտեզի ուսումնասիրության հետ :

Ներածական յեղրագրակիչ թեմաները պիտի մշակել քարտեզի վրա :

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ ԵՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԲԱԸ-
ՈՒՄԸ ԸՍՑ ԸՎԲԱԹՆԵՐԻ

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1-ԻՆ ԲԱՌՈՐԴ

1-ԻՆ ԵԱԲԱԹ — Ներածութուն .

Վորտեղից ենք խմանում մարդկանց անցյալ կյանքի մասին : Պեղումներ և հնագիտական նյութեր . հնագույն գրություն՝ մակագրեր . պատմական և գրական յերկեր . ճանապարհորդություններ և ազդագրական նյութ . հեքիաթներ և վիպական դյոս ցաղներգություններ : Թանգարաններ : Պատմության մեջ ինչպե՞ս են հաջվում ժամանակը . 2 ժամ :

2-ՐԴ ԵԱԲԱԹ — Նախնական հասարակութուն — (Մանկա վարժի պատմությունը՝ կարճառոտ և պարզորոշ տեսության ձե վով : Այս պատմության համար հանձնարարվում է հետևյալ պըլանը) 2 ժամ .

1. Նախնական (մինչտոհմային) վորսորդական համայնքի կենցաղը . քարայրային մարդիկ :
  2. Լճային ցցաչեն բնակությունների դարաշրջանի Յեվրոպայի բնակիչների կենցաղը :
  3. Իրոկիզական տոհմը :
  4. Նահապետական կենդանասպահ սոհմեր :
- 3-ՐԴ ԵԱԲԱԹ — Հին արևելք .

ա) Հնագույն քագավորությունները Յերկգետում :

1. ՍենԱՐ — հարավային Յերկգետը, նրա բնությունն ու բնակչութունը :

Յերկգետի կլիման և հողը : Սումերներ և սումերական համայնքներ : Ջրային սարքավորման սխտեմը . 1 ժամ :

2. Սումերո - Ակհատական իշխանութունները .

Նրանց կառավարությունը, աստվածներ, քրմեր և մեհյաններ : Մեհյանական տնտեսություն : Սարուկներ, դյուղացիներ և արհեստավորներ : Պարտաքին ստրկություն : Գյուղացիների և արհեստավորների ապստամբություններ : Ուրուկագինա 1 ժ . :

4-ՐԴ ՇԱԲԱԹ — Սոււմերի և Ակիատի քաղալորութիւնք.

Սեմիտներն Ակիատում. Սարուկին և նրա ժառանգները, նրանց միացնելու քաղաքականութիւնք: Սարուկինի գրաւումները, ներքին ատարի զարազցումք. նոր ջրանցքներ: Ակիատական ցեղի անկումք և Ուրալի թագաւորութիւնք: Երայանի գրաւումները 2 ժամ:

5-ՐԴ ՇԱԲԱԹ — Բաբելոնյան քաղալորութիւնք:

Ամորները և նրանց ներխուժումք, Բաբելոնի գրաւումք և բաբելոնական թագաւորութեան առաջացումք. նրա աստիճանական թրեղլայնումն ու ուժեղացումք: 2 ժամ:

6-ՐԴ ՇԱԲԱԹ — Ասորեական քաղալորութիւնք.

Ասորեստանի յերկրին ու բնակչութիւնք. կաղմք, կատախարութիւնք, տուրքի համարումք, զորքի կազմակերպութիւնք, ուղղական տեխնիկան: Ասորեստանի թագաւորների արչաւանքներն ու գրաւումները: Ասորեստանի զաղութները: Տիրապետութեան թիւերն ու քիւրդները: Առեւտրը. տիրապետւած գյուղացիների և ստրուկների արտադրութիւնք: 1 ժամ:

ԽԱԼԴԵԱԿԱՆ ՅԵՎ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ասորեստանի անկումք: Սալդեան և Բաբելոնյան: Նոր - բաբելոնյան - խորքական թագաւորութեան հիմնաւելը: Նարուզոդոնոսորի արչաւանքները: Նոր բաբելոնյան թագաւորութեան կազմք և նրա կատախարութիւնք: Առեւտրն ու վաճառունները (եհիբներն ու վորդիները): Մոշոր արհեստանոցներ: Ասորեկներ աշխատանք: Բաբելոնի շինութիւնք:

7-ՐԴ ՇԱԲԱԹ — Պարսիկներն ու պարսկական քաղալորութեան կազմվելը — Յերկիլը, կենցաղը և կրօնը. մինչ Կյուրոս յեղած սկզբնական պատմութեան մասին համառոտ ակնարկ:

Պարսկական մեծ պետութիւնք: Կյուրոս, Կամբիզ և մեծ պետութեան կազմելը. նրա կազմք և կատախարութիւնք: Առեւտուրը. գրամական սխառումք. ճանապարհներն ու փոստան, պետական գանձարանք. պետութեան մայրաքաղաքը և պետական արքունիքը, 1 ժամ:

ԲԱԲԵԼՈՆՅԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ

Սոււմերների գերը բաբելոնյան կուլտուրան ստեղծելու գործում. սեպաձև արձանագրութիւնք և նրա բնութեցումք. կրօն. Մարդուկ և ուրիշ աստիճաններ: 1 ժամ:

8-ՐԴ ՇԱԲԱԹ — Բաբելոնական կուլտուրան (չարունակութիւնք):

Գրականութիւնք. աշխարհի ատեղձարժութեան եպոսը. առաջին մարդկանց մասին եպոս. Հիլիամեջի եպոսը: Աստղաբանութիւնք. սկզբնական աստղեր մաթեմատիկայի և աստղաբաշխութեան. որացույց. Բաբելոնյան կուլտուրայի տարածվելն ու ազդեցութիւնք: 1 ժամ:

Կրկնութիւնք 1 ժամ:

9-րդ և 10-րդ շարքները — կրկնութիւնք. 1 ժամ:

Հաշվաւորութեան առաջին քարտի 2 ժամ:

Քառորդի հաշվաւորումը — 2 ժամ:

Ծանոթութիւնք. — Հինգերորդ դասարանի պատմութեան նւթան ծրագրի համաձայն՝ առաջին կիսամյակի յուրաքանչյուր շաբթուա տրամա և 2 ժամ: Առաջին քառորդում ընդամենը կա 9½ շաբաթ. այսինքն՝ 19 ժամ. հետևաբար աստիճարդ շաբաթը հաշվում և կիսաշաբաթ և տրամա և մեկ ժամ:

6-ՐԴ ԴԱՍՍՐԱՆ

Առաջին քառորդ

1-ին ՇԱԲԱԹ — Հռոմական պետութեան կազմվելը.

1. Հին Իտալիայի բնութիւնն ու բնակչութիւնք: Ապենինյան թերակղզու բնութիւնք, կլիման հնում, հողը, ծովը, ասիերի գծադրութիւնք. արտադրական ուժերը. Արեւմտյան ասիերի տարբերութիւնն արեւելյանից: Ապենինյան թերակղզու նմանութիւնն ու տարբերութիւնք Բալկանյան թերակղզուց: Իտալիայի բնակչութիւնք. հուններ, Լատուկներ և իտալիկներ 1 ժամ:

2. Տոմային կազմի կազմալուծումը Լատինների մեջ.

Հռոմական պատմութեան «թագաւորական» շրջանը. թագաւորական իշխանութեան անկումք և արիստոկրատիայի գերիշխանութեան հաստատումք: Մասնավոր սեփականութեան և ժառանգութեան իրավունքը հողի վրա: Պլեբեյների հանդէս գալը. Հռոմի ծագումը. սուտրի զարգացումը, 1 ժամ:

2-րդ ՇԱԲԱԹ — ՊԱՏՐԻԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՊԼԵԲԵՆԵՐԻ ԿՈՒՎԸՆԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄՎԵԼԸ

Հախաութեան սրվելը պատրիկների և պլեբեյների մեջ: Պլեբեյի տարբարումումք. կոիլ քաղաքական իրաւունքի, հողի համար և պարտքային ստրկացման գեմ: Սերվիոս - Տուլլոսի ռեֆորմը. Տրիբունայի սահմանումք: Որենքների խմբագրումք (12 տախտակների սրենքները): Պլեբեյների կողմից քաղաքական իրաւունքների աստիճանական նվաճումք: Ազրարային ճգնաժամք:

մեղմանայն Իտալիայի գրառվածան շնորհիվ. դասային կռվի վերջը
և ստրկատիրական պետութեան կազմվելը, 2 ժամ :

3-րդ ԾԱԲԱԹ — ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատերազմ կարուսկները դեմ, կռիվ Գալլերի դեմ. Լացիու-
մի հպատակվելը. սամիրտական պատերազմները. հարախային
Իտալիայի նախնուհի. պատերազմներ Պյուրոսի դեմ, 1 ժամ :

ԿԱՐԹԱԳԵՆ, Կարթագենի հիմնադրությունը. Կարթագենի
պետական կարգը, թագավորներ, սենատ, 104-ի կոլլեգիան, կար-
թագենյան ոլլիգարխիան, առեկտուրը և կարթագենի գաղութա-
յին քաղաքականութիւնը :

4-րդ ԾԱԲԱԹ Առաջին և յերկրորդ պունիկյան պատերազ-
մը և Մակեդոնիայի ու Հունաստանի նվաճումը.

Առաջին պունիկյան պատերազմը. պատերազմի պատճառը.
Հոմալեցոց հաջողութիւնները Սիկիլիայում. հոմալեան ռազ-
մական նախատորմի կազմակերպը, հաղթանակ Լիլլարյան կղզիների
մաս. Հոմալեան արշավանքը, Հոմալի գլուխացիութեան դժգո-
հութիւնը. հաղթանակ Եզաթյան կղզիների մաս. 241 թվի հաշ-
տութիւնը. Սիկիլիան — առաջին հոմալեական գաղութը. 1 ժամ :

Յերկրորդ պունիկյան պատերազմը. Հոմալի նախնուհիները
241-218 թ. շրջանում : Կարթագենում վարձկանների ապստամ-
բութիւնը. Բարկի ընտանիքը. Սպանիայի բռնադատումը : Հան-
նիբալ. յերկրորդ պունիկյան պատերազմի սկիզբը : Հաննիբալի
արշավանքը : Ալպյան լեռներից անցնելը. Հաննիբալը Պո գետի
հովտում : Տիկինոսի և Տրիբելիայի ճակատամարտերը. Գալլերի
միանայր. ճակատամարտ Տրադիմինթյան յճի մաս : Կիկեո-Փարի
Մակիսի. պատերազմական գործողութիւնների հետագա ընթաց-
քը : Դրութիւնը Հոմալում. պատերազմ Սպանիայում. Պուրլիոս
Կորնելիոս Սիկիլիոն. Հաստուրայը և նրա կորուստը. Հաննիբա-
լի կրութիւնը. Սիկիլիոնի ամֆիթիլիան արշավանքը. Չամալի ճա-
կատամարտը. 201 թվի հաշտութիւնը. 1 ժամ :

5-րդ ԾԱԲԱԹ — Մակեդոնիայի և Հունաստանի նվաճումը

Յերրորդ պունիկյան պատերազմը. Հոմալի միջամտութիւնը
Մակեդոնիայի և Հունաստանի ներքին գործերում : Մակեդոնիա-
յի նախնուհի. Աքսյան միութեան ապստամբութիւնը. Կարնիֆու-
լի գրառումը : Հունաստանը հոմալեական գաղութ : Յերրորդ պու-
նիկյան պատերազմը. պատերազմի պատճառը. հոմալեցոց ա-
ռաջին հաջողութիւնները, Պուրլիոս Սիկիլիոն Եմիլիանոս.
Կարթագենի գրառումը և կործանումը : 1 ժամ :

1. Ստրկական աշխատանքի զարգացումը : Նվաճումների ազ-
դեցութիւնը Հոմալի տնտեսութեան վրա : Հոմալում ստրկութեան
ազդեցութիւնը. ստրկների շուկա. ստրկական աշխատանքը գլու-
ղատնտեսութեան, արհեստի և շինարարական գործի մեջ, առեկ-
տում, տնային տնտեսութեան մեջ : Ստրկ-գլուխացիութեան
ստրկների վիճակը. աղատագրութիւն, 1 ժամ :

6-րդ ԾԱԲԱԹ — ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԱՏՐԿԱՏԻՐԱԿԱՆ ՊԵՏՄԹՅՈՒՆԸ (չարտնակութիւն)

2. Հոմալեական կապալառուները, վաշխատուներն ու չարա-
չահները. կապալառուական սիտեման, կապալառուների պայքար-
քը. հոմալեական վաշխատուները և «բանկիրները», չարաչահու-
թիւն :

3. Հարուստների կողմից հողի գրառելը և գլուխացիութեան
քաղաքակերպը. փոփոխութիւններ Իտալիայի գլուխատնտեսութեան
մեջ. խոշոր տնտեսութեան (Լատիֆունտիայի) զարգացումը. Ի-
տալիայի գլուխացիութեան ազդեցութեան պատճառները. գլու-
ղացիութեան հողագրիութիւնը. հոմալեական լումպեն — սրբիտա-
րիատ, 1 ժամ :

**7-րդ ԾԱԲԱԹ — Հոմալի կենցաղը և կուլտուրան մեծ նվա-
նումների ժամանակաշրջանում :** Փոփոխութիւններ հոմալեացոց
կենցաղի և բարքերի մեջ յերրորդ և յերկրորդ դարերում. պրճ-
րանքի զարգացումը. հունական ազդեցութիւնը. հունական լեզ-
վի ու կուլտուրայի ծախսակերպը. սիկիլիոնների շրջանակը (Կրու-
ժոկը) : Կատոն. հոմալեական գրականութեան ծագումը. Պլալիոս և
Տերինտիոսը, հոմալեական առաջին պատմիչները. 1 ժամ :

**ԱՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ԷՆԱՓՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԵԶԻՆ ՅԵՎ ՀՌՈՄԵԱ-
ԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ**

Ստրուկների առաջին ապստամբութիւնը Սիկիլիայում

Ստրկատիրական խոշոր տնտեսութիւնը Սիկիլիայում. ստրուկ-
ների շահագործումը. նրանց ազդութիւնը. ապստամբութեան
պատճառը. ստրկատիր Դիմոֆիլը : Նվաճան ապստամբութեան դեկա-
վար, Եննայի գրառումը : Ստրուկների թագավորութեան կազմա-
կերպութիւնը. Կլեոնը և ապստամբութեան շրջանի ընդարձակու-
մը. ապստամբութեան ճնշումը : Սիկիլիայի ապստամբութեան ազ-
դեցութիւնն ուրիշ տեղերի վրա :

VIII ՇԱՔԱԹ. ԳՐԱԿՈՍ ՅԵՂԱՅՐՆԵՐԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒԹՅՈՒՆ-ՆԵՐԸ

Գրականների ծագումը. Տիրերիս Գրակոս. նրա որենագի-
ծը: Յերեքի հանձնաժողովը. 132 թվի ընտրությունը. Տիրերիս
սի անկումը. Կայոս Գրակոսը. հացի և դատական որենքները.
դաշնակիցներին քաղաքացիություն և իրավունքներ պարգևելու
որենքը, հոռմական զեմոկրատիայի հեռանալը կայսրից: Լիվի-
ոս Դրուսոս. 121 թվի ընտրությունները: Ապստամբություն
փորձ. Կայոսի կորուստը: Գրակիսիական շարժման պատմություն
նշանակությունը:

IX և X ՇԱՔԱԹՆԵՐ — ՊԵՐԳԱՄԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՄ-ԳՐԱՎՈՒՄԸ ՅԵՎ. ՍՏՐՈՒԿՆԵՐԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՒՐ-ԱՍԻԱՅՈՒՄ

Ներքին դրությունը Պերգամի թագավորության մեջ. Ատտալա
«III»-ի կտակը, Արխատոնիկ, ստրուկների և սրատ չքավորների
ապստամբությունը, Արխատոնիկի ծրագիրը. նրա հաջողություն
ները, ապստամբության ճիշտը և Արխատոնիկի տապալումը:
1 ժամ:

Առաջին քառորդի կրկնությունը և հաշվառում 2 ժամ.
Ծանոթություն. 6-րդ դասարանի պատմության ուսման
ծրագրի համաձայն՝ 1-ին կիսամյակի յուրաքանչյուր շա-
բաթում արված և 2 ժամ. 1-ին քառորդում ընդամենը կա
9½ շաբաթ, այսինքն՝ 19 ժամ. հետևաբար 10-րդ շաբաթը հաշի
վում և կիսաշաբաթ և արվում և մեկ ժամ:

7-րդ դասարան
1-ին քառորդ

I ՇԱՔԱԹ — ԱՆԳՂԻԱՆ XI — XV ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Անգլիան Վիլհելմ հաղթողի դարաշրջանում. Նորմանդական
նվաճումի հետևանքները, Վիլհելմ հաղթողը. Յերկրի միացու-
մը և կայսերական իշխանության ուժեղացումը: Առևտրական հա-
րաբերություններ Նորմանդիայի և Ֆլանդրիայի հետ: Գյուղացի-
ության ուժեղ շահագործումը. Փեոդայսիական հասարակության
կազմակերպությունը. սարսափելի դատարանի գիրքը. կայսրը Ա-
յեկեղեցին, Փեոդայսիական հուղմունքներ (1035—1054):

Անգլիայի դերը միջադարձին սուտորի մեջ. բրդի արտահա-
նությունը. քաղաքների աճումը 1 ժամ.

Անգլիան Հովհաննես Անհոլիսի որով և ազատության Մեծ
ֆարսը (Խարտիան): պարլամենտարիզմի սկիզբը.

Հովհաննես Անհոլիս. կորուստներ Ֆրանսիայում. ընդհարում
Պապի հետ, ընդհարումներ բարոնների ասպետների և քաղաքնե-
րի հետ: Ազատություն Մեծ խարտիան (1215 թ.): Հենրիի
3-րդ. նրա կոխիլը բարոնների հետ. Բարոնական ոլիգարխիայի
փորձերը. Սիմոն դը-Մոնֆոր, քաղաքացիների և ասպետների
ցույցը. քաղաքացիական կոխիլը. պարլամենտի ծագումը (1265)
Եղիարդ 1-ին, համաձայնություն կայսրի և Փեոդայսիների միջև.
պարլամենտի ուժեղացումը, նրա կազմը և կազմակերպու-
թյունը: 1 ժամ:

Ուտա Տայլերի ապստամբությունը (1381 թ.)

Գյուղացիության և քաղաքի աշխատավորության դրություն
վատացումը. Սև մահ և աշխատավարձ. բանտորական որենա-
դրություն Եղիարդ 3-րդի և Ռիչարդ 2-րդի: Հուղմունքներ գյու-
ղացիության և քաղաքի չքավորության մեջ: Բուրժուական ուղ-
ղակիցիան. Վիլլեմ-Լոլարդի քարոզը. դիստասիա. 1381 թ.
գյուղացիական ապստամբությունը. Ջոն Բոլլ և նրա քարոզը.
քաղաքի չքավորության մասնակցությունը ապստամբության
մեջ և բուրժուազիայի դավաճան դերը: Ապստամբության ճնշ-
վելը և նրա անհաջողության պատճառները: Փոփոխություններ
անգլիական գյուղում: 1 ժամ.

II ՇԱՔԱԹ. Ուտա Տայլերի ապստամբությունը (չարունակու-
թյուն — 1 ժամ)

պարլամենտի ուժեղացումը Անգլիայում 14-րդ դարում 1 ժ.
ՖՐԱՆՍԻԱՆ 12-15-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՊԼԱՆՏԱԳԵՏՆԵՐԻ ՀԱՐԱՏՈՒԹՅԱՆ (ԴԻՆԱՍ-ՏԻԱ) ԱՌԱՋ ԳԱԼԸ

Ֆրանսիան 12-րդ դարում. Փեոդայսիական կարևոր պետու-
թյունները, կայսերական իշխանության թուլությունը և Փեո-
դայսիների ինքնագործունեությունը. քաղաքների աճը և Ֆրանսիա-
յի հյուսիսի ուժեղանալը. կայսերական իշխանությունը և քա-
ղաքները. կայսերական իշխանության ուժեղացումը և Ֆրան-
սիայի հավաքվելը: Յեկեղեցու և կայսրների դաշնակցությունը:

Ֆիլիպպ 2-րդ Ավգուստ. Կապետինյան և պրանտադենտներ
Պատերազմներ Անգլիայի դեմ. Լուարի հողերի և Նորմանդիայի
միացումը, կայսերական կարլամենտի ընդարձակումը Ֆրանսիա-
յում և դրանց կազմությունը, հետագա ձեռքբերումներ, 1 ժամ:

3-րդ ՇԱԲԱԹ. Ֆրանսիան Ֆիլիպպ 4-րդի շրջանում և ընդհանուր Շտատներին կազմվելը

Շամպայնի միացումը: Կոխվ Ֆլանդրիայի համար. Ֆլանանսական դժվարություններ. ընդհարումներ յեկեղեցու հետ. ընդհանուր-չտատները 1302 թվին: Ընդհանուր-չտատների պատժական դերը. հաղթանակ Պապի դեմ. տաճարականների պրոցեսը. Ֆիլիպպ 4-րդի վորդիներն ու նրանց կոխվը ֆեոդալներին դեմ: 1 ժամ.

Ապստամբություն. «ժակերիա» և «Պարիզի ֆաղափացիների ապստամբությունը»

Վալուանների հարստությունը (1328 թ.). հարյուրամյա պատերազմը, պարստություններ Կրեսի (1346 թ.) և Պուատյեի (1356 թ.) մոտ. 1356-ի ընդհանուր շտատները, Մեծ Ոռզոնանսը, Ետիեն-Մարտել, հեղափոխություն Պարիզում. գյուղացիական անարտամբություն, անարտամբություն քաղաքներում, քաղաքների և գյուղացիական շարժումների կապը, ժակերիի և Պարիզի անարտամբության ճնշումը 2 ժամ:

4-րդ ՇԱԲԱԹ — Կրկնություն 1 ժամ.

Գերմանիան 10—14-րդ դարաշրջանում «Գերմանական ազգի հոռմական սուրբ կայսրության» հիմնվելը.

Գերմանիան 9—11-րդ դարերում. սահմաններ և քաղաքական կազմը, հերցոգների և յեկեղեցու կայսրները, կարոլինգյանների վերջը, կոխվ սրբալյանների և վենգրների դեմ, սահմանի նըշանները (մարկի). Ոտտո 1-ին. նրա քաղաքականությունը ֆեոդալների վերարդմամբ, վերաբերմունք դեպի յեկեղեցին, միջամտություն իտալական գործերում. կայսրության վերահաստատումը, (962), գերմանական կայսրների հոռմական արչափանքները: 1 ժամ.

Գերմանիան 13-րդ դարի վերջում և հարստագները: Ամենա գլխավոր իշխանությունները, Մարկաներ, կորմեիդատորական շարժում դեպի արևելք, մեջ ընդ մեջ թագավորելը և հարյուրներգների հարստությունը: Կայսրության անկումը Շտաուֆեններից հետո. Ռուդոլֆ հարստուրգցու ընտրությունը (1273 թ.). կայսրության կազմը, ուսիստագ, նրա կազմը, իշխաններ, հոգեվոր իշխաններ, կայսերական ասպետներ, կայսերական քաղաքներ. կորֆրայտանների կոլլեգիան, հարստուրգների հայածանքներն Ախտրիայում և լյուսեմբուրգներինը Չեխիայում: Եվեցարական դաշնակցության կազմվելը, Եվեցարական վարձկանները, Կարլ 4-րդ և Վոսկե Բուլղան (1346):

5-րդ ՇԱԲԱԹ — Գերմանական մեծ հանգամ.

Քաղաքների աճը, դասակարգային կոխվ գերմանական քաղաքներում, քաղաքների միություն, հյուսիսային առևտուրը և Մեծ Հանդան, կոխվ Դանիայի դեմ, Հանդայական առևտրի շրջանը, Հանդի կազմը, նրա անկման պատճառները, Շվաբական և Ռեյնական քաղաքների միությունը, իշխանների կոխվը քաղաքների դեմ: 1 ժամ.

Գերմանիայի արհեստավորների վիճակը և ապստամբություն կյայնում: 1 ժամ.

Հուստական շարժումը. կայսրությունը 15-րդ դարում, Հուսիսական շարժում, Սիկիդոնեզ կայսրը, Հուսի քարոզությունը, աղագին և սոցիալական շարժում Չեխիայում, հուսիսական կոխվներ, Յան ժիչկա, կոխվ հուսիսաների միջև 1 ժ.

6-րդ ՇԱԲԱԹ. իտալիան 14—15-րդ դարերում.

Իտալական ֆաղափների հանրապետությունները 14—15-րդ դարերում.

Իտալիայի քաղաքական կազմը, հյուսիսային քաղաքների հանրապետությունները, Պապի շրջանը, Հարավային Իտալիան և Սիկիլիան, Վենետիկն ու Ջենովան: Կարլաժներ Արևելքում, Ջենովայի և Վենետիկի կոխվը, Վենետիկի գերակշռությունը, պետական կազմը, սոցիալական կոխվ, Տաա-ի խորհուրդը և քաղաքական անբրորի սխտեմը, Վենետիկյան քաղաքականություն: 1 ժամ.

Չոպի ապստամբությունը Ֆլորենցիայում, Ֆլորենցիա, արչյունարեությունն ու առևտուրը, բանկեր: Մեծ ու փոքր ցեխեր, խարժֆաներ, ցեխային բանվորներ, սոցիալական կոխվ Ֆլորենցիայում, քաղաքի աղքատների շարժումը, Չոպի ապստամբությունը (1378 թ.): 1 ժամ.

Բուրժուական կուլտուրայի առաջացումը իտալիայում

Ախտատիկական դիտության անկումը, սոպերության գյուտը, բուրժուական կանխագույն կուլտուրան Իտալիայում, նրա մոչ-յեկեղեցական բնույթը, նոր մտավորականություն. հոռմանիզմ, հին աշխարհի ուսումնասիրությունը, նոր գեղարվեստ, նոր մանկավարժություն, Պետրարկ, Բոկկաչիո, Վիլլա Ալբերտի, Նիկոլլո Նիկոլլի, Մարկոլլիո, Ֆիլիպո, Ֆելարո: Իտալական վերածնության կանխագույն գեղարվեստը, իտալական վերածնության աղղեցությունը ուրիշ յերկրների վրա: 1 ժ. 7-րդ ՇԱԲԱԹ կրկնուրբյուն 1 ժամ.

ԱԱՇԵԱՐՀԱԳՐԱԿԱՅ ՄԵԾ ԳՅՈՒՏԵՐԸ

Արևմտյան Յեվրոպայի յերկրների տնտեսական վիճակը 15-րդ դարում 1 ժամ.

Աշխարհագրական մեծ գյուտեր. Աշխարհագրական դիտութեան մակարդակը, կողմնացույց: Տոսկանելի: Առաջին նավագնացութեանը Ատլանտյան օվկիանոսում: Հենրիխ ծովագնացը, Ադրյան կղզիների դյուտը, Բարդոյեմեսո Չայ. Վոսկո-դե-Կաման և ծովային ճանապարհ դեպի Հնդկաստան: Ամերիկայի դյուտը. Կոլումբոսը և նրա ճանապարհորդութեանը, Ամերիկո Վեսպուչչի: Պորտուգալացիներն Ամերիկայում. Կաբրալ. Մագելանի ճանապարհորդութեանը, Սպանական և Պորտուգալական դաղութային կարվածները սահմանափակումը (1494):

Ամերիկայում սպանական կարվածքների ընդարձակումը, Կոնվիկտատորներ, Մեկսիկյան ացտեկների թագաւորութեանը, Կորտեց և ացտեկներին ստրկացնելը, Ինկի Պերու: Սպանացիները կողմից զբանց նվաճելը:

8-րդ ՇԱԲԱԹ. Աշխարհագրական մեծ գյուտերի հետևանքները գաղութների և Արևմտյան Յեվրոպայի գլխավորապես յերկրների համար 16-րդ դարում

Գաղութական կողոպուտ, կաթովի քարոզիչներ, բնիկների վրնջանալը: Բնիկների բնաջնջումը, բնիկների ստրկացումը, ստրուկ-նեգրերով առևտուր, ստրուգական առևտուր ու մենաշնորհ. Ակցիոներական առևտրական ընկերութեաններ, Յեվրոպական պետութեաններով դաղութները. փողային շրջանառութեան դարգացումը, թանկագին մետաղների ներհավաքը, դնի հեղափոխութեանը, բանկերի և բորսաների դարգացումը 1 ժամ.

Գերմանիան 16-րդ դարում

1. Գերմանիայի տնտեսական և քաղաքական կազմը բեֆորմացիայի նախորդակին. Մաքսիմիլիանոս առաջինի բարենորոգութեանները. կայսր և իշխաններ. կայսրական իշխաններ. քաղաքային պատրիկուսություն. ֆուրհերների տունը և նրա միջադպրային կապերը. բուրգերություն, ցեխային արհեստ. քաղաքի պլեբեական սարբերը. դյուղացիութեան դրութեանը. դյուղացիական ապստամբութեանները XV դարի վերջին յեւ XVI սկզբին. «Միութենական կոչիկ», «Աղքատ Կոնրատ», Գերմանիայի տնտեսական թուլութեանը: 1 ժամ,

Դասակարգերը և դասակարգային խմբավորումները Գերմանիայում ռեֆորմացիայի նախորդակին.

IX ՇԱԲԱԹ. Հռոմական յեկեղեցի. Լուտերի յեւույթը յեւ ռեֆորմացիայի սկիզբը.

Հռոմական յեկեղեցու վիճակը յեւ Գերմանիայի վերաբերմունքը դեպի նա. Մարտին Լուտեր. Նրա յեւույթը 1517 թ. Բարենորոգչական շարժման սկիզբը. Ասպետների ապստամբութեանը (1522-239) ապստամբութեան ճնշումը: 1 ժամ:

ժողովրդական ռեֆորմացիան և գյուղացիական մեծ պատերազմը. Գյուղացիական մեծ պատերազմը (1524-25) թ. նրա պատճառները. շարժման շրջանները. ապստամբների պահանջները. քաղաքի բուրժուազիայի դերը: 2 ժամ.

10-րդ ՇԱԲԱԹ. Թովմաս Մյունցեր և Մյուլխաուզիական կոմունա.

Թովմաս Մյունցեր, նրա բնութագրերը, նրա ծրագրերը, քաղաքի չքավորներն ու հանքաբանվորները շարժման մեջ. Կոմունա Մյուլխաուզիանում:

Գյուղացիական պատերազմի վերջը

Գյուղացիների պարտութեանը. Մյունցերի գլխատումը. շարժման պարտութեանը. պարտութեան պատճառները. Լուտերի դիրքը. Մյունստերական կոմունա (1534-35). Անարաբախտները Մյունստերում և նրա պաշարումը. Հովհաննես Լեյտենանցին և հասարակական կազմը Մյունստերում: Քաղաքի գրավումը և վրեժխնդրութեան ապստամբներից: 1 ժամ.

Հակաբեֆորմացիա. Չախալոբ ռեֆորմացիայի հաղթանակը. Յեկեղեցական կարվածքների սեկուլյարիզացիան. Լուտերական յեկեղեցի. յեկեղեցին ու իշխանները. ռեֆորմացիայի տարածվելը Յեվրոպայում: 1 ժամ.

Ծանոթութիւն. 7-րդ դասարանի ապստամբության ուսման ծրագրի համաձայն՝ I կիսամյակի յուրաքանչյուր շաբաթում արված է 3 ժամ: Առաջին քառորդում ընդամենը 9½ շաբաթ, այսինքն 29 ժամ: Առաջին քառորդի համար նյութ է տրված 30 ժամ, նկատի ունենալով, Վոլ Գերմանիայի թեման — Հակաբեֆորմացիան Գերմանիայում, իբրև ընդհանուր թեմայի բաղկացուցիչ մաս բաժանել անապատակ է:

ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅԻ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Տարրական դպրոցների 1-ից 4-րդ դասարաններում բնագիտությունն առկա է հաստատուական յուրացնելու համար, բնագիտության ծրագրի մեջ մտցնել հետևյալ փոփոխությունները.

1-ին ԳԱՍԱՐԱՆ

Բնագիտությունը տրված չարաթափան մի ժամը բացառած պես ողտադործվում է բնությունը հետևողական անմիջականորեն ծանոթացնելով, կենդանի անկյունում և բնություն մեջ գիտություններով, առարկայական դասերով:

Բնագիտության նյութը, վոր տեղավորված է դրքում այդուրեքն անցնելուց հետո կարգալու համար, ողտադործվում է մի այն մայրների լեզվի դասերին: Առողջապահության վերաբերյալ նյութն ողտադործվում է պրակտիկ դաստիարակչական աշխատանքի կարգով, առանց այն ժամերին բնագիտություն պարապելու:

2-րդ ԳԱՍԱՐԱՆ

Հանել ծրագրից «Անտառ դարնան» թեման և ազատված ժամերից չորսը հատկացնել «Ընտանի և շարքների կենդանիներ» թեմային, իսկ հինգը՝ «Գետ և լիճ» թեմային:

3-րդ ԳԱՍԱՐԱՆ

«Բույսերի կյանքը» թեմայից բաց թողնել մեղունների և խլամեղունների մասին ծանոթություն տարր: Այնպեսզի հետևյալ գիտությունները — ի՞նչպես է սերմից դարձանում բույսը և սերմերի ու պտուղների տարածման տարբեր ձևերը (այդ նյութը 4-րդ դասարանում կրճատելու կապակցությամբ):

Չանցնել, կայուն դասադրքի մեջ մտած, հետևյալ նյութերը, վորպես 3-րդ դասարանի աշակերտների համար անմատչելի:

1. Հասկացողությունը քլորոֆիլի մասին (Էջ 70):
- Ծանոթություն համարի ծաղկի կազմության հետ (Էջ 73):
3. Աշխատանքային կուրսուրանների դասարանացումը (аровизация) (Էջ 74):

4-րդ ԳԱՍԱՐԱՆ

Հանել «Բույսերի կյանքը» թեման. ազատված ժամերից 4-ը տալ «Կենդանիների կյանքը» թեմային, իսկ 8-ը՝ «Մարդու մարմնի կազմությունը և աշխատանքը» թեմային:

Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, վոր «Կենդանիների կյանքը» թեմայի նյութը կայուն դասադրքում առկա է ախտաբան տիկորեն և դասավորված, քան ծրագրում, պետք է հետևել կայուն դասադրքում տրված ախտաբանին:

«Մարդու մարմնի կազմությունը և աշխատանքը» թեման անցնելու ժամանակ պետք է առաջնորդվել ծրագրում տրված ծավալով և համարել կայուն դասադրքում ունեցած հետևյալ նյութերը վոր պարտադիր, վորպես աշակերտների համար անմատչելի:

1. Վուկրի կազմությունը (Էջ 125):
2. Վոդնաչարի առանձին մասերի վուկրների քանակությունը (Էջ 129-130):
3. Մարդուական ճանապարհի վոր մասերում են մարմնում սպիտակուղները, ճարպերը և ածխաջրերը:
4. «Նուրացում» հասկացողության վորոշումը (Էջ 147):
5. Վիտամինների մասին նյութը (Էջ 148):
6. Սրտի կազմության մանրամասնությունները և սրտանա տար անոթների անունները (դարկերակներ, յեղակներ, աղբյուր, մաղանոթներ), այդպես շրջանառության ախտաբան մանրամասն նկարագրությունը (այդյան չարժումը արտում — նախախորչելից սրտախորչել, փականների դերը) (Էջ 160-161):
7. Մեղի կազմությունը (Էջ 164):
8. Գանդուղից և վոդնուղից դուրս յեկող նյարդերի քանակությունը (Էջ 170-171):
9. Գանդուղի առանձին մասերի կազմության և նշանակության մանրամասնությունները (Էջ 171):
10. Աչքի կազմության մանրամասնությունները (թաղանթների շերտերը (Էջ 175):

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԱՈՒՄ

Աշակերտների գյուղատնտեսական աշխատանքները բնագիտության հետ առկա է սերտ կապելու համար բնագիտության ծրագրի մեջ մտցնել հետևյալ նյութը. —

1-ին ԴԱՍԱՐԱՆ

Աշնան: — Ծանոթութիւնն զպրոցարանն հողամասի հետ: Լորու, ախետի և այլ ծաղկաւոր կուլտուրաների տերմերի համարում:

Գարնան: — Կենդանի անկունում բույսերի բուծում արկղի ներքում և ծաղկամաններում (տոխ, փայրասկ, ծաղկաւոր կուլտուրաներ):

Բույսերի բուծում հողի մեջ (տոխ, բողի, սալաթ, ախետ, ծաղկաւոր կուլտուրաներ), ծաղկանոցներով կամ հերթած սածուկների բաժանում (ծխատում): անրմերի շարքով ցանում թերեւս բոլ, ծաղկաւոր կուլտուրաների տունկերի ցանում, բույսերի ջրում, հողի փխրեցում, փայտյա հենարանների ամրացում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Աշնան: — Վնասատուների հափարում կաղամբից, բերքահար, գաղարի, սոխի, շաղգամի համարը:

Գարնան: — Բանջարանոցային բույսերի բուծում հողում (բողի, սալաթ, սոխ, գաղար, շաղգամ, ախետ) անոնների բաժանում, ցան, ջրում, ծաղկում, փխրեցում, պայթար վնասատուների դեմ:

Դիտողութիւնն վնասատուների վրա կենդանի անկունում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Աշնան: — Գպրոցի հողամասից բերքահար, տերմերի համար: Պտղաբույսերի տնկում (յեղազ, մորենի). դաշտային կուլտուրաների կոլլեկցիոն հողամասի հիմնադրում (աշնանացան):

Գարնան: — Սերմերի ծրեցում դաշտայինում: Տունկերի տեղափոխում հողի վրա և խնամելը: Միջերի բուծում դաշտայինում (վարունգի) ձկն կենդանի, փոսում, թղթի բաժանում (պա միդոր, կոնգեղ): Ածուներում կաղամբի ծիլերի բուծում. ծիլերի տեղափոխում հողի վրա և խնամելը: Յեղազի տնկում, պտղաբույսերի վրա խնամք (փխրեցում, փոստի փաթաթում):

Գարնանացան (հացաբույսերի տեխնիկական կուլտուրաներ), կոլլեկցիոն հողամասի վրա:

ԶՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Աշնան: — Բերքահարում բանջարանոցից և կոլլեկցիոն հողամասից. հացաբույսերի խնամելը:

Գարնան: — Հացաբույսերի, համբիների և ձաղերի խնամելը. երկու կուլտուրա ինկուբատորանոց:

Գյուղատնտեսական աշխատանքներ տանելու համար, յուրաքանչյուր դպրոց պետք է ունենա կենդանի անկուն և թեկուզ նախդազույն գյուղատնտ. հողամաս:

ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ԲՈՒՍԱ.ԲԱ.ՆՈՒԹՅԱՆ, ԿԵՆԴԱ.ՆԱ.ԲԱ.ՆՈՒԹՅԱՆ, ՄԱՐԴՈՒ ԿԱԶՄԱ. ԻՈՍՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԲՆԱ.ԻՈՍՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐԱ.ԲԱ.ՆՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՆԿԱՏ. ՄԱՄԲ

5-րդ Դասարանի բուսաբանութեան դասընթացի մեջ պետք է մտցնել հետևյալ փոփոխութիւնները:

1) «Ընդհանուր ծանոթութիւնն ծաղկաւոր բույսերի հետ» բաժնից պետք է հանել բույսերի վերջերից և ստորջրից բաժնից մասերը: Չմեղ յողբողները, նրանց կազմութիւնը և դերը բույսի ձմեռելու ժամանակ: Միտայ, յերկամայ և յաղմամայ բույսեր. (Միջնակարգ դպրոցների ծրագիր. կենսաբանութիւն 1933 թ. հրատ. էջ 9): Կրճատածի հաշիվն մեծ տեղ տալ բուսական բջիջների դաստնասիրութեան և բույսերի բջիջային կազմութեան, տանելով պրակտիկ աշխատանք մանրադասարանում կամ ցուցադրութեամբ:

2) «Սերմը և նրա աճումը» թեմայի բաժնից «գարնանացու մը» (Провизация) փոխադրել 5-րդ դասարանի դասընթացի յեղափոխական բաժնից (տես ստորև):

3) «Տերև» բաժնից բաց թողնել «Տերևի ձևերի և դիրքի կախումը լուսավորութեան պայմաններից»:

4) «Յեղրափակում» բաժնից բաց թողնել ամբողջապես վերջին պարբերութիւնը (արգաց) «Բույսերի դարգացման յերևույթի և շրջապատող միջավայրի արտաքին պայմանների մեջ յեղած կապը...» և այլն: Այդ բաժնից փոխադրել «Գարնանացում» թեման, վորպես բույսերի աճման վրա ախտիվ ներդրածող իլյուստրացիա:

5) Տեսակի, ցեղի և ընտանիքի մասին հատկացողութիւնն մասը «Պատրաստութիւնն ամառային աշխատանքների» բաժնից փոխադրել 6-րդ դասարանի բուսաբանութեան դասընթացի «Բուսական աշխարհի հիմնական խմբերը» բաժնից:

6-րդ դասարանի բուսաբանության դասընթացքում սխտեմատիկան պահպանելու նպատակով, ամառային աշխատանքների հանրագումարից հետո անմիջապես պետք է անցնել «Բուսական աշխարհի հիմնական խմբերը» բաժինը և հետո «Կուլտուրական բույսերի կենսաբանությունը», «Բուսական աշխարհի հիմնական խմբերը» բաժնում պետք է հասկացողություն տալ բույսերի սխտեմատիկայի և հիմնական դասակարգությունը (ТАКСОНОМИЧЕСКИЙ) միավորների մասին (տեսակ, ցեղ, ընտանիք)։ Անհրաժեշտ է նույնպես ուսումնական ժամեր առանձնացնել ծաղկավոր բույսերի տեսակները փորոշիկու պրակտիկ աշխատանքների համար։ Դա վերին աստիճանի անհրաժեշտ է բույսերի սխտեմատիկայի դասընթացքի մեջ խորանալու և կոնկրետացման տեսակետից։ Այդ բաժինը ծրագրում և դասագրքում բոլորովին քիչ է, փորը համար և մինչև Լուստոգլոմատի կողմից հաստատված դասագրքի մշակման անցնելը, 1934—35 ուս. տարում հանձնարարվում է ծանոթացնել աշակերտներին լրացուցիչ կերպով ծաղկավոր բույսերի հետևյալ հիմնական ընտանիքների ներկայացուցիչներին հետ։

Փորտնուկների (ПОТКОВЫХ), յաչածաղիկների (КРЕСТОЦВЕТНЫХ), վարդածաղիկների (РОЗОЦВЕТНЫХ), թրթեռնածաղիկների (БОБОВЫХ), հալանոցավորների (ЗОНТИЧНЫХ), շրթնածաղիկների (ГУБЦВЕТНЫХ), բարդածաղիկների (СЛОЖНОЦВЕТНЫХ), մորմային (ПАСЛЕВЫХ)։

Բույսերի փորոշման համար փորպես ձեռնարկ աշակերտներին համար հանձնարարվում է. — Балеев В. И. — «Определитель ЛУГОВЫХ и сорных растений» М.С.Х. Гиз. 1932 թ., Маевский — «Осенняя флора» (հին հրատ.)։

Ուսուցիչների համար հանձնարարվում է. — Талеев В. И. — «Определитель высших растений Европейской части СССР»։ Այդ բաժնում «Բազմաբջիջ ջրիմուռների — փոլիոբուսի» և «Անշարժ ջրիմուռների — պլիուրոսի», նույնպես և «Ժանդարեր սունկերի» նյութերի ուսումնասիրությունը Վ. Բ. Վսեովյատսկու «Բուսաբանություն» դասագրքով համարվում է փոչ պարտադիր։

6-րդ դասարանի կենդանաբանությունից դասընթացքի «Ներածություն» բաժնից պետք է հանել. — «Հասկացողություն յերկրաբանական շերտերի և ժամանակի միավորների մասին» (հին, միջին, նոր և նորագույն դարաշրջանները) նրա գլխավոր շրջանները, փորոշ շերտերը տիպիկ են այլալ տեղի համար. (եջ 9)։

Յերկրաբանական ժամանակագրության հիմունքների համար ռուս ծանոթացմանը ղուղընթաց պետք է ստալ և անմիջապես փոր կենդանիների առանձին տիպերի և փոշնաչարավորների դաս-

սի պատմական դարգացումը։ Այդ նյութի համար տգտագործել § 1 կարուն դասագրքի (Յուզմեր «Կենդանաբանություն» առաջին հրատ. 1933 թ. և յերկրորդ հրատ 1934 թ. էջ 4—9)։

«Հողաբանություն» բաժինը փոխադրվում է 7-րդ դասարանի ծրագրերը։

Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, փոր այդ անցյալ տարի անցել են հարգեալ և աշակերտները բավականաչափ չեն յուրացրել, պետք է 7-րդ դասարանում կրկնել, կանոց անելով գրված միավորապես միջանոցի փոր, աշակերտների ամառային դիտողությունների հանրագումարը տալու կարգակցությամբ։

7-րդ դասարանի «Յերկրաբանություն» բաժնում սահմանափակվել միայն առաջին թեմայի ուսումնասիրությունը որգանիզմների դարգացման պատմություն մեջ յուրաքանչյուր, նոր ձևը նախորդ ձևի դարգացման աստիճանն է, (տես կարուն դասագրքի 98 պարագրափը. էջ 299—300)։

8-րդ դասարանի ծրագրից, մարդու բնախոսությունը և կապ մախոսությունը, պետք է «փոսկրա — մկանային սխտեմաի բաժնից բաց թողնել «Մկանային աշխատանքների խիմիզը» հարցը փորպես անմատչելի աշակերտների համար։ 8-րդ դասարանի դասընթացքը անցնելու ժամանակ պետք է հետևել ծրագրում յեղած նյութերի շարքին և փոչ դասագրքի (Կարանով. «Մարդու կաղմախոսությունը և բնախոսությունը»)։

9-րդ դասարանում նախ քան «Նյութուցիոն ուսմունքին» անցնելը, պետք է անցնել «Յերկրի կեղեվի պատմություն հիմունքները» 10-րդ դասարանի դասագրքում յեղած նյութերի ասհմանում յերբորդ բաժին)։

10-րդ դասարանում նոր մտցվում է յերկրաբանություն և հանրաբանություն՝ հետևյալ բաժիններով։

- 1) Հանրաբանությունից հիմունքների ներածություն.
  - 2) Յերկրաբանական պրոցեսների և նրա առաջացրած տեսակների ուսմունքի հիմունքները։
  - 3) Յերկրի կեղեվի պատմության հիմունքները (այն սահմաններում, ինչպես 9-րդ դասարանում)։
- Ծրագրում նշված փոփոխությունների կարգակցությամբ պետք է ուղղել և ուսումնական ժամերի բաժանումը։
- 5-րդ դասարան. — (ուս. ցանցով շար 2—3 ժամ)։
- 1) Ներածություն 1 ժամ.
  - 2) Ընդհանուր ծանոթություն ծաղկավոր բույսերի հետ 6 ժ. (ժամանակը յերկրաբացված է աջն պարմանով, փոր մեծ ուչաղություն դարձիլ բուսական բջիջների կաղմություն և պրակտիկ ուսումնասիրություն փրա. նույնպես և բնություն մեջ կըսկուրսիաներ կաղմակերպելու համար)։

3) Սերմը և նրա աճումը	12	ժամ
4) Արմատ	12	»
5) Տերև	14	»
6) Ցողուն	8	»
7) Բույսի աճումը և նրա կանոնավորումը	6	»
8) Ծաղկավոր բույսերի բաղադրանքումը	11	»
9) Յեղրասիակում	5	»
10) Պատրաստում ամառային աշխատանքների	3	»
11) Կրկնողության համար	12	»
6-րդ դասարան.		
Բուսաբանությունն անցնում են առաջին կիսամյակում:		
Առաջին կիսամյակի ուսումնական ժամերը դասավորվում են հետևյալ ձևով:		
I. Ամառային աշխատանքների ամփոփում	2	»
II. Բուսական աշխարհի հիմնական խմբերը	24	»
Ներածություն. — Հասկացողություն բույսերի սխտեմատի կայի մասին:		
Տեսակ, սեղ, ընտանիք	2	»
Զրիմուռներ	3	»
Սունկեր	3	»
Քարաքոսներ	2	»
Մամուռներ	3	»
Զարիտոտանմաններ (պտերներ)	3	»
Ծաղկավոր բույսեր	3	»
Ծաղկավոր բույսերի մորոշումը	5	»
III. Կուլտուրական բույսերի կենսաբանությունը	8	»
Կրկնություն և հաշվառում	4	»
Կենդանաբանությունն սկսվում է յերկրորդ կիսամյակից:		
Յերկրորդ կիսամյակի ուսումնական ժամերը բաժանվում են հետևյալ ձևով.		
Ներածություն (սեղմած)	3	ժամ
Միարջիլ որդանիզմներ	6	»
Ստորին բազմարջիլ որդանիզմներ	6	»
Վորդեր	8	»
Փայտկամարմիններ (MOЛОСКИ)	5	»
Կրկնողություն	8	»
7-րդ դասարան. — Կենդանաբանություն		
Ուսումնական ժամերը դասավորվում են հետևյալ ձևով.		
Ամառային աշխատանքների հանրացման և կրկնողության հոգվածոտանիքների նյութի		
Չկներ	12	»
Յերկրկենցաղներ	6	»

Սողուններ	6	»
Թռչուններ	15	»
Կաթնասուններ	19	»
Յեղրասիակում	3	»
Կրկնողություն	8	»
8-րդ դասարան. — Մարդու կազմախոսությունը և բնա խոսությունը.		
Ժամերի բաժանումը մնում է անփոփոխ:		
9-րդ դասարան. — Եվոլյուցիոն ուսմունքի հիմունքները		
Ժամերի քանակը առաջին կիսամյակում չար.	3	ժամ
Յերկրորդ կիսամյակում չարաթական	2	»
Ամբողջ տարվա ժամերի քանակը	93	»
Ներածություն: Դարվինի նախորդները	4	»
Դարվինիզմ	32	»
Ժառանգականության և փոփոխականության ուսմունքի հիմունքները		
Մարդու ծագումը	12	»
Կյանքի ծագումը և գոյությունը յերկրի վրա	8	»
Կրկնողություն	13	»
10-րդ դասարան. — Հանգրաբանության և յերկրաբանության հիմունքները		
Ամբողջ տարվա ժամերի քանակը 56 ժամ (2 ժամ չարաթ. առաջին կիսամյակում և 1 ժամ յերկրորդ կիսամյակում):		
Հանգրաբանության հիմունքների ներածություն 16 ժամ		
Յերկրաբանական պրոցեսների և նրա առաջացրած տեսակների ուսմունքի հիմունքները 20 ժամ		
Յերկրի կեղևի պատմության հիմունքները	14	»
Կրկնողություն	6	»

ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՌԻՍ. ՏԱՐՎԱ ՔԻՋԻԿԱՅԻ ՅԵՎ ԱՍՏՂԱԲԱՆ-
ԽՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

V դասարանից Ֆիզիկայի դասընթացը հանձնում է: Միջնա-
կարգ դպրոցում Ֆիզիկայի ուսումնասիրությունն սկսվում է
վեցերորդ դասարանից:

VI դասարան (3 ժամ)

1. Մեխանիկա

1. Գաղափար շարժման մասին. առանց փոփոխություն:
2 ժամ.

Դասադրքի §§ 1-5ը

2. Հավաքածու ուղղագիծ շարժում.

Հանելով «ճանապարհի, ժամանակից կախվածություն գրա-
ֆիկը»: «Գնացքների շարժման գրաֆիկը»: 4 ժամ, դասադրքի
6-8 §§:

Նյութումի յերկրորդ որեմքը.

Հանել զաղափար սրագացման մասին: Մարմինների ա-
զատ անկումը: Յերկու ուժերից այն ուժն է մեծ, փոքր մնա-
ցած լույսը այլ հավասար պայմաններում հաղորդում է մեծ
արագացում:

3. Նյութումի առաջին որեմքը. վերջին նախադասություն
մեջ հանել «1 դրամ» բառը, փոխարինելով «մասսայի միավոր»
բառերով:

5. Նյութումի յերրորդ որեմքը — առանց փոփոխություն է
մնում:

Յերեք որեքներն անցնելու համար հատկացվում է 10
ժամ. §§ 10, 13, 18, 20, 21.

6. Վեցերորդ տեղը ղնել ծրագրի 11-րդ հարցը՝ «Շփման
ուժը» 4 ժամ.

Հարարատոր աշխատանքի թեման փոփոխվում է այսպես՝
«Շփման որեքների ուսումնասիրումը» 2 ժամ §§34-38.

7. Յոթերորդ տեղը ղնել ծրագրի 8-րդ հարցը, «Աշխա-
տանք յեվ կարողությունն»:

8. Ութերորդ տեղը ղնել ծրագրի 9-րդ հարցը՝ «Գաղափար
եներգիայի մասին»:

9-րդ կետից, վորպես ուսումնասիրություն համար պարտա-
զիր հանել յեվ թողնել վորպես ծանոթություն համար հնարա-
վոր հետևյալ հարցը. «մշտաշարժ մեքենաների պրոբլեմը և
ուսումնասիրություն համար թողնել «Եներգիայի պահպանման
որեքը»: 7 և 8 կետերին հատկացված է 10 ժամ. §§ 39-41,
43-44.

9. Իններորդ տեղը թողնել 10-րդ կետը «Շարժումների
հաղորդումը» — 8 ժամ.

10. Փոկ յեվ շկիվ: Այդ բաժնի նկատմամբ ուսումնասիր-
վում է «Աւտամատոր յեվ փոկավոր հաղորդումը», իսկ այդ
կետի լույսը մնացած քոլմանդակությունը շարադրվում է ծա-
նոթացման կարգով: 4 ժամ. §§ 56-58 (բայակահանալ մեկ
գույք անխիչների քննարկումով):

11. Նախկին 7-րդ հարցը ղնել 11-րդ հարցի տեղ, ըստ վո-
րում հանել կենտրոնական մեխանիզմների որինակները: Ժամա-
նակը — 6 ժամ: §§ 21, 31:

12. Ուղիղ դժուր և իրար նկատմամբ անկյան տակ ազ-
դող ուժերի գումարումը հանվում է: (կետ 6)

II Ջերմություն

«Ջերմության» բաժնի ուսումնասիրությունը պետք է սկը
սել ծրագրի յերկրորդ հարցից, տալով նրան հետևյալ բովան
դակությունը:

1. Գաղափար մոլեկուլյար կինետիկ տեսության մասին.
Դիֆուզիան դաղերի, հեղուկների յեվ պինդ մարմինների մեջ:
Մոլեկուլների շարժումը: Բրոանյան շարժում: Գաղերի ճնշու-
մը, վորպես մոլեկուլների շարժման հետևանք: Գաղափար Բոլլ
Մարիտի որեքի մասին: Հանել՝ Հեյ - Այուսակի որեքը —
6 ժամ §§ 2-8.

2) Յերկրորդ տեղն է դրվում առաջին հարցը՝ «Ջերմային
եներգիան» — 2 ժամ §§ 10-11.

3) Յերրորդ տեղն է դրվում ծրագրի հետևյալ հարցը
«Ջերմության հաղորդումը»:

№ 3 բարդատոր աշխատանքը տեղափոխել սույն բա-
ժինը յեվ միացնել № 5 բարդատոր աշխատանքի հետ: Ծրագ-
րում բերված լույսը որինակների քննարկումը անհրաժեշտ չէ:

«Պաշար պառելյան յութերի ուղիղալ ալրման համար մեր
արդյունարերություն մեջ» թեման — անցվում է ծանոթացման
կարգով: 4 ժամ. §§ 21-31.

4) Ծրագրի յերրորդ հարցը ղնել չորրորդ տեղը «Ջերմային
եներգիայի չափումը»:

5) Ջերմունակություն յեվ տեսակարար ջերմություն

Յերկու կեսն ել թողնել անփոփոխ 4 և 5 կետերի համար — 12 ժամ. §§ 12-15.

6) Նյութի ազդեցությանը դրուքյան փոփոխումը.

Ջերմացման ժամանակ մետաղների հատկության փոփոխությունը հանել: Ծանոթացման կարգով ստալ՝ ջերմալին եներգիայի ուղղությամբ մետաղների մշակման ժամանակ յեղ ժամանակակից ջրաստղովակալոր կոթասաներ թեման: 14 ժամ. §§ 33-50:

7. Մեխանիկական եներգիան ջերմայինի փոխվելը:

Ծանոթութուն՝ բոլոր հաշվումներն պետք է պարզացվեն բոլոր հարցերն սկսած շոգետուրքինից մինչև բաժնի վերջը ստրվում են ծանոթացման կարգով: 9 ժամ. §§ 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61.

8. Չայն (ատե Զադենի և Պյուրըչկինի «Ֆիզիկայի» դասագիրքը մաս յերկրորդ §§ 4-10).

VII դասարան (3 ժամ)

Ներածութուն. ատանց փոփոխության — 1 ժամ. §§ 1-3:

1. Սկզբնական գաղափար ելեկտրականութան մասին.

Հանել՝ Կուլոնի որենքը, ելեկտրական դաշտը, ուժագծերը յեղ փտացուցել (կոնդեսատոր):

8 ժամ §§ 4-6, 11-12, 20-23.

2. Ելեկտրական եներգիան ֆիմիական դառնալը յեղ ֆիմիական — ելեկտրական:

Ֆիմիական ֆորմուլներ հանել: Ելեկտրականության կարեվորագույն գործադրությունը քիմիական արդյունաբերության մեջ (մինչև բաժնի վերջը) թեման ստալ ծանոթության կարգով: — 9 ժամ §§ 25-34.

3) Ելեկտրական հոսանքի որենքները.

Մնում են անփոփոխ

Ծանոթութուն 1-ին բաժնում պոտենցիալի գաղափարը հանելու պատճառով, յարվածությունը շղթայի սահմանում քննարկել, փորպես աշխատանքը փորոշող մեծությունը վորը կապվում է սոլյալ շղթայի սահմաններում, յերբ այն տեղով անցնում է (Կուլոնի ելեկտրականություն, լատ վորում պետք է յայն ուղղությամբ—որինակ նմանությունը ջրա յաշխական ընագամակից յեղ ողային յերեկույթներին):

4) Ելեկտրական եներգիան — ջերմային եներգիայի փոխվելը:

Մնում է անփոփոխ: — 9 ժամ §§ 53-59

5) Մագնիսականութուն և ելեկտրոմաշինականութուն

Մնում է անփոփոխ: — 9 ժամ §§ 60, 72.

6) Ելեկտրական եներգիան մեխանիկական եներգիայի փոխվելը:

№ 5 յարբորատոր աշխատանքը հանել:

Տալ գաղափար կայուն հոսանքի ելեկտրոմոտորի կառուցվածքի մասին, ատանց նրա կառուցվածքի մանրամասն ուսումնասիրությունը: 6 ժամ. §§ 73-76.

7) Մեխանիկական եներգիան ելեկտրական եներգիայի փոխվելը:

Գաղափար ստալ դինամոյի ու տրանսֆորմատորի և կառուցվածքի մասին: Ելեկտրոկայանի կառուցվածքի սխեման յեղ եներգետիկ բաղայի զարգացումը ստալ միայն ծանոթացման կարգով (կամ ինքնուրույն ընթերցանության ճանապարհով): — 9 ժամ. §§ 78-79.

8) Ռադիոտեխնիկայի հիմունքները

Սմբողջ բաժինը հանել

11 Լույս

Լույսի բեկման հարցերում «որենք» բառը փոխարինել «յեթևություն» բառով, «լույսի դիսպերսիան» հարցից հանել՝ ճառագայթավոր եներգիայի ուրիշ տեսակ եներգիայի փոխվելը. լույս սի ջերմային յեղ քիմիական աղբեցությունը:

VIII դասարան 4 (3) ժամ

VIII դասարանի ծրագիրը մնում է անփոփոխ, բայց նյութի մշակման համար հատկացված ժամերի թիվն սակայն 18-ով:

IX դասարան 4 (3) ժամ

IX դասարանի ծրագրի փոփոխությունները

1 Մոլեկուլյար յերեկույթը պինդ, գազային յեղ հեղուկ մարմիններում.

1-ին կետը բաժանել 3 հարցերի՝

1) Մոլեկուլյար — կինետիկ տեսության հիմունքները.

2) Գազերի հատկությունները: Այդ բաժինը մտցնել՝ գազի մոլեկուլների շարժումը, գազերի ճնշումը:

Նորից մտցնել Բոյլ — Մարիոտի որենքը և Հեյ — Լյուսակի որենքը: Ջերմատիճանի բացարձակ բաժնետախտակը (չկայա): Կլասայրոնի հավասարումը: Հանել՝ «գազերի կինետիկական տեսության հիմնական հավասարման դուրս բերելը յեղ գազերի կայունի հաշվումը» (բախականալ սոլյալ Ֆիզիկական յերեկույթի ելությունը բացատրությունը):

3) Հեղուկ յեղ պինդ մարմինների հատկությունը՝ ալատեղ մտցնել ծրագրի յերկրորդ կետը:

II

- 1. Մարմինների լայնացումը ջերմութունից .
- 2. Կալորիմետրիայի յեվ կալորիմետրների համաարման կրկնողութունն ու խորացումն ազդեցության շարժումը ժամանակ : Անփոփոխ և մնում :
- 3. Գոլորշիներ : Անփոփոխ և մնում :
- 4. Գոլորշու յեվ գազի աշխատանքը : Հանել աշխատանքների գրաֆիկները յեվ դիագրամները :

X դասարան (3-2)

X դասարանի ծրագրի փոփոխությունը

5 կետ . Հանել՝ գազային խոնների արագութունը, Միլլիկե նի վորոշած տարրական լիցքը :

8 կետ . Հանել՝ լույսի ինտերֆերենցիան, լույսի դիֆֆրակցիան, դիֆֆրակցիոն ցանցը և լույսի բեկեռացումը :

Աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, վոր X-րդ դասարանի սովորողները ծրագրի փոփոխության հետևյալնքով, VII դասարանում չեն կարողացել հարկավոր չափով մշակել ելեքտրականության յեվ լույսի բաժինները, X-րդ դասարանում VII-րդ դասարանի ծրագրի կրկնողության համար I-ին կիսամյակում հատկացվում և մեկ հավելյալ ժամ :

Այդ կրկնողութունը պետք և հարմարեցնել 10-րդ դասարանի համապատասխան բաժինների հետ :

Վորովհետև ուսումնական տարեսկզբին լույս չի ընծայվել լու ծաղեկի և Պյորըլիների Ֆիզիկական դասընթացի 3-րդ բաժիններն, այդ պատճառով Ֆիզիկայի պարագմունքների համար ողտադործել Ի . Ի Սոկոլովի «Ֆիզիկայի դասընթաց մանկտեխնիկումների համար» II մաս գիրքը :

Ելեքտրականության I-ին թեմա՝ «Ելեկտրական դաշտը» թեման ուսումնասիրելուց հարկավոր և այդ գրքի 1-ին գլխի §§ 1-8, հետո անցնել IX գլխին՝ «Ելեքտրական դաշտ» :

Յերկրորդ թեմայի՝ «Ելեքտրական հոսանքների տրենքները» թեմայի համար, հարկավոր և վերցնել § 9 I II յեվ III գլուխները : Յերրորդ՝ «Մագնիսական դաշտը» թեմայի համար IV գլուխը : Զորրորդ՝ «Ելեքտրոմագնիսական դաշտ» թեմայի համար — V գլխի §§ 61-69 : Հինգերորդ՝ «Ելեքտրոհաղորդութունը հեղուկներում» թեմայի համար — VIII գլուխը :

Վեցերորդ՝ «Ռադիոակտիվութուն» թեմայի համար §§ 201, 202 : Յոթերորդ՝ «Փոփոխական հոսանք, ելեքտրական տատանումներ» թեմայի համար — §§ 70-74 :

Ոպտիկայի ուսումնասիրության ժամանակ կարելի յե թող-

նել դասազբում յեղած գլուխների դասավորութունը, վորը հիմնականում շատ մոտիկ և ծրագրի դասավորությանը :

ԱՍՏՂԱԲԱՇՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆ ԸՆԹԱՑԻԿ, 1934—35
ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱ ԶԱՄԱՐ

Տպագրված և
Հասարակածային կորդե-
նատներ՝ ուղիղ մեքերը և թե-
քում (I բաժին)

Լուսատուների հեռավորու-
թյան վորոշումը յերկրից :

Նրանց մեծության վորոշումը :

Գարվիխի մակընթացային հիպո-
տեզը (III բաժին) :

Գաղափար պրոցեսիայի մա-
սին (III բաժին) :

Սպեկտրայ դասակարգումը :

Ձերմաստիճան

ա1, ա4, ա6 և բ1 դիտողութունները կատարել, X ուսուց-
ման տարվա դասընթացում դասից դուրս ա4 և ա6 դիտողու-
թյունների նկատմամբ յուրաքանչյուր քառորդի սկզբում 1 պա-
րագմունքային ժամ հատկացնել ցուցմունքներ տալու համար :
Սովորողների հետ յուրաքանչյուր քառորդում մեկ յերկու (2
ժամ) կատարել ա1 և բ1 դիտողութունները :

Պետք և փոխել այսպես
Գաղափար հասարակածա-
յին կորդենատների մա-
սին :

Տեղափոխել IV բաժինը՝
«Կանտ — Լապլասի հիպո-
տեզը բառերից հետո :
Հանել :

Գաղափար աստղերի սպեկ-
տրի և նրանց ֆիզիկո-քի-
միական կառուցվածքի
մասին :

ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934 - 35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ ՄԻՋՆԱԿՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԲԻՄԱՅԻ
ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏԱՍԲ

6-րդ դասարանից թիվ 1-ի դասընթացը հանդիսանում է: Միջնակարգ դպրոցում թիվ 1-ի ուսումնասիրությունը ակադեմիայի 7-րդ դասարանից:

7-ՐԴ Դ.Ա.ՍԱՐԱՆ

1. 6-րդ դասարանում անցած նյութերի կրկնողությունը— (16 ժամ):

1. Ատոմոս — մոլեկուլային տեսություն: Գիտական լեզու. Հաշվումներ (ստաբիլ/դասագրքի մաս 1-ին, 8-րդ գլուխ ամբողջով):

2. Ոքսիդացում և վերականգնում (ստաբիլ դասագրքի մաս 1-ին գլուխ IX, 5, 9, 10, 11, 12, VI դասարանի 1933 թվի ծրագրում թվարկված փորձերի պարտադիր կատարումով, այն դպրոցներում, ուր այդ չեն ղրկված):

2. Ռֆսիդներ, բթուներ, հիմքեր, աղեր (30 ժամ) (տես 1933 թ. VI և VII դասարանների ծրագրերի համապատասխան թեմաները, ստաբիլ դասագրքի մաս 1, 10-րդ գլուխ ամբողջով և 2-րդ մաս, գլուխ 1-ին):

3. Քլոր և ալկալային մետաղներ (18 ժամ) (տես 1933 թ. 6-րդ դասարանի ծրագրերը ստաբիլ դասագրքի մաս 2-րդ գլուխ 2-րդ լիով):

4. Հալոյեններ (8 ժամ) (տես 1933 թ. VII դասարանի ծրագրերը, ստաբիլ դասագրքի 2-րդ մաս, 3-րդ գլուխ ամբողջով):

8-ՐԴ Դ.Ա.ՍԱՐԱՆ

1. Հալոյեններ: Քլոր: Քլորաջրածնի ստացումը և հատկությունները: Բրոմ, յոդ, ֆտոր (ստաբիլ դասագրքի 2 մաս գլուխ 2 և 3):

2. Ծծումբ: Ծծմբի հատկությունները: Ծծմբային գազ և ծծմբային թթու: Ծծմբի անհիդրիդ և ծծմբաթթու: Ծծմբաթթվի

վի աղերը: Ծծմբաջրածին և ծծմբային մետաղներ (ստաբիլ դասագրքի 2-րդ մաս, գլուխ 6-րդ, 7-րդ):

3. Ազոտ և ֆոսֆոր (լուսածին): Ազոտի հատկությունները և նրա նշանակությունը կենդանիների և կուլտուրայի համար: Ամիակ: Ամոնիումի աղերը: Ազոտի և թթվածնի անմիջական միացությունը: Ազոտի ոքսիդները: Ազոտաթթվի աղերը: Ամիակի ոքսիդացումը: Ազոտաթթվի: Քիմիական իներցիա: Ֆոսֆորի հատկությունները և ստացումը: Ֆոսֆորային թթուներ և նրանց աղերը: Արհեստական ֆոսֆորային պարարտացում: Ազոտի խումբը (ստաբիլ դասագրքի մաս 2-րդ, գլուխ 6-րդ, 7-րդ):

Կրկնության ժամանակ պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել թված այն բաժիններին վրա, վորոնք այս կամ այն պատճառով VII դասարանում անհաջող են մշակվել, նույնպես և աղաթթվի, ազոտաթթվի, ամիակի և ծծմբաթթվի արտադրությունից հարցերի վրա:

2. Ածխածին և քրեմ (20 ժամ) (տես 1933 թ. VIII դասարանի ծրագրերը, ստաբիլ դասագրքի 3-րդ մաս, գլուխ 1 և 2 ամբողջով):

3. Ելեմենտների պարբերական սխեման և հասկացողություն նյութի կառուցվածքի մասին (24 ժամ) տես 1933 թ. VIII դասարանի ծրագրերը, ստաբիլ դասագրքի 3-րդ մաս, գլուխ 4-րդ):

4. Լուծույթներ, ելեքտրոլիտական դիսոցիացիայի տեսությունը (10 ժամ):

1. Լուծելիության պրոցեսը: Դիֆֆուզիայի յերեմիթը: Լուծելիության գործակիցը: Լուծույթների կենտրոնացումը (концентрация):

Ենթերիկ, բեյեռային (полярные) և նորմալ լուծույթներ: Ելեքտրոլիտների և վոլ էլեքտրոլիտների լուծույթներ: Բեյեռային (полярное) լուծույթների բաժանման պրոցեսը իոններին:

Հասկացողությունը դիսոցիացիայի աստիճանի մասին: Քիմիական ուսուցիչների լաբորատորիաները իոնական տեսության տեսակետից՝ փոխարինման, վերլուծման, չեղարացման հիդրոլիզի, ոքսիդացման և վերականգնման:

Հասկացողությունը դիսոցիացիայի սխեմաների մասին (տես 1933 թ. VIII դասարանի ծրագրերը):

Սույն բաժնի մշակման ժամանակ մասամբ կարող են ոգտագործված լինել ստաբիլ դասագրքի 1-ին և 2-րդ մասերի հաջ մասպատասխան գլուխները, նույնպես և այս ստաբիլ հրատարակվող X դասարանի համար ձեռնարկը:

Որգանական ֆիմիա. տես IX դասարանի ծրագիրը հետևյալ փոփոխություններով՝

1-ին բեմա — «Որգանական քիմիայի ստարկան» — 1 ժամի փոխարեն 2 ժամ, թեմայից հանել «Ֆեռիլ սպիրտի քիմիական հատկությունները և կառուցվածքային բանաձևը», 4-րդ թեմայում ավելացնել ժամերի քանակը 14 մինչև 18, 6-րդ թեմայում սլակոնցնել ժամերի քանակը 8 մինչև 6 ժամ, 7-րդ թեմայում 8 ժամվա փոխարեն՝ վեց ժամ: Տեխնիկական հարցերից հարկ կա հատուկ ուշադրություն դարձնել նազիթի և ջրվախ մշակման վրա նույնպես և քեմոտեխնիկայի արտադրություն վրա:

10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Նյութի կառուցվածքը (10 ժամ) նախընթաց դասարաններում անցած նյութի վերանորոգություն: Ատոմա — մոլեկուլային տեսություն: Ատոմական և մոլեկուլային վելոնների վորոշում: Ատոմների կառուցվածքը: Հասկացողություն բեյկեռային և վոչբեյկեռային միացությունների մասին (ստարիլ դասագիրք, 1-ին մաս, 8-րդ գլուխ և 3-րդ մաս, գլուխ 4-րդ):

2. Ելեմենտների տեսությունը ըստ պարբերական սխեմաների խմբերի (20 ժամ) (նախընթաց դասարաններին նյութի վերակ նույն):

Հալոյիններ (ստարիլ դասագիրք, մաս 2-րդ, գլուխ 1, §§ 2, 4, 5 գլուխ 3-րդ):

Մծմբի խումբը. մաս 2-րդ, գլ. V §§ 1, 4, 5, 6, 10, 13):

Ազոտի խումբը (մաս 2-րդ, գլուխ 4-րդ, § § 1-7, 12, գլուխ 7-րդ, § 1, 2, 6):

Ածխածնի խումբը (մաս 3-րդ, գլուխ 1-ին, § 1, 3, 6, 7, 9, 10, գլուխ 2-րդ, § 1, 3, 4):

Ելեմենտների տեսությունը տեսումնադասիրելիս, անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել երեմենտների քիմիական հատկությունների վրա, ցուցադրելով հարկ յեղած դեպքում համապատասխան փորձեր:

3. Լուծույթներ (18 ժամ) Լուծման պրոցեսը: Դիֆֆուզիայի յերեկույթը լուծույթների մեջ: Լուծելիությունը գործակիցը: Հագեցած և գերհագեցած լուծույթներ: Լուծույթների կենտրոնացումը (концентрация) եմպիրիկ, բեյկեռային և նորմալ լուծույթներ (տես ստարիլ դասագիրք, մաս 2-րդ գլուխ 4-րդ):

Ելեմենտիտական դիսոցիացիայի տեսությունը (14 ժամ):

Ելեքստրոլիտների և վոչ ելեքստրոլիտների լուծույթները: Բեյկեռային միացությունների իոնների բաժանվելու պրոցեսը: Հասկացողություն դիսոցիացիայի աստիճանի մասին:

Քիմիական ռեակցիայի բացատրություն իոնական տեսություն տեսակետից՝ փոխարինման, վերլուծման, չեզոքացման, հեղուկացում, ռեպրոդուցման և վերականգնման: Ելեքստրոլիտի պրոցեսը, փորպես ռեպրոդուցման — վերականգնման յրոցես:

5. Քանակական ռեակցիաներ մի քանի անիոնների նկատմամբ:

Cl; SO4, CO3, SO3:

(և կալիոններ) Na, K, NH4, Mo, Ca, Ba, S, Al, Fe, F, Cu: (24 ժամ)

Մի աղի փորակական անալիզը (6 ժամ):

6. Քանակական յոնիթրներ (16 ժամ):

Թթվի և ալկալիայի կենտրոնացման վորոշումը տխորովելի միջոցով:

Տխորովելայի միջոցով յերկաթե արջասպի մեջ յեղող Fe ներկայությունը վորոշելը:

Արծաթ դրամի մեջ դանիոդ արծաթի և հալացել տոկոսի վորոշելը: Կչոռային ճանապարհով յերկաթե լարի մեջ դանիոդ յերկաթի վորոշելը (այն դպրոցներում, ուր կա վերլուծական կչեռ):

3, 4 և 5 թեմաների անցման համար հրապարակվելու յե հատուկ ձեռնարկ):

Ք Ի Մ Ի Ա

Համաձայն ուսումնական պլանի քաղաքի դպրոցի 7-րդ դասարանում քիմիային տրվում է չարաթեկան լեղկու ժամ, իսկ գյուղական դպրոցում առաջին կիսամյակում՝ չարաթեկան 2 ժամ, յերկրորդ կիսամյակում — 3 ժամ:

Քաղաքի դպրոցի 8-րդ դասարան. չարաթեկան տրվում է 2 ժամ, իսկ գյուղական — առաջին կիսամյակում — չարաթեկան 3 ժամ, յերկրորդում — 2 ժամ:

Ստորեւ տրվում է ժամերի բաշխումն ամբողջ ուսումնական տարվա համար, համաձայն ծրագրային թեմաների (1934-35 ուս. տարվա քիմիայի ծրագրին տրված ցուցմունքների հիման վրա):

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Ատումա - մոլեկուլային ուսմունք (կրկնողութուն)	10 ժամ
2. Ոքսիդացում և վերականգնում (կրկնողութուն)	6 ժամ
3. Ոքսիդներ, քթուներ, հիմքեր, աղեր	30 ժամ
4. Քլոր և ալկալային մետաղներ	18 ժամ
5. Հարոհներ	8 ժամ
6. Հաշվառք բառարդի վերջում	8 ժամ
Ընդամենը	80 ժամ

Ծանոթություն. Գյուղական դպրոցի 7-րդ դասարանում ուսումնական պլանի համաձայն (2-3 ժամ) և ըստ ուսումնական տարվա քառորդների չարաթեկանակի (33 չարաթ) տրվում է 90 ժամ, իսկ ըստ ծրագրային թեմաների ժամերի բաշխման համաձայն — 80 ժամ: Լրացուցիչ 10 ժամը բաշխվում է հետևյալ թեմաների մեջ.

1. Ատումա - մոլեկուլային ուսմունք	3 ժամ
2. Ոքսիդացում և վերականգնում	3 ժամ
3. Ոքսիդներ, քթուներ, հիմքեր, աղեր	3 ժամ
Քլոր և ալկալային մետաղներ	2 ժամ

Ընդամենը 10 ժամ

2. Քաղաքի դպրոցի ծրագրային նյութին ըստ ուսումնական պլանի (2 ժամ) և ուսումնական տարվա քառորդների չարաթեկանակի (37 չարաթ) 7-րդ դասարանում տրվում է 74 ժամ, իսկ ծրագրային նյութերի ժամերի բաշխման հիման վրա — 80 ժամ: Ավելորդ վեց ժամը հարկավոր է կրճատել ի հաշիվ այն ժամերի, վորոնք հատկացված են 6-րդ դասարանում անցած նյութերի կրկնողութանը և ի հաշիվ քառորդների վերջում հաշվառքին հատկացված ժամերին:

8-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Հալոհիմներ (կրկնողութուն)	2 ժամ
2. Ծծումք (կրկնողութուն)	6 ժամ
3. Ազոտ և փոսփոր (կրկնողութուն)	8 ժամ
4. Ածխածին և քրեմ	20 ժամ
5. Էլեմենտների պարբերական սխեմայի և հասկացողութուն նյութի կազմութան մասին	24 ժամ
6. Լուծույթներ, էլեկտրոլիտական դիսոցիացիայի քեոքիան	16 ժամ
7. Հաշվառք բառարդի վերջում	8 ժամ

Ընդամենը 84 ժամ

Ծանոթություն. (Գյուղական դպրոցի 8-րդ դասարանում ուսումնական պլանի համաձայն (2-3 ժամ) և ըստ ուսումնական տարվա քառորդների չարաթեկանակի (33 չարաթ) տրվում է — 88 ժամ, իսկ ըստ ծրագրային թեմաների ժամերի բաշխման համաձայն 80 ժամ, լրացուցիչ 4 ժամը բաշխվում է հետևյալ թեմաների մեջ.

1. Ծծումք	2 ժամ
2. Ազոտ և փոսփոր	2 ժամ

Ընդամենը 4 ժամ

2. Սակայն քաղաքի դպրոցի 8-րդ դասարանում ուսումնական պլանի համաձայն (2 ժամ) և ըստ ուսումնական տարվա քառորդների չարաթեկանակի (37 չարաթ) տրվում է 74 ժամ, իսկ ըստ ծրագրային թեմաների ժամերի բաշխման համաձայն 84 ժամ:

Ավելորդ 10 ժամը հարկավոր է կրճատել ի հաշիվ այն ժամերի, վորոնք հարկացված են ինչ 7-րդ դասարանում անցած նյութի կրկնողութանը և ի հաշիվ քառորդների վերջում հաշվառքին հատկացված ժամերի:

ՔԻՄԻԱՅԻ

1934-35 ուս. տ. 7-րդ դասարանի ծրագրային նյութերի բաշխումը և ըստ շաբաթների

1-ին ՔԱՌՈՐԴ

Շաբաթեկան 2 ժամ ընդամենը 9,5 շաբաթ — 19 քառորդային ժամեր, վերջից յերկու ժամ հաշվառքի և 17 ժամ նյութի մշակման և ամբաստնման համար:

ԹԵՄԱ. — «Ատոմա - մոլեկուլային ուսմունք»

1-ին շաբաթ — նյութի կառուցվածքը ատոմներից և մոլեկուլներից: Ատոմների և մոլեկուլների գոյությունը իրական լինելը: Ատոմների և մոլեկուլների շարժումը:

Յուցադրումն ա) գունավոր գազի դիֆուզիան անդուլնի մեջ (բրոմի գոլորշու կամ ազոտի յերբ. ոքսիդի ոգի մեջ): բ) Լուծվող նյութերի դիֆուզիան հեղուկի մեջ (2 ժամ):

2-րդ շաբաթ — նյութի սրահայանման և բաղադրություն հաստատություն որևէքը աստմա - մոլեկուլային թեորիայի լուսաբանությունը:

Մոլեկուլների քանակական տարբերությունն ատոմների խումբից:

Հատկացողությունն ատոմների և մոլեկուլների չափի մասին 2 ժամ

3-րդ շաբաթ — Ատոմի կշիռը և ատոմական կշիռ: Կարևորագույն նյութերի ատոմական կշիռները և բիմիսական նշանները: Քիմիական բանաձևեր:

Հատկացողությունն անալիզի տվյալների հիման վրա բանաձևերի կազմելու մասին 2 ժամ:

4-րդ շաբաթ — Քիմիական հալասարումներ. հաշվումներ բանաձևերով և հալասարումներով:

Ոնդիրներ լուծման վարժություններ:

Հաշվումների գործադրումն արտադրական խնդիրներ լուծելու գործում (2 ժամ):

5-րդ շաբաթ. նախորդ կայացրած ուսուցիչների արտահայտումը հալասարումներով: Վարժություններ բանաձևերի և հալասարումների ընթերցման և գործակիցների հալասարեցման մեջ (2 ժ.):

6-րդ շաբաթ. «Ոքսիդացում, վերականգնում»: Այրումը թթվածնի և ոգի մեջ: Պարզ և բարդ նյութերի այրումը: Ոքսիդների առաջացումը թե այն և թե մյուս դեպքում:

Յուցադրումն. — Տարբեր նյութերի բոցավառման ջերմաստիճանների տարբերությունը (որինակ՝ Փոսֆորի, մագնեզիումի, առանց ջերմաստիճանը չափելու (2 ժամ):

7-րդ շաբաթ՝ Վոչ լրիվ այրում: Ածխածնի ոգսիդ: Գեներատորային դադ: Դանդաղ ոքսիդացում: Ոքսիդացում բնութային և արտադրության մեջ: Պարզար մետաղների ժանդոտման դեմ:

Յուցադրումն. — Ածխածնի ոքսիդի ստանալը (բեակցիա ածխաթթու դաղի և շիկացած ածխի միջև) և նրա այրվելը (2 ժամ):

8-րդ շաբաթ՝ վերականգնման ուսուցիչ: Վերականգնումը վորպես ոքսիդացման հակադարձ պրոցես:

Վերականգնման տարբեր դեպքեր՝ տաքացում ջրածնով, ածխով, ածխածնի ոքսիդով:

Հասկացողությունն ոքսիդացման և վերականգնման պրոցեսի մասին:

Վերականգնման ուսուցիչայի գործադրումը մետաղագործություն մեջ (2 ժամ):

9-րդ շաբաթ՝ Անցած նյութի կրկնություն: Պարզ նյութերի դասակարգում (կլասիֆիկացիա): Մետաղներ և մետաղակերպներ (1 ժ.):

Սովորողների գիտելիքների հաշվառք (1 ժ.):

10-րդ շաբաթ՝ Սովորողների գիտելիքների հաշվառք (1 ժ.):

ՔԻՄԻԱՅԻ

1934-35 ուս. տ. 8-րդ դասարանի ծրագրային նյութերի բաշխումը և ըստ շաբաթների

1-ին ՔԱՌՈՐԴ

Շաբթեկան 3 ժամ, ընդամենը 9,5 շաբաթ, 28 քառորդային ժամ, վերջից — յերկու ժամ հաշվառքի համար և 26 ժամ մշակման նյութի ամբաստնման համար:

1-ին շաբաթ՝ «Հալոցիներ» քլոր. քլորաջրածնի ստացումը և հատկությունները. բրոմ, յոդ և ֆոտոր:

Հալոցիների գործադրումը (2 ժամ):

«Ծծումբ» Ծծումբը և նրա հատկությունները: Ծծմբի հանքերը ՍՍՀՄ: Ծծմբի գործադրումը: Ծծմբի թթվածնային միացությունները (1 ժամ):

2-րդ շաբաթ՝ Ծծմբային դաղը և նրա հատկությունները: Ծծմբային թթու և նրա աղերը. ծծմբային դաղի ոքսիդանալը ծքածմբային անհիդրիտի: Ծծմբաթթու և նրա հատկությունները: Ծծմբաթթվի ստացման կամերային և կոնտակտ յեղանակը:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

ա) Ծծմբային թթվի աղերի վրա թթուների ազդելու միջոցով գազ ստանալը:

բ) Ծծմբաթթվի հատկությունների փորձելը:

գ) Պղնձի ոքսիդի վրա ծծմբաթթու ազդելու միջոցով պղնձ-ծարջասպի ստանալը (3 ժամ):

3-րդ շաբաթ՝ Ծծմբաթթվի աղերը՝ յերկաթի և պղնձի արջասպի գործադրումը և արտադրությունը: Ծծմբաթթվի նշանակությունը յերկրի թիմրացման և պաշտպանություն գործում:

Ծծմբի միացությունները ջրածնի և մետաղների հետ: Ծծրմբաջրածին: Ծծմբային մետաղները, վորպես ծծմբաջրածնային թթվի աղեր:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

Ծծմբաջրածնի ստացումը և նրա հատկությունների ուսումնասիրումը (2 ժամ):

«Ազոտ և ֆոսֆոր»: Ազոտի հատկությունները և նրա նշանակությունը բույսերի և կենդանիների կյանքում: Ամիակ և ամիակի աղերը: Ամիակի հատկությունները:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

Ամիակի ստացումն ամոնիումի աղերից (1 ժամ):

4-րդ շաբաթ՝ Ազոտի միացությունը թթվածնի հետ: Ազոտաթթու: Ազոտաթթվի աղերը: Սալպետրը (բորակներ) վորպես պարարտանյութ: Կալիումի և համոնիումի սալպետրների գործադրումը սրաթուցիկ նյութեր պատրաստելու համար:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

ա) Ազոտաթթվի ստացումը սալպետրից: Ազոտաթթվի հատկությունների հետազոտումը:

բ) Ածխի և ծծմբի այրվելը շիկացած սալպետրի մեջ (3 ժամ):

5-րդ շաբաթ — Ազոտի չրջանառությունը բնության մեջ: Ազոտի պրորեկտը և նրա լուծումը սինտեզի միջոցով ազոտից և ջրածնից ամիակ ստանալու ճանապարհով և վերջինիս ազոտաթթվի փոխարկվելը: Ազոտի միացությունների դերը ԽՍՀՄ տըն տեսությունների մեջ:

Քիմիական եներգիա և նրա փոխվելն այլ տիպի եներգիաների (1 ժամ):

Ֆոսֆոր: Նրա տարածվածությունը բնության մեջ և դերը բույս

ների ու կենդանիների կյանքում: Ֆոսֆորի ստացումը: Ֆոսֆորաթթվի աղերը: Սուպերֆոսֆատներ, նրանց ստացումը և նշանակությունը, վորպես պարարտանյութեր: Կոմբինացիոն պարարտանյութեր:

Արդյունաբերության դերը և հեռանկարները ԽՍՀՄ յերկրորդ հնդամյակի ընթացքում:

6-րդ շաբաթ՝ Միջակ և սյուրմա: Նրանց նմանությունը և տարբերությունն ազոտից և ֆոսֆորից: Միջակի միացությունների նշանակությունը գյուղատնտեսության միաստուտների դեմ պայքարելու և ԽՍՀՄ ինքնապաշտպանություն գործում (1 ժ.):

«Ածխածին և քրեմ»: Ածխածնային միացությունների հատկությունը բնության մեջ: Նրանց չափազանց բազմազան լինելը: Որգանական և անորգանական նյութեր: Մի քանի որինակներ բուսական և կենդանական ծագում ունեցող նյութերի սինտեզի (միզանյութ, ալիցարին, ինդիգո, կաուչուկ) (2 ժամ):

7-րդ շաբաթ՝ փայտածուխ և նրա ստացումը: Ածուխի կյանողական հատկությունը: Ածխի գործադրությունը տեխնիկայում և հակազգային պաշտպանություն մեջ: Ածխածնի ալյուտրոպիկ ձևափոխությունները:

Ածխածնի թթվածնային միացությունները: Ածխածնի ոքսիդը, վորպես անտարբեր ոքսիդ: Ածխածնի ոքսիդի առաջացման պայմանները և հատկությունները:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

ա) Փայտի չոր թորումը հեղուկ նյութերի համալուծումով:

բ) Գունավոր գազի կլանումը ածխի կողմից (բրոմի գոլորշիները կամ ազոտի յերկ. ոքսիդը) (8 ժամ):

8-րդ շաբաթ՝ Անցած նյութի կրկնություն: Գեներատորային ջրային գազ: Ածխածնի ոքսիդով թունավորվելուց պաշտպանվելու միջոցները: Ֆոլենը, վորպես մարտական թունավոր նյութ (թ. ն.): Ածխաթթու գազ: Նրա ֆիզիկական և քիմիական հատկությունները:

Ածխաթթու գազի ստացումը բնության մեջ և բույսերի կողմից կլանելը: Ածխաթթու գազի գործադրումը: Ածխաթթու և նրա աղերը:

Աղերի հիդրոլիզը և աղերի լուծույթի ազդեցությունն ինդիկատորների վրա: Ածխածնա-կալցիումային աղ և բնական ալյա-ձևությունները: Ջրի կոշտությունը և վերջինիս հեռացման միջոցները:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ՅԵՎ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

- ա) Զբաղին զազի ստացումը:
- բ) Թիթոնների աղբեցուծյունն անխաթիթյունային աղերի վրա և անխաթիթու զազի ստացումը: Անխաթիթու զազի մի անոթից մյուսի մեջ տեղափոխելը:
- բենզինի հրդեհի «հանդիսնելը»:
- գ) Լակմուսով փորձելը: Տարբեր աղերի լուծույթներ (3 ժամ):
- դ) Մարմարի տարբարուծումը տաքացնելով:
- 9-րդ շաբաթ՝ Սողա և պատաշ: նրանց նշանակությունը ՍՍՀՄ Ժողովրդական անտեսություն մեջ:
- Սաբիլեյի յեղանակով սողայի արտադրությունը քիմիական պրոցեսը:
- Անցած նյութի կրկնություն (2 ժամ):
- Սովորողների գիտելիքների հաշվառք (1 ժամ):
- 10-րդ շաբաթ՝ Սովորողների գիտելիքների հաշվառք (մեկ ժամ):

ԱՅԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ ՄԻ ՈՐԿԱ ՆԱՄԱՐ

ԳՎԱՍՏՈՒ ԳԻՄՆԱՅԻ 8-րդ ԳՎԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Թիվ և ամիս	Ինչ պետք կուրհիվի զազից և յոր ինչ պիտի արվի	Դասի ընթացում տարվելիք աշխատանքի ընթացքի հարձուգանքի և համապատասխան պլանը	Որքան և ի՞նչ սարքավորում աշխատանքի անեն մի տեսակի սեջ	Գրաստանը ի՞նչ գիտողական պարագաներով պիտի ոգտվի դասին	Մեթոդական դասարանի ղեկավարի կողմից
Առաջին ամիսը		<p>Ջրույց ա) Առանձին և մանրակշիռ քաղցր ընթացքի և ընթացքի մասին</p> <p>բ) Առանձին և մոլեկուլների զարգացումը մասին</p> <p>Պատմությունը մասին</p> <p>Ֆուսիլիտ</p> <p>ա) Գույն, աղբյուր, զազի գիծքիտ</p> <p>բ) Լուծույթ, նյութի գիծքիտ</p> <p>Տարբերակները մեջ և մանրակշիռ զարգացումը</p> <p>Առաջադրություններ և հարցեր</p> <p>Առաջադրություններ և հարցեր</p>	<p>20 րոպե</p> <p>15 րոպե</p> <p>10 րոպե</p> <p>40 րոպե</p> <p>5 րոպե</p> <p>90 րոպե</p>	<p>Պատմությունը — ա) Ցիսի, թ. և լ. ձևերի մասին, ստանալու մասին (ընթացքի մասին) կապը ստանալու համար (պատմություն) որպես պարագան, աղբյուրի մասին, զազի մասին, զազի մասին</p> <p>Մեթոդական — Տասան զազի, գիծքիտ, զազի մասին (ընթացքի մասին) և զազի մասին, զազի մասին, զազի մասին, զազի մասին</p>	<p>Մեթոդական դասարանի ղեկավարի կողմից</p>

Օրանագրություն՝ Աշխատանքի պլանը նախատեսված և կրկնակի ստացված (գույն) դաս և ամիս:

ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՊԼԱՆԸ ՔԻՄԻԱՅԻ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Դասանո

1934-35 ՈՒՍՐ. ՏԱՐՎԷ Լ-ՆԸ ՔԱՌՈՐԻ ՀԱՄԱՐ

Փասնի բանալի բառարան—19
Եւրոպական մասնի բանալի—2

Վերանայված և առաջադրված հանձնաժողովի կողմից
(Դասանալի ստորագրութեամբ) հաստատված և ուսուցիչ-
կան բաժնի կողմից) (Ստորագրարի ստորագրութեամբ)

№ բառ կար.	Քանակը և լինիքները	Կապը մյուս առարկաների հետ	Անխտանքի սեփուղները	Փասն- րի բաշ խումբ		Գրականու- թյունն ուսուց չի և սովոր- ութիւնների համար	Նշոտր դորմտտի վրտևս մզդ -բրտիդտուդ
				մղտտ տոտվ	դղտտ		
1	Ֆիզիկայի հետ՝ մարմնի ծագալի փոխ 4 եւ Չըրս աստիճանի փոփոխման հետ, զի ֆու- զիայի յերե- զույթը գա- ղբը, հնդու- նների և փիշո- նյութերի մեջ	Չըրսը՝ նյութի ատոմներից և մոլե- կուլներին կազմված ինչպէս մասին, ատոմների և մոլեկուլների բաժման մասն, մոլեկուլայի ատոմների մէջ մեզմ սերտ փոխազդած ազդեցու- թյան գոյութեան մասին և մոլեկու- լայի փրակապան տարրերութեան մասին ատոմների գումարից. Ֆուզիոնումն՝ ա) գունաւոր գա- ղի գիֆֆուզիան անգույնի մեջ բ) լուծվող նյութերի դիֆֆուզիան հողմիկների մեջ Յըրսը՝ կանգուս: Բնութեան և արտադրութեան մեջ տեղի ունեցող ֆիզիկական պրոցեսների մասին, ատոմ- նա մոլեկուլային ուսումնարի լուծաբա- նութեանը	5	3	Հարցում- ներ. ա) Գաւարա- նի հետ ունե- ցած դրույթի ընթացքում, բ) առանձին սովորութիւն 2. Լավոս և ժեսուզումն Սեմչենո ա) Լաւարա- նը աշխատան քի. բ) Տարբեր աւարած առա ջագ ություն նեղի.	Գրականու- թյունն ուսուց չի և սովոր- ութիւնների համար	Նշոտր դորմտտի վրտևս մզդ -բրտիդտուդ

№ բառ կար.	Քանակը և լինիքները	Կապը մյուս առարկաների հետ	Անխտանքի սեփուղները	Փասն- րի բաշ խումբ		Գրականու- թյունն ուսուց չի և սովոր- ութիւնների համար	Նշոտր դորմտտի վրտևս մզդ -բրտիդտուդ
				մղտտ տոտվ	դղտտ		
2	Մաթեմատիկայի հետ՝ թվերի հարաբերու- թյունների համար	Մաթեմատիկայի հետ՝ թվերի հարաբերութեան հասկացումը և թվերի հարաբերութեան համար	5	3	Հարցում- ներ. ա) Գաւարա- նի հետ ունե- ցած դրույթի ընթացքում, բ) առանձին սովորութիւն 2. Լավոս և ժեսուզումն Սեմչենո ա) Լաւարա- նը աշխատան քի. բ) Տարբեր աւարած առա ջագ ություն նեղի.	Նշոտր դորմտտի վրտևս մզդ -բրտիդտուդ	
3	Քիմիայի հետ՝ քիմի- ական տարր- երի համար	Քիմիայի հետ՝ քիմիական տարրերի համար	5	3	Հարցում- ներ. ա) Գաւարա- նի հետ ունե- ցած դրույթի ընթացքում, բ) առանձին սովորութիւն 2. Լավոս և ժեսուզումն Սեմչենո ա) Լաւարա- նը աշխատան քի. բ) Տարբեր աւարած առա ջագ ություն նեղի.	Նշոտր դորմտտի վրտևս մզդ -բրտիդտուդ	

ՄԱԹԵՄԱԹԻԿԱՅԻ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐ.ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒՄԸ ԸՍՑ ՇԱՐՔՆԵՐԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Առաջին ֆառարդ

ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՎ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ

Յերեխաների առաջին 5 թվերի մասին ունեցած պատկերացման հայտնաբերումը:

2. Առաջին յերեք (1, 2, 3) թվերի պատկերացման ճշտումը:
3. Ծանոթություն յերեք թվի և 1, 2, 3 կոպեկանոց դրամների հետ:

4. Ծանոթություն 4 թվի և թվանշանի հետ: Ծանոթություն քառակուսու հետ:

5. Ծանոթություն 5 թվի և հինգ կոպեկանոց դրամի հետ: Առաջին և յերկրորդ շարքների մաթեմատիկայի բոլոր դասերին յերեան են բերվում և ճշտվում յերեխաների գիտելիքները:

ա) Առարկաների ուղղության ու դասավորման և նրանց համեմատական մեծության մասին (յերկար, կարճ, շատ, քիչ և այլն):

բ) Յերկրաչափական ձևերի մասին (քառակուսի, շրջան, յեռանկյուն):

գ) Չափերի մասին (մետր, կիլոգրամ):

դ) Ժամանակի պատկերացումները (այսօր, յերեկ, վաղը և այլն):

ե) Կարողանայ համարել մինչև 10-ը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Ծանոթություն յերկրաչափական պատկերների հետ — շրջան (մեկ ժամ): Ծանոթություն 6 թվա նշանի և թվի հետ սկզբորյակ (մեկ ժամ): Ծանոթություն 7 թվա նշանի և թվի հետ, յոթնորյակ (մեկ ժամ): Ծանոթություն 8 թվանշանի և թվի հետ (մեկ ժամ): Ծանոթություն 9 թվանշանի և թվի հետ (մեկ ժամ): Ծանոթություն 10 թվի, թվանշանի և դրամի հետ ու գրանցումը, տասնորյակ (մեկ ժամ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Ուղղանկյուն: Թվանշաններն ոգտագործելու ունակություններն ամրապնդելու վարժություններ (մեկ ժամ): Ուղիղ և հակադարձ համբանք մինչև 10-ը միավորներով Տվյալ թվի տեղը թվերի շարքում (1 ժամ): Համբանք գույքերով և հեղափոխելով, (մեկ ժամ): Ծանոթություն «ալիբաջանի», գուժարել», «հանել» հասկացողության հետ, գումարում և հանում 1-ով + — = նշաններ (1 ժամ): Գումարում և հանում 2-ով (1 ժամ): Մի թվին մյուսը գումարելու կամ հանելու գործողությունից կազմված խնդիրների լուծումը (1 ժամ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Յեռանկյուն: Խնդիրների լուծում (նախորդ ժամի խնդիրների բովանդակությամբ) (1 ժամ): Գումարում և հանում 3-ով (1 ժամ): Յերկու կամ յերեք թվերի գումարը գտնելու խնդիրների լուծում (1 ժամ): Գումարում և հանում 4-ով, վերոհիշյալ տիպի խնդիրների լուծման աշխատանքի շարունակությունը (1 ժամ): 3-ով և 4-ով գումարելու և հանելու աղյուսակի ամրապնդման վարժություններ (1 ժամ): Մնացորդը գտնելու խնդիրների լուծում (1 ժամ):

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Գումարում և հանում 5-ով (1 ժամ): Թիվը գումարելով յերկու և ավելի անգամ վերջնելու խնդիրների լուծում (2 ժամ): Գումարում և հանում 6-ով (1 ժամ): 5-ով և 6-ով գումարելու և հանել աղյուսակի ամրապնդման վարժություններ (1 ժամ): Գանտնի ոգնությամբ գրծել ուղիղ գիծ (1 ժամ): Աղյուսակների կրկնումը: Գումարում և հանում 3-ով ու 4-ով (վերոհիշյալ տիպի խնդիրների լուծում) (1 ժամ):

ՅՈՒԵՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Գումարում և հանում 7-ով (1 ժամ): Մետր և նրանով չափելու վարժություններ (1 ժամ): Գումարում և հանում 8-ով և 9-ով (մեկ ժամ): 7-ով, 8-ով և 9-ով գումարելու և հանելու աղյուսակի ամրապնդման վարժություններ: Մետրով չափելու աշխատանքի շարունակությունը (մեկ ժամ): Գումարի և գումարելիի ոգնությամբ յերկրորդ գումարելին հանման գործողության միջոցով գտնելու խնդիրների լուծումը (1 ժամ): 7-ով, 8-ով և 9-ով գումարելու և հանելու աղյուսակի ամրապնդման աշխատանքի շարունակությունը (մեկ ժամ):

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Գումարման և հանման որինակների և խնդիրների լուծումը 10-ի սահմաններում (1 ժամ): Խնդիրների կազմման աշակերտների կողմից ուսուցչի տված ձևի համաձայն (1 ժամ): Անցած աղյուսակի ամրապնդման և կրկնողության վարժություններ (1 ժամ): Վերոհիշյալ տիպի խնդիրների լուծումը (1 ժամ): Յերկու գործողությամբ թվական որինակներ

բի լուծումը (1 ժամ) : Խնդիրներ կազմելու և կազմածը լուծելու աշխատանքի շարունակութունը (1 ժամ) :

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԾԱՔԱԹ. — Առաջին տասնյակի թվերի կազմութունը (2 ժամ) : Թվի վերլուծման և յերկու գործողությամբ խնդիրների լուծումը (հասարակ դեպքերը) (2 ժամ) : Վարժ բան վոր հաշիվ (1 ժամ) : Ինքնուրույն խնդիրների կազմումը աշակերտների կողմից (1 ժամ) :

Տասնորդ շարք. — Քառորդի ընթացքում կատարած աշխատանքի հաշվառումը :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱՍԱՐԱՆ

1-ԻՆ ՔԱՌՈՐԴ

1-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Յերկանիչ թվերի գումարը (առանց սասնյակն անցնելը) 46+32 (2 ժամ) :

Յերկանիչ թվերի հանման դեպքերը (յերբ նվազելի միավորները նվազարարի միավորներից ավելի չեն) որինակ՝ 58—43 (2 ժամ) :

Պոպոլի դասագիրքի էջ 59, № № 3, 4, 7 որինակների լուծումը — (2 ժամ) :

2-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Խնդիրների լուծում — (2 ժամ) :

Յերկանիչ թվերի գումարման դեպքերը (յերբ գումարելիների միավորների գումարը հասարակ է 10-ի) 25+5 — (1 ժամ) :

Միանիչ թվի հանումը կյոր տասնյակներից 40—8 (1 ժամ) :

Խնդիրների լուծում — (2 ժամ) :

3-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Ծանոթութուն խորանարդի հետ (1 ժ.) :

Ծանոթութունը չորսուակի հետ (1 ժամ) :

Գումարման և հանման անցած դեպքերի ամրապնդումը (առանց տասնյակն անցնելը) 100-ի սահմանում (62+24), (78—35) (2 ժամ) :

Որինակների լուծում № 11, 12 էջ 59 Պոպոլի դասագիրքի :

4-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Ծանոթութուն գունդի հետ (1 ժամ) :

№ 1, 2, 3, 4 առաջագրության մշակումը էջ 60 Պոպոլի դասագիրքի (2 ժամ) :

Խնդիրների № 13, 14 և որինակների № 15, 16 լուծում էջ 60, Պոպոլի դասագիրքի (3 ժամ) :

5-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Ուղիղ և կոր գծեր (2 ժամ) :

Թուկի և ջրեղերի ոգնությամբ կարողանալ գետնի վրա գծել ուղիղ գիծ (2 ժամ) :

Կարողանալ չափել գետնի վրա գծած ուղիղ գծերը (2 ժ.) :

6-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — № 1, 2, 5 խնդիրների լուծում էջ 61 Պոպոլի դասագիրքի (2 ժամ) :

10—20 մետրի սահմաններում աչքի միջոցով տարածութուններ վորոշելու վարժություններ (2 ժամ) :

№ 4, 5 խնդիրների լուծում էջ 61, Պոպոլի դասագիրք — (2 ժամ) :

7-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Գումարման և հանման խնդիրների և որինակների լուծումը 100-ի սահմանում (առանց տասնյակն անցնելը) էջ 62—63 Պոպոլի դասագիրքի (6 ժամ) :

8-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Խնդիրների լուծում մի քանի միավորների ավելացումով և ստորացումով (2 ժամ) :

Յերկանիչ թվի գումարումը յերկանիչ թվով կյոր տասնյակներ ստանալու համար (1 ժամ) :

Կյոր տասնյակներից յերկանիչ թվի հանումը (2 ժամ) :

Ուղիղ գծերի չափման վարժություններ, բակի լայնության և յերկարության չափումը (1 ժամ) :

9-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Յերկանում անվանական թվերի գումարումը և հանումը առանց վերածման և անորոշարժման (3 ժամ) :

Յերկանում անվանական թվերի գումարումը և հանումը առանց վերածման և անորոշարժման (անցածը ամրապնդելու վարժությունների շարունակութունը) (3 ժամ) :

10-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Առաջին քառորդում անցածի կրկնումը և աշխատանքի հաշվառումը (3 ժամ) :

3-ԻՆ ԳԱՍԱՐԱՆ

1-ԻՆ ՔԱՌՈՐԴ

1-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Գումարում և հանում 1000-ի սահմանում (2 ժամ) :

Գումարում և հանում մի թվի կյորացումով (2 ժամ) :

Գումարում և հանում (2 ժամ) :

2-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Չափերի կրկնումը, յերկանում անվանական թվերի գումարումը և հանումը (2 ժամ) :

Յերկանում յերկարության չափերի գումարումը և հանումը (1 ժամ) :

Խնդիրների լուծում թվերի կյորացումով (գումարում և հանում) (2 ժամ) :

Խնդիրների լուծում անվանական թվերով (1 ժամ) :

3-ԻՆ ԾԱՔԱԹ. — Կյոր հարյուրակների բազմապատկումը և բաժանումը 1000-ի սահմանում (կրկնողութուն և ամրապնդում) (2 ժամ) :

Կյոր տասնյակների բազմապատկումը միանիչ թվով 1000-ի սահմանում (1 ժամ) :

Գումարման, հանման և բազմապատկման գործողություններից բարեկացած որինակների լուծումը (3 ժամ) :

4-րդ ՇԱՔԱԹ — Յերկանիչ թվի բաղմապատկումը միանիչ թվով 1000-ի սահմանում (2 ժամ) :

Կլոր տասնյակներ ունեցող յեռանիչ թվի բաղմապատկումը միանիչ թվով 1000-ի սահմանում (2 ժամ) :

Յեռանիչ թվի բաղմապատկումը միանիչ թվով (հասարակ գեպքերը) (2 ժամ) :

5-րդ ՇԱՔԱԹ — Հարյուրավորներից և միավորներից բաղկացած յեռանիչ թվի բաղմապատկումը միանիչով (1 ժամ) :

2-3 հարյուրների գումարման, հանման և բաղմապատկման դոր ծողութայիններից բաղկացած խնդիրների լուծումը (3 ժամ) :

Դիագրամների գծադրումը վանդակավոր թղթի վրա (1 ժամ) :

6-րդ ՇԱՔԱԹ — Կլոր տասնյակների բաժանումը միանիչ թվով 1000-ի սահմանում (կրկնումը) (2 ժամ) :

Հարյուրակներից և տասնյակներից բաղկացած թվի բաժանումը միանիչ թվով (3 ժամ) :

Բաժանման մշակման գեպքերի խնդիրների լուծումը (1 ժամ) :

7-րդ ՇԱՔԱԹ — Նախորդ դասի շարունակութունը — (2 ժամ) :

Յեռանիչ թվի բաժանումը միանիչ թվով (հասարակ գեպքերը) — (2 ժամ) :

Խնդիրների և որինակների լուծումը — (2 ժամ) :

8-րդ ՇԱՔԱԹ — Անցած չափերի վերաբերյալ ձևեր բերած գիտելիքների ամփոփում և համակարգում — (1 ժամ) :

Մետրական չափերի վերածումը և անդրադարձումը — (3 ժամ) :

Գումարման և հանման որինակների և խնդիրների լուծումը վերածումով և անդրադարձումով — (2 ժամ) :

9-րդ ՇԱՔԱԹ — Ծանոթութուն կրկնաբարի հետ և նրա չափումը (տեղի վրա) — (2 ժամ) :

Տեղի վրա ուղիղ գծերի չափումը և նրանց փոխադրումը պլանի վրա ըստ մասշտաբի — (2 ժամ) :

Վանդակավոր թղթի վրա գծադրելի ուղղանկյուն կոնստրուկցիան — (2 ժամ) :

10-րդ ՇԱՔԱԹ — Առաջին քառորդում կատարած աշխատանքների հաշվառումը — (3 ժամ) :

4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1-ին ԲԱՌՈՐԴ

1-ին ՇԱՔԱԹ — Բանավոր հաշիվ գումարների կլորացումով — (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան թվերի լանավոր և գրավոր թվարկութունը (մտցնելով և միլիարդների դասը) — (2 ժամ) :

Խնդիրների լուծումը չորս գործողութամբ 1-000-000-ի սահմանում — (3 ժամ) :

2-րդ ՇԱՔԱԹ — Յանկացած մեծութան թվերի թվարկութուն շարունակութունը (կարգեր և դասեր) — (1 ժամ) :

Հանման բանավոր հաշիվ նվազելիի և նվազարարի կլորացումով — (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան կլոր թվերի գումարումը (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան կլոր թվերի հանումը — (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան կլոր թվերի գումարման և հանման խնդիրների և որինակների լուծումը — (2 ժամ) :

3-րդ ՇԱՔԱԹ — Խնդիրների և որինակների լուծումը չորս գործողութամբ (միլիոնի սահմանում) — (2 ժամ) :

Յանկացած մեծութան թվերի գումարումը (6123734+ + 546253) — (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան թվերի հանումը (9885432—563021) (1 ժամ) :

Գումարման և հանման խնդիրների և որինակների լուծումը անցած դասի ամբաստանման համար — (2 ժամ) :

4-րդ ՇԱՔԱԹ — Ուղղանկյուն, սուրանկյուն և բութանկյուն յեռանկյունիներ — (2 ժամ) :

Կլոր թվերի ստացումը բաղմանիչ թվով միավորներով գումարելու միջոցով — (2 ժամ) :

Կլոր բաղմանիչ թվերից բաղմանիչ թվերի հանումը — (2 ժամ) :

5-րդ ՇԱՔԱԹ — Հանման վարժութուններ վերջում մի կամ մի քանի գերո ունեցող թվերով — (3 ժամ) :

Մի քանի գումարելիներից բաղկացած որինակների և խնդիրների լուծումը — (2 ժամ) :

Յեռանկյունիների մասին անցած նյութերի կրկնումը և նրանց համեմատումը — (1 ժամ) :

6-րդ ՇԱՔԱԹ — Անհայտ գումարելիի գտնելը — (1 ժամ) :

Յանկացած մեծութան թվերի գումարման և հանման որինակների և խնդիրների լուծումը — (3 ժամ) :

Ստորանորդ և նրա մակերեսը — (2 ժամ) :

7-րդ ՇԱՔԱԹ — Անհայտ նվազելիի գտնումը — (1 ժամ) :

Անհայտ նվազարարի գտնումը — (1 ժամ) :

Անվանական թվերի գումարումը — (2 ժամ) :

Անվանական թվերի հանումը — (2 ժամ) :

8-րդ ՇԱՔԱԹ — Անվանական թվերի գումարման և հանման որինակների և խնդիրների լուծումը — (2 ժամ) :

- Պարալլելադրեր և նրա մակերեսը — (2 ժամ):
 Պարալլելադրերի ձև ունեցող մարմինների մակերեսի չափումը — (2 ժամ):
 9-րդ ՇԱՅԱԹ — Խնդիրների և որինակների լուծումը չորս գործողություններ ամբողջ թվերով — (2 ժամ):
 Ժամանակը վերոշեղու խնդիրների լուծումը — (2 ժամ):
 Յերկարություն չափերից կազմված խնդիրների լուծումը (գումարում և հանում) — (2 ժամ):
 10-րդ ՇԱՅԱԹ — 1-ին քառորդի աշխատանքի հաշվառումը — (3 ժամ):

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ՄԱԹԵ-ՄԱԹԻԿԱՅԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Միջնակարգ դպրոցներում մաթեմատիկայի ծրագրի հիմնական թերութունը, համաձայն ընտրողական հետազոտությունների արդյունքի, կայանում է նրանց ուսումնական նյութերով ծանրաբեռնված լինելու մեջ: Այդ թերութունը վերացնելու նպատակով, անհրաժեշտ է 1934—35 ուս. տարվա ուսումնական նյութի վերաբաշխումն կատարել ըստ դասարանների, ղեկավարվելով ներքո հիշյալ ցուցմունքներով:

5ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

5-րդ դասարանի թվարանության ծրագրից 1934—35 ուս. տարում հանել յերեք վերջին թեմաները՝

- 1) Հարաբերություններ և համեմատություններ. կախվածություններ մեծությունների միջև.
- 2) Տոկոսներ.
- 3) Տառային արտահայտություններ:

Յերկրաչափությունից՝ 5-րդ դասարանի ծրագրից հանել հետևյալ հարցերը՝

- 1) § 3-ից (յերես 7) «Յեռանկյան մակերեսը հաշվելու բանաձևվերը»: «Ուղիղ յեռանիստ պրիզմայի ծավալի հաշվումը»:
- 2) § 4-ից (յերես 7) «Շրջանի մակերեսի հաշվումը. պլանի ծավալի հաշվումը»:

5-րդ դասարանի թվարանության և յերկրաչափության ծրագրերը, բացի վերոհիշյալներից, մնում են անփոփոխ:

5-րդ դասարանի դասընթացն ուսումնասիրելու ժամանակ պետք է աչքի առաջ ունենալ, վեր այդ, դասընթացի հիմնական նպատակը, սովորողներին վերոշ քանակով յերկրաչափական փաստեր կուտակելու և յերկրաչափության բնագավառում գննական պատկերացումների ու չափումների նկատմամբ վարժություններ կատարելու հիման վրա վերոշ ունակություններ ձևաբերելու մեջ և կայանում:

ժամանակի որինակելի բաշխումն, ըստ ուսումնական ֆա-
նորդների 5-րդ դասարանի համար

(1934-35 ուս. տարի)

I ֆառորդ

ԹՎԱՐԱՆՈՒՔՅՈՒՆ

- 1. Ամբողջ թվերով դործողութունների կրկնութունը. դործողութունների հատկութունները 38 ժամ.
- 2. Թվերի բաժանելիութունը 16 ժամ.
- 3. Սովորական կոտորակներ՝ զաղափար կոտորակների մասին 12 ժամ.

66 ժամ.

2-րդ ֆառորդ

Սովորական կոտորակներ

- 1. Գումարում և հանում — 20 ժամ.
- 2. Թվի մաս գտնելը. Բազմապատկում — 20 ժամ.
- 3. Թվի գտնելը նրա տված մասով: Կոտորակային թվերի բաժանման կանոնը — 9 ժ.:

49 ժամ.

III ֆառորդ

(Վեցորդակում 3 ժամ)

- 1. Սովորական կոտորակներ՝ Բաժանում: Կոտորակային թրվերով միատեղ դործողութուններ — 18 ժամ
- 2. Տասնորդական կոտորակներ (բազմապատկման դործողութունը ներառյալ) — 15 ժամ

33 ժամ

IV ֆառորդ

- 1. Տասնորդական կոտորակներ (վերջ) — 18 ժամ.

Յերկրաչափություն

Թվաբանության դասընթացում յերկրաչափական բու-
վանդակութուն ունեցող խնդիրների լուծումը)

24 ժամ.

Ընդամենը — 200 ժամ.

6-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Բարձրագույն խնդիրներ և
վարժութունների լուծումը սո-
վորական և տասնորդական կո-
տորակներով — 6 ժամ.

Հանրահաշվի 6-րդ դասարանի ծրագրից հանել վերջին յեր-
կու թեմաները՝ 1) միանդամ հայտարարներ ունեցող հանրահա-
շվական արտահայտութուններ և 2) թվային դործակիցներ ունե-
ցող առաջին աստիճանի հավասարումների սխեմներ:

Աչքի առաջ ունենալով ընթացիկ ուսումնական տարում 5-
րդ դասարանում թվաբանության ծրագրի վերջին բաժինների
թույլ մշակումը՝ «հարաբերութուններ և համեմատութուններ»,
«տոկոսներ», «տառային արտահայտութուններ» բաժինների կրկ
նորդութունը մտցնել 1934-35 ուս. տարվա 6-րդ դասարանների
ծրագրի մեջ, հատկացնելով դրա համար 25-50 ուսումնական
ժամ, նայած սովորողների փաստապես պատրաստակա՞նությանը և

Յերկրաչափությունից 6-րդ դասարանի ծրագրից հանել հե-
տևվյալ յերկու թեմաները՝
1) քառանկյունիներ և 2) ուղղանկյուն պատկերների մակերես
ները:

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ 6-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ
Հանրահաշիվ Յերկրաչափություն
(ԹՎԱՐԱՆՈՒՔՅՈՒՆ)

- 1-ին ֆառորդ
1-ին կրկնութուն՝
ա) Հարաբերութուններ և համեմատութուններ. :8 ժամ:
բ) Տոկոսներ
Տոկոսային հաշվումներով բոլոր դործողութուններով խըն-
դիրներ 10 ժամ:
- 2. Հարաբերական քվեր
(Գործողութունների որենքները) 21 ժամ:
- 3. Տառային արտահայտութուններ
Ամբողջ միանդամ և բազմանդամ արտահայտութուններ
(մինչև բազմապատկումը) 16 ժամ:

Ընդամենը 55 ժամ:

Յեռանկյուն

(Վերջ) — 6 ժամ.
Շրջանագիծ

II քառորդ

(Վեցորյակում 3 ժամ)

- 1. Ամբողջ միանգամ և բազմանգամ արտահայտություններ (24 ժամ)

III քառորդ

(Վեցորյակում 2 ժամ)

- 1. Գործողություններ բազմանգամ արտահայտությունների հետ (կրկնողություն) 6 ժամ.
- 2. Նույնություն և հավասարում 16 ժամ.

22 ժամ.

IV քառորդ

(Վեցորյակում 2 ժամ)

- 1. Առաջին աստիճանի մեկանհայտ վարժությունների և խնդիրների լուծումը—12 ժ.

22 ժամ.

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Հանրահաշվի 7-րդ դասարանի ծրագրից հանել այդ դասընթացի վերջին թեմա՝ «քառակուսի հավասարումներ»-ը: Դրա հետ միասին 7-րդ դասարանի ծրագրի մեջ մտցնել՝ «Առաջին աստիճանի հավասարումների սխտեմը» թեման, վորն ընթացիկ ուսումնական տարում մասսայական դպրոցում մնացել է թերամրչակ:

7-րդ դասարանի հանրահաշվի դասընթացի հաջող յուրացման համար անհրաժեշտ է՝

ա) նախ քան «Հանրահաշվական արտահայտությունները բազմապատկիչների վերածելը» թեման ուսումնասիրելը, թվարանությունից դասընթացից «Թվերի բաժանելիությունը», «Թվերի ընդհանուր ամենամեծ բաժանարար և ընդհանուր ամենափոքր բա-

Յերկրաչափություն

(Վեցորյակում 2 ժամ)

- 1. Ուղիղ գիծ (12 ժամ) Անկյուն.

- 2. Յեռանկյուն (սկիզբը) (4 ժամ).

16 ժամ.

(Վեցորյակում 3 ժամ)

- 1. Յեռանկյուն—26 ժամ
- 2. Զուգահեռ ուղիղներ—7 ժամ.

33 ժամ.

(Վեցորյակում 3 ժամ)

- 1. Զուգահեռ ուղիղներ—12 ժամ.
- 2. Դասընթացի կրկնողութ.—7 ժամ.

18 ժամ.

Ընդամենը — 180 ժամ.

ժանելին դանելը» և «Գործողություններ կոտորակային թվերի հետ» թեմաները կրկնել:

բ) «Գործողություններ բազմանգամ հայտարարներ ունեցող՝ հանրահաշվական կոտորակային արտահայտությունների հետ» բաժինն ուսումնասիրելու հետ կապված, կրկնել 6-րդ դասարանի դասընթացից «Գործողություններ միանգամ հայտարարներ ունեցող հանրահաշվական կոտորակների հետ» բաժինը:

գ) Նախքան «Համեմատական հատվածներ» բաժինն ուսումնասիրելը, կրկնել՝ 1) յերկրաչափական համեմատություն. 2) համեմատության հիմնական հատկությունը. 3) համեմատությունից լուծումը. 4) հավասար հարաբերությունների և անանցյալ համեմատությունից հատկությունը:

Յերկրաչափություն 7-րդ դասարանի ծրագրից հանել այդ դասընթացի վերջին թեմա՝ «Մետրական առնչությունը (ստոնոչենիյե) յեռանկյան և շրջանի մեջ» և դասընթացն ավարտել 6-րդ ու 7-րդ դասարաններում ամբողջ անցածի կրկնողությամբ, հասկացնելով դրա համար (խնդիրների լուծման հետ միասին) մինչև 20 ժամ:

«Պատկերների մակերեսները» թեման անցնելու ժամանակ անհրաժեշտ է ուսումնասիրել Պլութագորասի թեորեմը, վորը շատ դպրոցներում մնացել է չուսումնասիրված կամ ուսումնասիրվել է համառոտված (պարզեցրած) ապացուցման ճանապարհով:

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԺԱՄԱԲԱՆԱԿԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱՇԵՈՒՄԸ

Հանրահաշիվ

(2 ժամ)

- 1. Թվերի բաժանելիությունը: Թվերի ընդհանուր ամենամեծ բաժանարարը և ընդհանուր ամենափոքր բաժանելին դանելը: Գործողություններ կոտորակային թվերի հետ—6 ժ.

- 2. ա) Հանրահաշվական արտահայտությունների բազմապատկիչների վերածելը.

- բ) Հանրահաշվական կոտորակների կրճատումը—16 ժամ.

22 ժամ.

Յերկրաչափություն

(2 ժամ)

- 1. Շրջանագիծ և շրջանի Յերկրաչափական կետեր 22 ժամ.

II Բառարդ

1. Պործողություններ կատարակային հանրահաշվական արտահայտությունների հետ:

Սուաջին աստիճանի, տառային գործակիցներ ունեցող հարմարումներ — 20 ժամ.

III Բառարդ

(3 ժամ)

1. Տառային գերծակիցներ ունեցող 1-ին աստիճանի հավասարումներ (վարժութ.) —

16 ժամ.

2. Հավասարումների սխառմար — 22 ժամ.

3. Քառակուսի արժատ հանելու (ամբողջ թվից) 5 ժամ.

43 ժամ.

IV Բառարդ

(Վեցորյակում 2 ժամ)

1. Քառակուսի արժատ հանելու (վերջ) — 5 ժամ.

Հավասարումների նկատմամբ վարժություններ և խնդիրներ լուծումը — 7 ժամ.

12 ժամ.

Ընդամենը — 161 ժամ.

Տ-Ր-Գ ԴԱՍՍՐԱՆ

Հանրահաշվի Տ-րդ դասարանի ծրագրից հանել յերկանդամ և յեռանդամ հավասարումների լուծումը:

Յերկրաչափությունից Տ-րդ դասարանում ավարտել հարթաչափությունը, հանելով Տ-րդ դասարանի ծրագրից տարածաչափություն «Ուղիղների և հարթությունների փոխադարձ դիրքը տարածության մեջ» բաժինը:

Յեռանկյունաչափության ծրագիրը պարզել և տալ հետևյալ ծավալով՝

Աղեղների և անկյունների չափումը: Սուր անկյան յեռանկյունաչափական ֆունկցիաները (1) X, Cօ X, g X, Ctg X): Նույն

1. Համեմատություններ (կրկնողություն և լրացումներ) .

Համեմատական հատվածներ 12 ժամ.

(2 ժամ)

1. Պատկերների նմանությունը 22 ժամ.

(Վեցորյակում 3 ժամ)

1. 6-րդ և 7-րդ դասարանների յերկրաչափության դասընթացի կրկնությունը (խնդիրների լուծումը) 18 ժամ.

անկյան և լրացուցիչ անկյունների յեռանկյանաչափական ֆունկցիաների միջև յեղած կախվածությունը: Ուղղանկյուն յեռանկյունիների լուծումը (ըստ Ռիրկինի դասագրքի §§ 1-22, բացի sc X, csc X, ֆունկցիաներին վերաբերող բոլոր խնդիրներից):

Սովորողների հարթաչափությունից ունեցած գիտելիքներն ամրացնելու համար, անհրաժեշտ և Տ-րդ դասարանի ամբողջ 1-ին քառորդը հատկացնել հարթաչափության կարևորագույն հարցերի կրկնողությունը և հետևյալ թեորեմների ազդեցումներ՝ հավասարաբունք յեռանկյան հատկություններին վերաբերող թեորեմը, յեռանկյունիների հավասարության հատկանիշներին վերաբերող թեորեմը, զուգահեռակողմի և ուղղանկյան անկյունագծերին վերաբերող թեորեմը. շեղանկյան հատկություններին և սեղանի միջին գծի հատկություններին վերաբերող թեորեմները: Լարին ուղղահայաց արամագծի հատկություններին վերաբերող թեորեմը:

Թեորեմ այն մասին, վոր մի ուղիղի վրա չընկած յերեք կետերով կարելի յե անցկացնել չըջանագիծ. անկյան կողմերը հատող զուգահեռ ուղիղների հատկություններին վերաբերող թեորեմը՝ ուղղանկյուն յեռանկյան տարրերի միջև յեղած մետրական անորն չություններին վերաբերող 1, 2, և 3 թեորեմները:

Հակադարձ թեորեմ այն մասին, վոր յեռանկյան մեջ հավասար անկյունների դիմաց ընկած են հավասար կողմեր. հակադարձ թեորեմ՝ «Յեթե անկյան կողմերը յերկու զուգահեռ ուղիղներով հատելու հետևանքով ստացված մի կողմի կամավոր յերկու հատվածների հարաբերությունը հավասար և մյուս կողմի...» և այլն:

Հարթաչափության մնացած մասը հարկավոր և կրկնել, ցույց չառով թեորեմները, բայց ուղեկցելով այն խնդիրների լուծումով:

- 1) Կից և հանդեպ ընկած անկյունների հատկությունները:
- 2) Յեռանկյունիների հավասարության հատկանիշները. յեռանկյան կողմերի և անկյունների մեջ յեղած կախվածությունը:
- 3) Յերկու ուղիղների զուգահեռ լինելու հատկանիշները: Չուգահեռների մոտ ստացված անկյունները: Յեռանկյան անկյունների գումարը:
- 4) Յեռանկյան արտաքին անկյան հատկությունը: Բաղմանկյան անկյունների գումարը:
- 5) Չուգահեռակողմ:
- 6) Ուղղանկյուն: Շեղանկյուն:
- 7) Յեռանկյան և սեղանի միջին գծի (կողմերի միջնակետերը ուղիղի) հատկությունները:

8) Քառակուսու, ուղղանկյան և զուգահեռակողմի մակերեսները:

9) Յեռանկյան և սեղանի մակերեսները:

10) Հիմնական յերկրաչափական տեղերը: Աղեղների և լարերի հատկությունները շրջանագծում:

11) Անկյունների չափումը շրջանում:

12) Համեմատական հատվածների մասին յեղած թեորեմները:

13) Յեռանկյան նմանությունը:

14) Մետրական առնչությունն ուղղանկյուն յեռանկյան մեջ:

15) Մետրական առնչությունը շրջանում:

8-րդ դասարանի սովորողների հետ հարթաչափության անցած դասընթացի նշված կրկնողությունն անցնելով, հարթաչափության սխեմատիկ դասընթացն ըստ ծրագրի պետք է սովորել այն հաջով, վորպեսզի 9-րդ դասարանում անցյալ տարածաչափության դասընթացը:

ԺԱՄԱՔԱՆԱԿԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

8-րդ դասարանիս

ՀԱՆՐԱՀԱՇԻՎ

ՅԵՐԿՐԱՉԱՓՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՌԱՆԿՅՈՒՆԱՉԱՓՈՒԹՅՈՒՆ

I ԲԱՆՈՐԳ

(Վեցորյակում 2 ժամ)

(Վեցորյակում 2 ժամ)

1. Առաիճաններով և արժաներով նույնական շեփոթումներ . . . 22 ժ.

1. Հարթաչափության դասընթացի կրկնողությունը . . . . . 22 ժ.

II ԲԱՆՈՐԳ

1. Քառակուսի հավասարումներ լուծելու թեորեմներ 16 ժ. ներ . . . . . 16 ժ.

1. Ներգծյալ և արտադրյալ բազմանկյուններ . . . . . 16 ժ.

III ԲԱՆՈՐԳ

(Վեցորյակում 3 ժամ)

(Վեցորյակում 1 ժ.)

(Վեցորյակում 1 ժ.)

1. Տունկցիաները և նրանց գրաֆիկը . 12 ժ.

Շրջանագծի յերկարությունը, Շրջանի մակերեսը . . . . . 11 ժ.

Սուր անկյան յեռանկյունաչափական Ֆունկցիաների: Կախվածությունը նրանց միջև . . . . . 11 ժ.

2. Բի բառակուսի և իրացիանալ հավասարումներ . . . . . 12 ժ.

3. Յերկանդամ և յեռանդամ հավասարումներ . . . . . 9 ժ.

Ընդամենը 33 ժ.

IV ԲԱՆՈՐԳ

1. Յերկբորդ աստիճանի հավասարումների սխեմա . . . . . 18 ժ.

1. Խնդիրների լուծումը. մասնավորապես մակերեսային հարցերի լուծումը . . . . . 6 ժ.

Ուղղանկյուն յեռանկյան լուծումը . . . . . 6 ժ.

Ընդամենը 161 ժ.

9-րդ դասարան

9-րդ դասարանում ընթացիկ տարում մաթեմատիկայի ազանգման դրություն հաղվածքից ստացված արդյունքների հիման վրա, 9-րդ դասարանի ծրագրից հանվում են՝

ա) Հանրահաղից՝ 1) Անհավասարություններ 2) Հավասարման հետադրությունը 3) Անորոշ հավասարումներ.

բ) Յերկրաչափությունից՝ կլոր մարմիններ.

գ) Յեռանկյունաչափությունից՝ հակադարձ շրջանային ֆունկցիաները:

ՃԱՄԱԲԱՆԱԿԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱԾԽՈՒՄԸ

9-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ

ՀԱՆՐԱՀԱՇԻՎ

(Վեցրորդական 2 ժամ)

I Բաճորդ

1. Առաջատու թյուն
2. Աստիճանացույցի մասին յեղած գաղափարի ընդհանրացումը . . . 7 ժ.

Թյան մեջ՝ Բաժնի կրթ-
22 ժ. կողովությունը . . . 11 ժ.

II Բաճորդ

- 1 Աստիճանացուցային և լողարթի մական ֆունկցիաները ճանաչողական լողարթի մեքեր (գրական խարակերտի ստիպ-յոգ) . . . . . 16 ժ.

III Բաճորդ

1. Լողարթի մացուց (վեջ) բարդ տոկոսներ.
2. Միացություն թեո-րիան (մինչև հավասարումները) . . . . . 16 ժ.

22 ժ.

IV Բաճորդ

1. Միացություններ (վեջ) . Նյութային բնույթը—12 ժամ.
Կրկնողովություն
Ընդամենը—180 ժ.

ՅՆԵՐԿՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Վեցրորդական 2 ժամ)

Տարածաշափուրջում

1. Ուղիղների և հարթությունների փոխադարձ դիրքը տարածու-թյան մասին յեղած հիմնական գաղափարների կրկնողությունը . . . 11 ժ.

2. Անկյունների դուրսի և տարբերության յի-սանկյունաչափական ֆունկցիաները . . . 22 ժ.

1. Բազմանիստ պրիզմայի մակերես-ը . . . . . 8 ժ.

1. Լրիվ և հատած բուրդի մակերեսը՝ Պրիզ-մայի և բուրդի (լրիվ) ծավալները . . . . . 11 ժ.

1. Հատած բուրդի ծավալը 6 ժ.
Կրկնողություն

ՅՆՈՒՆԿՅՈՒՆԱԶՍՓ.

(Վեցրորդական 2 ժամ)

Հոնիումեթիա

1. Յեռանկյունաչափա-կան ֆունկցիաների և նը-րանց իրարից կախվածու-թյան մասին յեղած հիմ-նական գաղափարների կրկնողությունը . . . 11 ժ.

2. Անկյունների դուրսի և տարբերության յի-սանկյունաչափական ֆունկցիաները . . . 22 ժ.

- 1 Կրկնակի և կես ան-կյան ֆունկցիաները՝ Գումարի և տարբերու-թյան կերպարանափոխու-մը՝ Ոժանդակ անկյան մուծման որինակներ՝ 18 ժ.

1. Հավասարումների լու-ծումը . . . . . 10 ժ.
2. Յեռանկյունների լուծումը . . . . . 12 ժ.

22 ժ.

1. Որինակներ և յերկրաչափական լուծանդակությունները ինդիք-ների լուծումը—
12 ժամ.

10-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

10-րդ դասարանի ծրագրից հանել՝ «Վերլուծական յերկրչափության հիմունքները» և «անսահման փոքրերի անալիզի հիմունքները»:

10-րդ դասարանի ծրագիրն առաջադրվում է հետևյալ տեսքով՝

Հանրահաշիվ .

Հավասարումների և անհավասարությունների լուծման թեորիան և պրակտիկան

Հավասարումներ .

- 1) Տասարյին և թվային հավասարություններ, նույնություններ և հարադասություններ: Հավասարումների դասակարգումը՝ հանրահաշվական և արանդեցնդեցնող:

Հավասարումը միայն ֆունկցիոնալ կախվածություն:

Հավասարագործ հավասարումներ: Տվյալ հավասարումն իրեն հավասարագործ հավասարում դարձնելը, հավասարման հիմնա-կան հատկությունների հիման վրա:

Տվյալ հավասարումների անհավասարադուր հավասարում-ներ ստանալը, յերբ նրա յերկու մասն էլ բազմապատկվում են անհայտ պարունակող արտահայտությամբ վրա և յերբ նրա յերկու մասն էլ բարձրացնում են ամբողջ դրական աստիճան:

- 2) Կոորդինատների մեթոդը: Գծային ֆունկցիան և նրա գրաֆիկը (գծային ֆունկցիայի մասնավոր դեպքը, ուղիղ համեմատականություն):

3) Մեկանհայտ առաջին աստիճանի հավասարումների լուծումների հետադրույթումը ստասյին սոլյարներ ունեցող կոնկրետ խնդիրների հիման վրա:

Դրանք լուծում՝ զրոյական, անվերջ և անորոշ: $AX + B = 0$ հավասարման տարբեր լուծումների յերկրաչափական բացատրու-թյունը:

Անհավասարություններ

- 4) Առաջին աստիճանի անհավասարություններ: Անհավա-սարությունների հատկությունները: Մեկանհայտ առաջին աս-տիճանի մեկ անհավասարություն լուծումը:

Հավասարումների սխեմներ

- 5) Հավասարումների սխեմները: Հավասարումների հավա-սարագործ արտեմները: Յերկու հավասարումների սխեմի լուծ-ման յերկրաչափական նշանակությունը (յերկանհայտ առաջին աստիճանի): Լուծումների տիպերը՝ մեկ զույգ վերջնական և մի-րոշակի լուծումներ՝ անվերջ լուծումներ՝ բազմաթիվ լուծումներ

(անորոշութեան սխառեմը), սխառեման լուծում չունի (անհամա տեղելի հավասարումներ):

Բոլոր այդ տիպի լուծումների յերակաշարական խմաստը:

Անորոշ հավասարումներ

6) Անորոշ հավասարումն ամբողջ թվերով լուծման հնարա վոր լինելու պայմանները: Չուլդ ամբողջ թվերով լուծումն գտնել լը հաջորդական բաժանման և ընտրութեան ճանապարհով: Ամբողջ թվերով լուծման ընդհանուր Փորձաքանները: Ամբողջ և դրա կան լուծումների գտնելը:

7) Կեղծ և կոմպլեքս թվեր և գործողութուններ նրանց հետ: Բառակուսի հավասարումներ

8) Բանակուսի Փունկցիան և նրա գրաֆիկը: Մեկանհայտ քառակուսի հավասարման լուծման հետադոտումը: Դիսկրիմինանդ: Հետևյալ տեսքի քառակուսի հավասարման մասնավոր դեպքերի հետադոտումը՝ 1) $C=C$, 2) $B=C$, 3) $B=C$, $C=0$, 4) $A=0$

Իրական, կեղծ և հաստատար սրմատների յերկրաչափական նշանակութունը:

Յերկրորդ աստիճանի յեռանդամի հատկութունը և նրա դժային բաղադատակերչների վերլուծելը:

Իրացիոնալ հավասարումներ, բարձր աստիճանի հավասարումներ

9) Իրացիոնալ հավասարումներ: Կողմնակի սրմատներ: Յերկանդամ և յեռանդամ հաստատարումներ:

10) Յերկրորդ աստիճանի հանրահաչվական հավասարման ընդհանուր տեսքը: Կոչի (Հաուս-ի) թեորեմը կամավոր աստիճանի հանրահաչվական հավասարման սրմատների գոյութեան մասին:

Ամբողջ հանրահաչվական բաղադանդամի $X^m - a^m$ տիպի յերկանդամի վրա բաժանելութեան վերաբերող թեորեմը: Հեգուեի թեորեմը և նրա կիրառումը $X^m + a^m$ դեպի յերկանդամի $X+A$, յերկանդամի վրա բաժանելութեան նկատմամբ:

Բարձրաստիճանի հավասարումների լուծումը, նրանց ճախմասը բաղադանդատակերչների վերլուծելու ճանապարհով:

Յուցիչային և լոգարիթմական հավասարումներ:

11) Յուցիչային և լոգարիթմական Փունկցիաներ՝ նրանց հատկութունները և գրաֆիկները:

Յուցանիչային հավասարումների լուծման լոգարիթմացման յեղանակները, հիմքերի հավասարեցման յեղանակը. անհայտները փոխարինելու յեղանակը:

Լոգարիթմային հավասարումներ լուծելը:

Յերկրչափություն

1. Սահմանների տեսությունը

Անսոփոխ և փոփոխական մեծություններ: Անսահման փոքր և անսահման մեծ մեծություններ: Վերջ ունեցող փոփոխական մեծություններ: Անսահման փոքր թվերի որինակներ (չրջանին ներդժամ կանոնավոր բաղմանկյան կողմի յերկաքությունը, յերբ նրա կողմերի թիվն անսահմանորեն մեծաչնում է, անսահմանորեն նվազող յերկրաչափական առաջատվութեան ըրդ անդամի մեծությունը): Անսահման փոքրերի հետ գործողութուններ կատարելուն վերաբերող հիմնական թեորեմներ: Գաղափար սահմանի մասին: Կանոնավոր բաղմանկյան անկյան և ապոթեմայի մեծութեան սահմանը, յերբ նրա կողմերի թիվն անսահմանորեն մեծանում է: Անսահմանորեն նվազող յերկրաչափական առաջատվութեան անդամների գումարի բանաճելը (Փորձուլա): Խառը պարբերական կոտորակներ: Սահմանների մասին յեղած հիմնական թեորեմները (ապացուցը սահմանափակել անսահման-փոքրերի վերջնական թվի գումարի սահմանի մասին յեղած թեորեմայով):

2. Սահմանների տեսության կիրառումը յերկրաչափության մեջ:

Շրջանագծի յերկարութեան և շրջանի մակերեսի բանաճելիքի դուրս բերելը: Բուրդի ճախալի, դլանի մակերեսի և ճախալի, կոնի և դնդի ու նրա մասերի մակերեսի և ճախալի բանաճելիքի դուրս բերելը սահմանների տեսութեան հիման վրա: Խնդիրների լուծումը:

Կառուցման խնդիրների լուծումը

- ա) Յերկրաչափական տեղերի մեթոդը.
- բ) Նմանութեան մեթոդը.
- գ) Հանրահաչվական արտահայտությունների, մասնավորապես քառակուսի հավասարման սրմատների կառուցման հանրահաչվական մեթոդը:

Յուցմունք՝ նշված մեթոդներով սովորողների հետ կառուցման խնդիրներ լուծելու համար ուսուցիչը նման խնդիրներ կրգանի յերկրաչափութեան մեթոդիկայի մեջ, վորը հրատարակվում է:

Կարելի յե ոգտագործել միջնակարգ դպրոցների համար հրատարակված՝ Берг-ի „Приемы решения геометрических задач на построение“. Изд. ГИЗ, Москва 1932 г.

ՅԵՌԱՆԿՅՈՒՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հակադարձ շրջանային Ֆունկցիաներ .
  2. Յեռանկյունաչափական հավասարումները լուծումը .
  3. Այսպիսի խնդիրների լուծում, վորտեղ յեռանկյունաչափությունը կիրառվում է յերկրաչափության մեջ :
- Յուցմունք՝ համապատասխան բաժիններ կան ստարիլ դասս դրքում և խնդրադրքում . լուծելու համար նախատեսված յեռանկյունաչափական հավասարումները թիվն ուսուցիչը կարող է լը բացնել :

ԹՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Թվերի բնական շարքը : Հաջարկման տասնորդական սիւտակում : Գաղափար հաջարկման ուրիշ սիստեմների մասին :
2. Ամբողջ թվերի հետ թվաբանական գործողությունները կատարելու հիմնական որենքները և նրանց կիրառումը դործողությունների գրախոր և բանավոր կատարելու նկատմամբ :
3. Թվերի բաժանելիությունը : Ընդհանուր ամենամեծ բաժանարարը և ընդհանուր ամենափոքր բաժանելին (краткое)
4. Թվի դադափարի լայնացումը (կոտորակային, բացասական, իրոացիոնալ և կոմպլեքսային), բոլոր հնարավոր դեպքերի վրա տարածելով հակառակ գործողություններ կատարելը :

Իրոացիոնալ թիվը, վորպես նրա մոտավոր նշանակությունների սահման, վորը հաշված և միևնույն, բայց կամավոր աստիճանի ճշտությամբ :

Գործողությունների որենքների կայունությունը թվի դադափարի լայնացման ժամանակ :

5. Թվի և կետի միջև միանելի համապատասխանելիությունը թվային աստիճանի վրա : Կոմպլեքսային թվի յերկրաչափական պատկերացումը :

Յուցմունք՝ վերև պարզված են թվաբանության կրկնողության դասընթացի խնդիրները : Համապատասխան դասադրքեր չկան : Բայց 10-րդ դասարանի ուսուցիչն ստաջադրված բոլոր հարցերը կզտնի ինչպես թվաբանության դասադրքերում (համաչափելի թիվ), նույնպես և հանրահաշվի դասադրքում (հարարե բական, իրոացիոնալ և կոմպլեքսային թվեր) :

ԺԱՄԱԲԱՆԱԿԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱԵՐՈՒՄԸ 10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ 1934-35 ՈՒՍ. Տ.

ԹՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

- I Կատարի**
- ՀԱՆՐԱՍՆԱԿԻ**
յիվ պրակտիկան
- 1) Լին աստիճան, հագադրումներ
  - 2) Անհավասարություններ
  - 3) Հավասարումների սխառնը 22 ժ.

- 1) սամանները տեսությունը
- Սահմանների տեսության կիրառումը 22 ժ.

ՅԵՌԱՆԿՅՈՒՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆ

- 1) Յեռանկյունաչափական հավասարումներ 11 ժ.

II Կատարի

- 1) Անորոշ հավասարումներ
- 2) Գառակուսի հավասարումները 16 ժամ

- 2) Յեռանկյունաչափական կիրառությունները 8 ժ.

III Կատարի

- 1) Իրոացիոնալ հագադրումներ, բազդառական արժեքներ . . . 22 ժամ
- 2) Գործողությունների որենքները
- 3) Թվերի բաժանելիությունը
- 4) Ընդհանուր ամենամեծ բաժանարար և ընդհանուր ամենափոքր բաժանելին 11 ժամ

Յեռանկյունաչափական կիրառությունները 11 ժամ

IV Կատարի

- 1) Թվի դադափարի լայնացումը
- 2) Թվի պատկերացումը 6 ժամ

- 1) Կատարման խնդիրները լուծումը . . . 11 ժամ

ՅՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՏԱՐԲԱԿԱՆ ԳՊՐՈՅ-
ՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

1-ին ԴԱՍԱՐԱՆ

1. «Ուսուցման առաջին տարվա հիմնական խնդիրները» — ներածութունը ծրագրից հանել:

2. 1-ին թեման «Առաջին աշխատանքները թղթի վրա» միացնել յերկրորդ «թղթից ինչ են պատրաստում» թեմայի հետ:

«Առաջին աշխատանքները թղթի վրա» թեմայից դուրս հանել «գիտելիքների ծավալը» բաժնի առաջին պարբերութան վերջին մասը — «թղթի այդ հատկությունների համեմատաբարունաբիշ նյութերի հետ (գործվածքի, փայտի, մետաղի հետ)»:

2-րդ «թղթից ինչ են պատրաստում» թեմայից դուրս հանել լաբորատոր աշխատանքները:

3-րդ «Կավը և նրա գործածությունը» թեման ծրագրից հանել:

4. 4-րդ «Առաջին աշխատանքները փայտի վրա» թեման միացնել 7-րդ թեմայի հետ դուրս հանելով «գիտելիքների ծավալը» և «աշխատանքի ձևեր» բաժինները:

5. 5-րդ «Անտառանյութը և նրա կիրառումը» թեման ծրագրից դուրս հանել:

6. 6-րդ «Աշխատանք մանրաթելավոր նյութերով, գործվածքներով և հագուստի խնամքը» թեման վերնագրերը «կար և հյուսվածք», դուրս հանել այդ թեմայից «գիտելիքների ծավալը» բաժինը, միաժամանակ «աշխատանքի ձևեր» բաժնում «քաշ կիսակ» բաժնից հետո ավելացնել «գոտու հյուսելը»:

7. 7-րդ «Ինչով են մարդիկ նամրորում» թեման վերնագրերը «տեխնիկական խաղալիք»: Տեղափոխել 4-րդ «առաջին աշխատանքները փայտի վրա» թեմայից «ունակությունների շրջան» բաժինը, լրացնելով թեման յերեխաների աշխատանքի հետևյալ որակներով — խաղալիքներով, թղթե ոձ, հող, ազդիկ (ժուժարկա), ճանճ, ջրադառ, թողանոթ, գնդադիր:

8. 8-րդ «Դաշտային բանջարանոցային և ծաղկանոցային

կուլտուրաների անեցման աշխատանքները» թեման հանել և տեղափոխել բնագիտութան դասընթացը:

9. «Աշխատանքի կազմակերպումը» թեման հանել ծրագրից:

2-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. «Ուսման 2-րդ տարվա հիմնական խնդիրները» — ներածութունը, առաջին «կերի նախապատրաստումը ու ճագարների և տնային մանր անասուններին կեր տալը» և յերկրորդ «ինչպես են պատրաստում թուղթը և կարտոնը, աշխատանք թղթի մասնաշաղկ» թեմաները դուրս հանել ծրագրից:

2. 3-րդ «Կարտոնի առաջին աշխատանքները» թեմայից «գիտելիքների ծավալը» բաժնից դուրս հանել «կարտոնի համեմատաբարունա Ֆաներիայի և թերթալոր մետաղի հետ, ըստ նրանց հատկությունների» և «ինչպես է կարտոնը պատրաստվում կարտոնածի արտադրութան մեջ»:

3. 4-րդ «Փաներային աշխատանք» և 5-րդ «Ճանրուքյուն առաջագործի արհեստանոցի հետ» թեմաները (բացի «գիտելիքների ծավալը» բաժնից, վորը փոխադրվում է 7-րդ թեման) դուրս հանել ծրագրից:

4. 6-րդ «Ինչպես է պատրաստվում հագուստը» թեման վերնագրերը «կար»: Սույն թեմայի «գիտելիքների ծավալը» բաժնից դուրս հանել «ստառ» և «սատր» գործվածքները, նմանապես «գաղափար կարի արհեստանոցի աշխատանքի կազմակերպման մասին և ծանոթութունը կարի մեքենայի հետ և նրա աշխատանքի արագութան համեմատաբարունա ձևերի աշխատանքի հետ»: մասը:

«Ունակությունների շրջան» բաժնից դուրս հանել «գործվածքների ձևերը պարզ աշխատանքների համար», «առաջին փորձնական աշխատանքը հարգաբարձ կարի մեքենայով», և «աշխատանք» — բաժնից «թղթի պարզ ձևվածքների (վիկրոյկա) պատրաստումը», ավելացնելով սույն բաժնի «աշխատանք հարգած կարի մեքենայով», «հասարակ կոճականցիկ կարով և խաչով նշանել պատրաստած իրերը»: Դուրս հանել 6-րդ թեմայից «լաբորատոր աշխատանք» և «եֆակուրսիա» բաժինները: Տալ յերեխաներին հետևյալ աշխատանքը՝ թաշկինակ, դրոշակ, սրբիչ, քսակ կրկնակողիները համար, եքսկուրսիոն պայուսակ:

5. 7-րդ «Տեխնիկական մոդելացում» (բարձրահան մեխանիկաները և փոխադրական միջոցները) թեման վերնագրերը «Տեխնիկական խաղալիք»: Տվյալ թեմայի մեջ մտցնել 5-րդ թեմայի «Ունակությունների շրջան» բաժնին առանց «անցքերի ծակելը չաղափով և փայտի ներկելը անիլինի ներկով» մասի:

6. 8-րդ «ինչպես է կառուցվում տունը» և «աշխատանքի և արտադրության կազմակերպումը» թեմաները ծրագրից դուրս հանել:

7. 9-րդ «Աշխատանքը՝ դպրոցական հողամասի սածիլանցում» ծրագրից դուրս հանել և փոխադրել բնագիտություն դասընթացը:

3-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. «Ուսուցման 3-րդ տարվա հիմնական խնդիրները» — ներածությունը ծրագրից հանել:

2. 1-ին «Բանջարանցային և դաշտային կուլտուրաների բերքահավաքը» ծրագրից հանել և փոխադրել բնագիտության դասընթացը:

3. 2-րդ «Փայտի հիմնական տեսակները» և 3-րդ «Ծանոթություն անտառանյութերի մթերման և պահպանությանը» թեմաները ծրագրից դուրս հանել:

4. 4-րդ և 5-րդ թեմաները միացնել և անվանել «ինչպես է պատրաստվում գիրքը» վերնագրով, միաժամանակ 4-րդ թեմայից դուրս հանել «ստագրություն դրուսի պատմությունը» թողնելով «Գուտենբերգի առաջին ստագրատիան մեքենան»:

5-րդ թեմայի «գլխարկների ծախսը» բաժնից դուրս հանել «թերթերի կարելը՝ ձեռքով, մեքենայով», «ճանոթություն կարտոնաժի» — կաղամբարարական աշխատանքի մեքենաների հետ», «կտրտոնակտրիչ (պլաստիկ), կտրիչ մեքենա», «մեքենայի հիմնական բանոց մասերը», «ձեռքի աշխատանքի և մեքենայի համեմատությունը» կետերը:

«Ունակուրքայունների շրջան» բաժնից դուրս հանել «գիրքը (սոց հաստ) կաղմելու նախապատրաստությունը» մինչև վերջը, «գրքի պարզ վերանորոգումը» (թերթերը սոսնձով կպցնելը, կարելը):

«Աշխատանքի ձևեր» բաժնից թողնել միայն «բրոշյուրների և գրքերի կաղմելն իր և դպրցի գրադարանի համար՝ աշխատանք ունեցողների բաժանելով», (սակ ա), բ) և գ) կետերը հանել:

5. 6-րդ «Թելն ու գործվածքն ինչպես են պատրաստում» թեման վերնագրել «կար և հյուսվածք» վերնագրով: Սույն թեմայից դուրս հանել «գլխարկների ծավալը», «ունակուրքայունների շրջան» և «լաբարատոր աշխատանք» բաժնիները, իսկ աշխատանքի ձևերը՝ բաժնում ավելացնել աշխատանքի հետևյալ որակները՝ «պիրենթական միկասպ, գոգնոց աշխատանքային սենյակի համար, Փիզկուրուրական տապոչկա»:

Հյուսվածք. — Յանց վոլեյ-բոլի համար, պայուսակներ, ձկնորսական իրեր, գորգեր, գունավոր գործվածքի կտորներից: Եփակուրսի՝ — կարի գործարան կամ արհեստանոց:

6. 7-րդ «մեքենաների հիմնական մասերը և նրանց աշխատանքը» թեմայի «գլխարկների ծավալ» բաժնից ծրագրից դուրս հանել, «ունակուրքայունների շրջան» բաժնին ավելացնել «քանոնի և անկյունարդի ողնությամբ նշանակելու ունակություններ», թղթերի կտրում միկաստով, կտր բզով (հերյունի) թղթի վրա անցքերի բացումը, շրջանների կտրումը շրջապոչի ողնությամբ»:

Իսկ «Աշխատանքի ձևեր բաժնին» ավելացնել «Տրանսպորտային խողովակներ» — Շողմեքենա, վաղմեններ, տրակտոր, տանկ, գրահակիր մեքենա»:

7. 8-րդ «Ժամանակակից շինարարական նյութեր» թեման հանել ծրագրից:

9-րդ «Աշխատանք դպրոցական հողամասում» թեման հանել և փոխադրել բնագիտության դասընթացը:

8. «Աշխատանք և արտադրության կազմակերպում» թեման ծրագրից հանել:

ԶՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Ներածություն — հանել ծրագրից:

2. Առաջին «Ծանոթություն կոլտոզի և սովտոզի դաշտավորության հետ» թեման ծրագրից հանել:

3. Յերկրորդ «Առաջին աշխատանքները մետաղալարից և քիթից» թեման ծրագրից հանել:

4. Ծրագրում մտցնել նոր «կար և գործվածք» թեմա հետևյալ բովանդակությամբ — «ինչպես է պատրաստվում գործվածքը» (եքսկուրսիա տեքստիլ գործարանը, վորտեյ ալբ հնարավոր է): Ձեռքով և մեքենայով կարելու աշխատանքի շարունակությունը: Գործելը: Աշխատանքի որակները — պարզ ձևվածքներ և տրուսիկների, մայկաների, եքսկուրսիոն պայուսակների կարելը, հագուստի վերանորոգումը, գործվածք:

5. 3-րդ «Արտադրության մեջ մետաղն ինչպես է մշակվում» թեման ծրագրից հանել:

6. 4-րդ «Քամու շարժիչներ» թեման թողնել անփոփոխ:

7. 5-րդ «Ջրային և ջերմաշարժիչներ» թեմայից դուրս հանել «Ջերմաշարժիչներ և եքսկուրսիա դեպի ամտոգարած, պրակտոր վերանորոգող արհեստանոց, շոգեկառքի մոտ»՝ դրա վախարեն մտցնել «Եքսկուրսիա ջրաղաց և ջրաշարժիչներ»:

Թեմաների կրճատման առթիվ մտցնել «Տեխնիկական մոդել-լացում» բաժինը տեխնոլոգիաների հետեվյալ շրջանը՝ «Նշանա կում քանոնի և անկյունաչափի ողնությամբ, սանդղելը, շաղա-փով ծակելը, թիթեղի և մետաղալարի կտորների ծուռը տա-փակելու համար»:

8. 6-րդ «Ծանոթութուն փայտե մեքենայական մշակման հետ» թեման ծրագրից հանել:

9. 7-րդ «Ծանոթութուն ելեկտրականության կիրառման հետ» թեմայի «Գիտալիզմների ծավալը» բաժնից դուրս հանել «ու նի յերկու բեպեո, նույնանման բեկոներն իրար վանում են և ալլն» մինչև «Ունակութունների շրջան» բաժինը:

«Լաբարատոր աշխատանք» բաժինը հանել ծրագրից:

«Աշխատանքի ձևեր» բաժնից հանել «Նլեկտրաշարժիչի, սա-ղիո - ընդունիչի պարզ մոդելների համարումը պատրաստի մասե-րից»:

10. 8-րդ «Աշխատանք մանր անասնապահության գծով» թե-ման հանել և վտխադրել բնագիտության դասընթացը:

11. «Ծանոթութուն աշխատանքի կազմակերպման հետ մայր արտադրության մեջ» և «Աշխատանքի և արտադրության կազմա կերպումը» թեմաները հանել ծրագրից:

Նկատողություն — Ծրագրում ամեն մի բաժնի համար նշված է Ժամերը փոխել յեղնելով 1934—35 ուս. տար. ուսում նախան պլանում դրված Ժամաքանակից:

ՏԱՐԲԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑԻ ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆ- ՔԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

1-ին ԴԱՍԱՐԱՆ — 40 ԺԱՄ.

1. Առաջին աշխատանքները քրթի վրա — 14 ժամ
ա) Գիտելիքների ծավալը. — Թղթի գլխավոր հատկություն-ները և արտաքին նշանները. դույնը (նեքկլած—չներկված), ամբությունը (փափուկ—կոշտ), հաստութունը (հաստ—բարակ):
Թղթի դիմացկունութունը (հեշտ ճմույլում և, պատռվում և, ջուրը ծծում և, այրվում և):

Թղթի մշակման հիմնական ձևերը — ծալելը, պատռելը, կտրելը, սոսնձելը, կարելը:

Թղթի աշխատանքի համար գործածվող պարզ գործիքնե-րը — մկրատ, դանակ, մրձին սոսնձի համար, քանոն (20 սմ.) սակ:

բ) Ունակութունների շրջան. — Թղթի ծալելը և ծալված քով կարելը, մկրատով, դանակով կտրելը, իրար վրա սոսնձե-լը: Ըստ ձևի և ըստ շարունի թղթից դանազան իրրի մասեր նախորոք պատրաստելը: Թուղթն իրար կպցնելն ու թելերով կարելը: Երեչ պատրաստելը:

գ) Աշխատանքի ձևերը. — Աշխատանք: Ծարելու պարզ աշ-խատանք, որինակ՝ աղափնի, պարաշյուտ, ջրադաց, նախակ և ալլն: Թղթից տառեր և դարձեր կտրելը, սոսնձով իրար կպց-նելը՝ խորագրերի և նախշերի ձևով:

Սոսնձելու և կարելու ամնապարզ աշխատանքներ: Ծրար-նրի, տետրների, արբումնրի և ալլ իրերի պատրաստումը:

2. Կար և հյուսվածք — 14 ժամ

ա) Ունակութունների շրջան. — Կտրն ուղիղ դծով ձևե-լը: Ասեղ թելելը, թելի ծայրը կապելը, «ասողով ատաջ և յետ կարը»:

Թուլի, պարանի և կեղևաթելի աշխատանք. դանակով և մկրատով կտրելը, պարզ հանգույցներ կապելը:

Հագուստը խոզանակով մաքրելը:

բ) Աշխատանքի ձևերը. — Աշխատանք: Մանր իրեր — կրկնակոշիկ պարի, թաշկինակ և այլն կարելի. կոծակ, կախարան, կեռիկներ կպցնելը: Պատուած հագուստ մերանորոգելը:

Կեղևաթելից ու պարանից սանձ ու ցատկաթոկ հյուսելը: Գոտի հյուսելը և վրձին, փուշի ու ամանեղեն մաքրելու խողանակ պատրաստելը:

3. Տեխնիկական խաղալիք — 12 ժամ

ա) Գիտելիքների ծավալը. — Ինչպես են մարդիկ մի վայրից մյուս վայրը փոխադրվում՝ գետնի, ջրի վրա և ողուն, ուր և ինչ են տեղափոխում: Հաղորդակցութեան միջոցներ — տղրամիայ, հեծանիվ, չոգենամ, չոգեչարժ, ալերուլյան: Ամառային և ձմեռային կառքեր (սահնակ, սալ):

բ) Ունակուքյունների շրջան. — Փայտ ունեղեն ու դանակով կտրելը: Աղեղնաողոցի և ձեռնաողոցի արկղում լայնութեամբ ու թեք ուղղութեամբ սղոցելը: Փայտի մեջ մուրճով մեխ ամրացնելն ու արջանոյ դուրս բաշելը: Փայտի սովեհապարզ միացումները մեխով:

գ) Աշխատանքի ձևերը. — Աշխատանք: Փայտից, թերմաշակ տախտակներից, չորալիկներից, ուրիշ նյութերից (մետաղալար, բամբակ, պարան, կտորտանքներ) թափթիուկներից (տուփ, արկղ, բանկա) իրենց մանկապարտեզի, մանկահարպարակների համար փոխադրական խաղալիքներ պատրաստելը, որի նակ՝ նախիկ, չոգենամ, բեռնատար ավտո, ողանամ և այլն:

դ) Եփակարսիա (2 ժամ). — Դեպի յերկաթուղու կայարան կամ նավահանգիստ: Յերկաթուղու կայարանի պեղերի, սեմաֆորի, ջրհան մեքենայի դիտում: Ետեկտոքի կամ չոգենամի արտաքին կառուցվածքի ծանոթություն:

ե) Խաղեր (ազատ ժամանակ). — Փոխադրական խաղալիքների հետ (չոգեկառք, վագոն, չոգենամ, բեռնատար ավտո, կառուսել և այլն): Սմբակային խաղեր («գնացրի, տրամվախ»):

2-րդ ԳԱՍՍՐԱՆ — 40 ժԱՄ.

1. Կարտոնի առջին աշխատանքները — 14 ժամ.

ա) Գիտելիքների ծավալը. — Կարտոնի գործածությունը կենցաղի և արտադրություն մեջ. տուփեր, պատյաններ, գրքի կազմեր և այլն:

Կարտոնի համեմատությունը թղթի հետ: Կարտոնի տեսակները — փայտից, ծղոտից, փայտից: Այդ տեսակների արտաքին նշանները, նրանց ամրությունը և գործածությունը:

Կարտոնի մշակման յեղանակները՝ ձևելը, ծալելը, սոսնձելը, կարելը: Կարտոնի հատկությունը՝ սոսնձելիս մի կողմից կծկվելը, թրջվելից՝ ուռչելը:

Կարտոնի մշակման գործիքները — գանակ, մկրատ, (ձեռքի և լծակայր) քանոն, անկյունարդ, կարկեն, վրձին, հերլուն, ասեղ, ծակահատ և նրանց գործածությունը:

բ) Ունակուքյունների շրջան. — Պարզագույն նշում կարտոնի վրա՝ յեկյունարդի և քանոնի գործածությամբ: Եւրր կարտոնի ձևելը մկրատով և դանակով (ամրացած քանոնի ուղղութեամբ): Փոքր կարտոնակտրիչի ողտաղ շաճ ուրը, թղթի կպցնելը կարտոնին: Պարզագույն յեղրատում:

Կարտոնի միացումը կալենկորով և յերիզով: Կարտոնի ծակելը ճակահատով և սոսնձակայով:

գ) Աշխատանքի ձևերը. — Աշխատանք: Թուղթ կպցնելով կարտոնից ամենապարզ իրեր պատրաստելը, որինակ՝ ուսումնական պարագաներ (լուտո, աղյուսակներ, ժամացույց, թիպտախտակ և այլն), խաղեր, թղթակախներ, հուշատետրեր և այլն:

2-րդ կար — 14 ժամ

ա) Գիտելիքների ծավալը. — Հագուստի պատրաստման համար անհրաժեշտ նյութերը և նրանց անունները — գործվածք, տրիկոտաժ, բամբակ, մորթի, թել, կոծակ, կեռիկներ և այլն:

Գործվածքի հատկությունները — ջերմություն պահպանում, ամրություն: Տարբեր գործվածքներ և թելեր՝ բամբակի, բրդի, մետաքսի:

Հագուստի պատրաստման հիմնական սրոցեսները — ձևելը, կարելը, դրվագում:

բ) Ունակուքյունների շրջան. — Գործվածքի լայնութեան և յերկարութեան փոխշուժը: Թեք ձևելը: Կարելը հիմնական կարով՝ կրկնակի և թեք: Հագուստի պարզ վերանորոգում (կարկատելը):

գ) Աշխատանքի ձևերը. — Աշխատանք: Թղթի պարզ ձեղվածքների (փիրոյկի) պատրաստումը՝ քառակուսի (թաշկինակի համար), ուղղանկյունի (յերեսարիչ, դրատախտակի ջնջոցներ, գրքի պայուսակ), յեռանկյունի (պիտեբրական վզկապ, թաշկինակ, գրոշ, յերեսարիչ, կրկնակոշիկի պարկ, եքսկուրսիոն պայուսակ, հագուստի պարզ վերանորոգում և կոծակների կարելը: Հասարակ նշում կոծականցքի կարով և խաչով, պատրաստած իրերի վրա:

3-րդ Տեխնիկական խաղալիք — 12 ժամ

ա) Գիտելիքների ծավալը. — Բարձրահան պարզ մեքենաները և փոխադրական միջոցները — ջրհան, կուռնիկ, փոլորան, ճա

խալակ, միանիվ սայլակ, վազոնետկա, սայլ: Նրանց հիմնական մասերը — առանցք, առանցքակալ, անիվներ: Առանցքները յուզելու անհրաժեշտութունը:

բ) Ունակուրքյունների շրջան. — Տոլրիչույ և խարտոցով յեբեսից խարտոցելը: Հղիչ թղթով արտաքին մասերի դրվագումը: Շարժական կոնստրուկցիաների սարքավորման ունակութունները:

գ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Ազատ կոնստրուկտիվ աշխատանք (թերամշակ տեսակավոր նյութերից և կոնստրուկտորի մասերից), դպրոցի և մանկապարտեզի համար խաղալիք — մոդելներ, որինակ՝ վոլորան, բարձրահան մեքենա, լիֆտ, սայլակ, վազոնետկա, միանիվ սայլակ և այլն պատրաստելը:

դ) Հարդարատնային աշխատանք — Արկղով ծանրութուններ տեղափոխելը հարթ տարածության վրա քաշելով, հրելով, անիվներով վրա դնելով:

3-րդ ԳԱՍԱՐԱՆ — 20 ժԱՄ.

1-ին Գիւրգն ինչպես է պատրաստվում

ա) Գիւրգնիքների ծավալը. — Գրքերը, լրագրերը, պրակատները, նկարները և նրանց նշանակութունը: Գրքի տպագրութունը տպարանում. տպագրական տատեր (չարելու տատեր), չարվածքը տպագրելու համար, տպագրական մեքենայի աշխատանքը (հիմնական գծերով): Կլիշեներից նկարներ և պատկերներ տպագրելը (փայտե կլիշեյի որինակով):

Տպագրության գյուտի սրտամությունը (Գուաներեքզի և Բվան Ֆյոդորովի առաջին տպագրական մեքենան):

բ) Ունակութունների շրջան. — Փոքրիկ հայտարարութուններ, խորագրերի, պատի թերթի բաժինների չարվածք՝ ինքնա գործ կարտոնի կամ պատրաստի կառուցչի տատերից և նրանց տպագրելն ուսումնական տպագրական պարզ հաստցի վրա: Պարզ կլիշենների պատրաստումը կարտոնից, լինոթեյումից, փայտից և նրանցով տպագրելը:

Բրոշյուրի նախապատրաստումը կազմելու համար (չապկի հանելը, կարի քանդելը, կազմի, արմատի և աստտի պատրաստումը):

Բրոշյուրի կարելը թելով և մետաղալարով: Բրոշյուրի կազմելը կարտոնի կողերի մեջ, շապկի կպցնելը և կարելը մամլակով:

Գրքի պարզ վերանորոգումը (թերթերը սոսնձով կպցնելը, կարելը):

գ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Հասարակ տպագրական հաստցի վրա (հայտարարութունների, խորագրերի, պրակատների և այլն տպագրելը): Փայտի ներկելը փչացման դեմ: Բրոշյուրների և գրքերի կազմելն իր և դպրոցի գրադարանի համար:

դ) Հարդարատնային աշխատանք. — Տատերի և կլիշենների պատրաստում՝ կարտոնից, խցանից, լինոթեյումից (նայած թե ինչ կճարվի), տատերի չարվածքը և փորձնական տպագրութուն:

ե) Եֆսկուրսիա (2 ժամ). — Տպարան՝ դիտելու չարվածքը, տպագրելը, բրոշյուրով կան, կազմարարութունը: 2-րդ կար և հյուսվածք

ա) Աշխատանքի ձևեր. — Կարի մեքենայի խնամքը, յուշելը և մաքուր պահելը: Մեքենան կարգավորելը: Մանր իրերի ձևելը պատրաստի ձևի հիման վրա (տրուսներ, մայկաներ, ճամբորդական պայուսակ և այլն):

բ) Հյուսվածք. — Վաղեյրոյի ցանց, պայուսակներ, ձկնորսության անհրաժեշտ իրեր և գորգեր գունավոր գործվածքի կատրոնից:

գ) Եֆսկուրսիա. — Կարի Փարբիկա կամ սրհնատանոց: 3-րդ Տեխնիկական մոդելացում

ա) Ունակուրքյունների շրջան. — Քանոնով և անկյունաքզով նշելու ունակութուն, շրջանների կտրելը շրջասղոցով, թիթեղի կտրելը մկրատով և ծակելը կլոթ հերյունով: Փոխանցող մեխանիզմների սարքավորումը: Փոխանցող մասերի հասարակ մոդել (փոխային, ստամուսավոր և մեղեխաչարժա — բնային կրիվոլիպնո — շատուններ):

բ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Մոնտաժ՝ տեսակավոր նյութերից կամ կոնստրուկտորի մասերից — փոխային փոխանցում, կարասիկ (լեբյուղկա) մեքենայական լծակավոր մուրճ, բարձրահան շարժական մեքենա, փոխանցիկ և այլն:

Տրանսպորտային խաղալիքներ՝ շոգեկառք, վազոնետներ, տրակտոր, տանկ, սավանակ, դիրժարդ, պարաշյուտ:

4-րդ ԳԱՍԱՐԱՆ — 20 ժԱՄ.

1-ին կար և գործվածք

ա) Գիւրգնիքների ծավալը. — Գործվածքի գործածութունը կենցաղում և տեխնիկայում: գործվածքի կազմութունը: Գաղափար ջուլհակության մասին: Մանեյու հիմունքները: Տարրական հասկացողութուն ջուլհակի հաստցի եվոլյուցիայի մասին:

բ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Կարի մեքենայի խնամքը: Մեքենան կարգավորելը: Իրերի ձևելը պատրաստի ձևի

Հիման վրա. հասարակ ձևիցածք և տրուսիկներ, մաշկաների, ճամբորդական պաշտանիկների կարելը, հարուստի նորոգումը: Գործվածք — Գուլպաների գործումը և նորոգումը:

2-րդ ջրային և ջերմաշարժիչներ

ա) Գիտելիքների ծավալը. — Թափվող ջրի աշխատանքը: Ջրային շարժիչներ: Ածրարտակի դերը, տարրական հասկացողություն նրա կառուցվածքի մասին: Վերնամուղ և ստորամուղ անիվների կառուցվածքն ու աշխատանքը: Տարրական հասկացողություն տուրբինի կառուցվածքի և աշխատանքի մասին:

Ելեմենտար գաղափար ողային միջավայրի ոգտագործման և քանո շարժիչների մասին: Ջերմաշարժիչներ: — Հասկացողություն ջրեմեքենայի աշխատանքի և կառուցվածքի մասին (կաթ սա, գլան, միտց, բաշխման սուսի): Ծողեմեքենայի գլուտի պատմությունը: Տարրական հասկացողություն ամոմորիլի և տրակտորի կառուցվածքի և աշխատանքի մասին:

բ) Ունակութունների շրջան. — Քանոնոյ և անկյունարգոյ նշելու ունակություն, սանդելը, գալլիկոնելը շողափոյ, թիթեղի կողմների և յերկաթարարի ծակը տարակ յերանոյ:

գ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Ուսումնական իրերի խաղալիքների, գործող մոդելի պատրաստում՝ գլորոցի և մանկապարտեղի համար (վերնամուղ և ստորամուղ անիվ, տուրբին):

Պրոպելլերի, հողմնացույցի, սալաունակի, սղասահակի և այլ թուշոյ մոդելների պատրաստումը:

դ) Եվակուսիա. — Ջրադաց կամ ջրային շարժիչը:

3-ի դ. Առաջին ծանոթութուն ելեկտրականութան հետ

ա) Ունակութունների շրջան. — Ելեկտրական դանդի անցկացումը գլավանական և յերմենուից: Գրպանի յապտերի ելեկտրական յամպի անցկացումը:

բ) Աշխատանքի ձևեր. — Աշխատանք: Ելեկտրական դանդի անցկացումը: Լուսարեղի, յուսարձակի մոդելների պատրաստումը:

Ծանոթութուն. — Սույն պոլիտեխնիկական աշխատանքային ուսուցման ծրագրերը կազմված և համաձայն Ռ. Ս. Ֆ. Ս. Հ. Լուսժողկոմատի ցուցմունքների հիման վրա (ցուցմունքները տրվում են սույն դրքում) հետևյալ փոփոխությամբ՝ Ռ. Ս. Ֆ. Ս. Հ. ցուցմունքներում «Քանո շարժիչներ» թեմային հատկացրված ժամերը կրճատվում են և հասցնվում 2 ժամի համարող գաղափար կազմելու համար:

«Քանո շարժիչներ» թեմայի փոխարեն սույն ծրագրում տրված են «Ջրային և ջերմաշարժիչներ»—10 ժամ, փոքր են Ս. Ս. Ս. Հ. ում համախակի պատահող յերևույթ:

ՖԻԶԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ

ԿՐԱԿՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԻ ՈՐԱՑՈՒՑԱՅԻՆ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒՄԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԴՐՈՅԻ 1-ԻՆ, 2-ՐԴ, 3-ՐԴ ՅԵՎ 4-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1-ԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

1-ԻՆ ՔԱՌ-ՈՐԴ

1-ԻՆ ՇԱՌԱԹ

1. Նախապատրաստական աշխատանք «Յեղիբ պատրաստ» խաղի կառուցման համար (քայլվածք 8 բույս) :
2. Սաղ «Դեղձանիկը վանդակում» 12-15 բույս :
3. Սաղ «Նապաստակները բանջարանոցում» — 8 բույս :
4. Քայլվածք յերգելով — 5 բույս :

2-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Մի շարք կադմելը : Շրջան կադմելը — 8 բույս :
2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը — 8 բույս :
3. Սաղ վաղըի ժամանակ՝ «Հոկտեմբերիկներ» — 10 բույս :
- 2 վաղը, յուրաքանչյուրը 40 վայրկյան տեղողությամբ և հետագա քայլվածքը — 4 բույս տեղողությամբ :
4. Սաղ գնդակով «Յեղիբ պատրաստ» — 5 բույս :

3-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Սյունաչարք կադմելը մեկ-մեկ : Քայլվածք ուղղությունը փոխելով — 5 բույս :
2. Պարապմունքի մարմնամարզության ուսանելը — 10 բույս :
3. Սաղ «Նապաստակները բանջարանոցում» : Հավասարակշռության հատկություններ (քայլվածք գերանի վրայով, ձեռքերն ազատ ձախ և աջ կողքով) — 10 բույս :
4. Կառուցանել դասի վերջին — 3 բույս :

4-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Շրջադարձ դեպի աջ և դեպի ձախ ցատկելով : Կառուցումներ նետման համար — 8 բույս :
2. Սրերի դեպի նշանը նետելը — 15 բույս :
3. Յերկար ցատկելով (պրիզոլկա) ցատկել 2-3 հոգով միաժամանակ — 7 բույս :

4. «Հոկտեմբերիկներ» խաղը — 5 բույս :

5-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Սյունաչարքում մեկական շարք կադմելը — 5 բույս :
2. Հավասարակշռության վարժություններ — 20 բույս :
3. Քայլելու և դանդաղ վազելու փոփոխական հերթականությունը — 35 վայրկյանից մինև մեկ բույս տեղողությամբ :
4. «Յեղիբ պատրաստ» խաղը (քայլվածք 9 բույս) :

6-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Իրար ձեռքից բռնած չորր-չորս շարքասյուն մտնելը — 8 բույս :
2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը — 8 բույս :
3. Ցատկումներ ցատկիչով (պրիզոլկա) : «Նապաստակները բանջարանոցում» ցատկումներով խաղը — 10 բույս :
4. Տարբեր տեմպերով քայլվածք — 3 բույս :

7-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Իրար ձեռքից բռնած դեպի կողմ բացվելը — 8 բույս :
2. Փոքրիկ գնդակի դեպի նշան նետելը — 15 բույս :
3. «Դեղձանիկը վանդակում» խաղը — 8 բույս :
4. Վաղը 10 վայրկյան տեղողությամբ (արագ քայլվածք և ելի նման վաղը, քայլվածք — 4 բույս) :

8-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Նախորդը շրջադարձով չորսական սյունաչարքից դեպի կողմ բացվելու կրկնություններ : Սյունաչարքի տեղափոխումը — 1-ից մինչև 7 բույս :
2. Հավասարակշռության վարժություններ — 15 բույս :
3. «Սղան» (Սալկի) խաղը — 8 բույս : Քայլվածք տարբեր տեմպերով — 5 բույս :

9-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

- Կրկնություն և քառորդի հաշվառումն
2-ՐԴ ՔԱՌ-ՈՐԴ

1-ԻՆ ՇԱՌԱԹ

1. Հրահանգներ «հանդարտ», «ազատ» : Քայլելը մեկական շարքասյան մեջ :
2. Մինչդասյա մարմնամարզության յերկրորդ սերիայի ուսանելը — 10 բույս :
3. «Ազատիբ ընկերոջ» վաղքով խաղը — 8 բույս :
4. «Հոկտեմբերիկներ» խաղը — 7-10 բույս : Դասի վերջի կառուցումներ — 3 բույս :

2-ՐԴ ՇԱՌԱԹ

1. Սյունաչարքից դեպի կողմ փռած ձեռքերով բացվելը 4-5 բույս :

2. Առարկաներ տեղափոխելու ժամանակ հավասարակշռութիւն պահպանելը — 12 բույն:

3. Յատկումներ ցատկիչներով — 10 բույն:

4. «Յեղիբ պատրաստ» խաղը (քայլվածք) — 5 բույն:

3-րդ ՇԱՔԱԹ

1. Հավաքարովելն ըստ վտանների ծայրերի — 5 բույն:

2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը: Փոքր գնդակների նշան նետելը — 15 բույն:

3. «Ազատիբ ընկերօջ» վազքով խաղը — 5 բույն:

4. Քայլվածք: Հինգբույնակ (պլատինինուակա) — 5 բույն:

4-րդ ՇԱՔԱԹ

1. Շարքասյան խտացումը քայլերով —

2. Հավասարակշռութիւն վարժութիւններ — 10 բույն:

3. Յատկումներ ցատկիչով:

4. Հրելով աջ — ձախ վտտի բարձրութիւնը 30 սմ. — 15 բույն:

5. «Հոկտեմբերիկներ» խաղը — 5 բույն:

5-րդ ՇԱՔԱԹ

1. Յերկշարք շարքասյունով քայլելը:

2. Դասափորութիւններ հետագա վարժութիւնների համար:

3. Փոքր գնդակների դեպի նշան նետելը — 15 բույն:

4. «Դեղձանիկը վանդակում» խաղը — 10 բույն:

5. Քայլվածք և հինգբույնակ — 5 բույն:

6-րդ ՇԱՔԱԹ

Չրոսանք:

VII շարք

1. Չորս հոգուց բաղկանցած սյունաշարք կազմելը բացօթե լով յեվ խտացումով — 1 բույն:

2. 2-րդ ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը — 5 բույն:

Փոքր գնդակների նշան նետելը — 15 բույն:

3. Յատկումներ ցատկիչով, ավելացնելով բարձրութիւնը մինչև 40 սմ. — 10 բույն:

4. «Յեղիբ պատրաստ» — խաղը (գնդակով) — 5 բույն:

VIII շարք

Չրոսանք

XI շարք

Կրկնութիւններ յեվ քառորդի հաշիւումն:

II դասարան

I-ին կառորդ

X

I շարք

1. Քայլվածք, հետագա վարժութիւնների համար. պարապ

վողների դասափորումը — 5 բույն:

2. Սաղի ձեւով նետման վարժութիւններ — 15 բույն:

3. Յատկումներ (ցատկիչ) — 15 բույն:

4. «Յեղիբ պատրաստ» հանգարտ խաղը:

II շարք

1. Քայլվածք — 5 բույն:

2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը — 8 բույն:

3. Վաղք «Արջը և արջի քոթոթները» խաղի մեջ — 12 բույն:

4. Քայլվածք յերգելով Հոկտեմբերիկներ» — 5 բույն:

III շարք

1. Քայլվածք, կառուցումներ հետագա վարժութիւնների համար — 5 բույն:

2. Մաղչցում — 15 բույն:

3. Յատկումներ բարձրութիւն վաղելով — 15 բույն:

4. Քայլվածք յերգելով շտութիւն վառի սովորած յերգի տակ:

IV շարք

1. Շարք: Քայլվածք — 5 բույն:

2. Մինչդասյա մարմնամարզութիւն I-ին կոմպլեքսի ուսանելը — 10 բույն:

3. Վաղք (ընդհանուր ժամաքանակը, ուր մտնում են սկրքբնական և յեղրափակող վարժութիւնները) — 5 բույն:

4. Քայլվածք դերանի վրայով — 10 բույն:

V շարք

1. Շարք: Քայլվածք — 5 բույն:

Մինչդասյա մարմնամարզութիւն I-ին կոմպլեքսի կրկնութիւններ — 7 բույն:

3. Յատկումներ (ցատկիչ) — 15 բույն:

4. Փոքր գնդակների դեպի նշան նետելը — 15 բույն:

Դասակերջի կառուցումներ — 3 բույն:

VI շարք

1. Շարք յեվ քայլվածք — 5 բույն:

2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը — 8 բույն:

3. Վաղք, «Արջը յեվ արջի քոթոթները» խաղի մեջ — 10 բույն:

4. Քայլվածք արդելքների վրայով — 5 բույն:

«Յեղիբ պատրաստ» խաղը

VII շարք

1. Շարք, քայլվածք — 5 բույն:

2. Մաղչցումներ — 15 բույն:

3. Վորպեա ֆիզիկուլտրոպեյի վարժութիւն նստարանի վրայ յեվ նստարանի վրայից ցած ցատկելը — 10 բույն:

4. Հավամարակչուութեան վարժութիւններ — 12 բուսկ.
- Դասակերջի կառուցումներ 3 բուսկ.

VIII շաբաթ

1. «Ո՞վ ավելի շատ» քայլվածքով խաղը — 20 բուսկ.
2. Փոքր գնդակների դեպի նշան նետելը — 15 բուսկ.
3. Մարմնամարզական վարժութեան ձեւով նստարանի վրայ յետարանից ցած ցատկելը — 10 բուսկ.
4. Քայլվածք «Վերցնենք հրացաններ նոր» յերգի տակ — 15 բուսկ.

II քառորդ

I շաբաթ

1. Երջանի մի քառորդի չափ շրջադարձ կատարելու վարժութիւններ: Քայլվածք:
2. Մինչդասյան մարմնամարզութեան ուսանելը:
3. «Հարվածայիններ խաղը»:
4. Քայլվածք: Քայլվածք յերգելով:

II շաբաթ

1. Չորս հոգուց բաղկացած շարքայուն կազմելը: Եարքայուն մտնելը (կրկնութիւն):
2. Ֆիզկուլտրոպեյի ուսանելը:
3. Պտտվող ցատկիչ: Յատկումներ, ցատկիչի 2-3 պտույտից հետո: «Նապաստակները բանջարանոցում» խաղը:
4. Քայլվածք: 5 բուսկակ:

III շաբաթ

1. Կառուցումներ գնդակի նետումով:
2. Գնդակի նետելը նշանին («բրոսկ») նետելու ձիշա լինելու ուսանումն):
3. «Կարմիր հրաձիգներ» խաղը: «Սարկի» խաղը:
4. «Յեղիր պատրաստ» գնդակով խաղը:

4-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Եարք (կրկնութիւն) քայլվածք:
2. Հանրանախապատրաստական վարժութիւններ:
3. Նստարանի վրայ և նստարանի վրայից շրջանի 1/4 մասի չափով շրջադարձումներով ցատկելը: «Սարկի» խաղը ցատկումներով:

4-րդ Քայլվածք: Հնգրուսկակ:

5-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Ֆիզկուլտրոպեյի կառուցելը, քայլվածք:
2. 2-րդ Ֆիզկուլտրոպեյի ուսանելը: Սարկի մազլցման ելեմենտներով — «Հրեհհաչե՛ններն ուսանելիս»:
3. Վազքը «Հարվածայիններ» խաղի մեջ:
4. Քայլվածք յերգի տակ:

6-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Զրոսանք:

7-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Վարժութիւններ շրջանի 1/4-ի չափ շրջադարձի մեջ և 4 հոգուց բաղկացած սյունաշարք կազմելը:
2. 12 դասի հանրանախապատրաստական վարժութիւնների կրկնութիւններ:

3. Յատկումներ բարձրութեամբ՝ վազելով:

4. «Սարկաները գետնից» համասարակչութեան և վազքի ելեմենտներով խաղը:

5. Քայլվածք: 5 բուսկ:

8-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Զրոսանք:

9-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Կիսամյակի ընթացքում մշակած նյութի հաշվառք: **ՅԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ**

1-ին ՔԱՌՈՐԴ

1-ին ՇԱՐԱԹ

1. Կառուցումներ մինչդասյա մարմնամարզութեան համար:
2. Մինչդասյա մարմնամարզութեան ուսանելը:
3. «Վորսորդները և բաղերը» նետումներով և վազքով խաղը:

2-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Կառուցումներ Ֆիզկուլտրոպեյի համար:
2. Ֆիզկուլտրոպեյի ուսանելը:
3. «Սարկաները մեկ վտռի վրայ» խաղը համասարակչութեան և վազքի ելեմենտներով:

4. Գնդակի տեղափոխելը գերանի վրայով: Վազք մեկական սյունաշարքով մինչև 40 վարկյան տեղութեամբ: Քայլվածք 5-բուսկակ:

3-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Քայլվածք չորս հոգուց բաղկացած սյունաշարքով: Հանրանախապատրաստական վարժութիւններ:
2. Վազք «Արջը և արջի քոթոթները» խաղի մեջ: (2-րդ դասարանի կուրսից):

4-րդ ՇԱՐԱԹ

1. Կես շրջանի չափ շրջադարձումների ուսանելը ձախ թեկից:
2. Գլխի վրայով փայտը և կողքից գնդակին իրար տալու եստաֆետան:

3. Տեղափոխումներ: Վաղը կարճ ցատկիչով:

4. Նաղ հանդստի համար «Կենդանի չղթա»:

5-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ Ֆիզիկուլտրոպեյի համար: Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը:

2. Հասարակչություն ելեմենտներով ետաֆետան «Գետի վրայով անցնելը»:

3. Վաղը մեկական սյունաշարքում մինչև 45 վարկյան տեղով զուխամբ: Քայլվածք:

4. Քայլվածք: 5-րտպեակ:

6-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

7. Գնդակներ նետելու նախապատրաստական կառուցումներ: Փոքր գնդակներ նշանին նետելը:

2. Նետումներով և վաղքով խաղ «Վորսորդներ և բաղեր»:

3. «Կենդանի չղթա» խաղը:

7-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ հանրանախապատրաստական վարժուխյունների համար: Հանրանախապատրաստական վարժուխյուններ:

2. Վաղը մեկական սյունաշարքում մինչև 45 վարկյանը: Քայլվածք:

3. Քայլվածք յերգելով:

8-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Ծրջանի 1/2-ի չափ շրջադարձումների կրկնություններ:

2. Մագլցման վարժուխյուններ:

3. Ետաֆետա պարանի վրայից ցատկելու գործողություններ:

4. Քայլվածք: Հնգրտպեակ:

9-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Քատորդի ընթացքում մշակած նյութի կրկնություն:

ՅՆՐԿՐՈՐԴ ՔԱՌՈՐԴ

1-ԻՆ ՇԱԲԱԹ

1. Չորաշարքի հասարակումն աջ և ձախ:

2. Մինչդասյա մարմնամարդուխյուն ուսանելը:

3. «Ետաֆետա վաղքով» խաղը:

4. «Կենդանի չղթա» խաղը:

5. Կաղմակերպված խնամք:

2-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Չախ թևի կողմը շրջադարձ կատարելու կրկնություններ:

2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը:

3. Գլխի վրայով և կողքից առարկաներ իրար տալու ետաֆետա:

Փետա:

4. Յատկումներ պարանի վրայով՝ տեղից, վաղելով, յերգելով:

3-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժուխյունների կառուցումներ:

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժուխյուններ: 7-րդ դասի կառուցումներ:

3. «Հրդեհաշեջներն ուսանելիս» խաղը: Քայլվածք:

4. Քայլվածք: 5-րտպեակ:

4-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Չորս հողուց բաղկացած շարքայունով քայլվածք: Ընդհանուր նախապատրաստական վարժուխյուններ:

2. Նոր մշակվելիք նյութը:

3. Պարանի վրայով ցատկումներ, տեղից և վաղելով (տեղից բարձրությունը 35 սմ., վաղելով—45 սմ.):

4. Քայլվածք:

5-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Ֆիզիկուլտրոպեյի կառուցելը:

2. 2-րդ ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը:

3. Փոքր գնդակների նետելը նշանին:

4. «Վորսորդներ և բաղեր» խաղը:

5. Քայլվածք: 5 րտպեակ:

6-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Չրոսանք:

7-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժուխյունների համար կառուցումներ:

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժուխյուններ (կըրկնություն):

8-ՐԴ. ՇԱԲԱԹ

1. Դաս: Քատորդի ընթացքում մշակած նյութի կրկնություն:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ

1-ԻՆ ՇԱԲԱԹ

1. Մեկական սյունաշարքով արագ քայլվածք 2 րտպե տեղով զուխամբ (կառուցումներ 5 րտպե):

2. Մինչդասյա մարմնամարդուխյուն ուսանելը (10 րտպե):

3. Յատկումներ յերկարություններ տեղից և վաղելով (15 րտպե):

4. «Կենդանի չղթա» խաղը (10 րտպե):

5. Դասեվերջի կառուցումներ (5 բույկ) :

2-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ Ֆիզիկուլտրոպեյի համար (5 բույկ) :

2. Ֆիզիկուլտ-բույկեյի ուսանելը (8 բույկ) :

3. Քայլվածքով հաջորդվող վազք (մինչև 2 բույկ) :

4. Ռուսական դնդակախաղ (23 բույկ) :

5. Քայլվածք (5 բույկ) :

3-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Յերկուական սյունաշարք կազմելը (5 բույկ) :

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժություններ (10 բույկ) :

3. Հաստատարակչուության քայլվածք գերանի վրայով (15 բույկ) :

4. Վազքով և նետումներով խաղ (10 բույկ) :

5. Քայլվածք (5 բույկ) :

4-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ նետման համար (5 բույկ) :

2. Գնդակներ դեպի նշան նետելը (2 բույկ) :

3. Ցատկումներ բարձրությամբ վազելով՝ տղաների համար՝ 65 սմ., աղջիկների համար՝ 60 սմ. (15 բույկ) :

4. Քայլվածք «Յեղիբ պատրաստ» խաղի մեջ (5 բույկ) :

5-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Յերկուական սյունաշարքով արագ քայլվածք (3 բույկ տևողությամբ) :

2. Կառուցումներ (5 բույկ) :

3. 2-րդ ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը (7 բույկ) :

4. Մազլցումներ թեք յեւարանի վրայով (13 բույկ) :

5. Վազք ծնկները բարձրացնելով և հետագա քայլվածք դան դադեցումով (5 բույկ) :

6. «Կենդանի շղթա» խաղը (12 բույկ) :

7. Դասեվերջի կառուցումներ (3 բույկ) :

6-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Գերան դնելը : Վարժության համար կառուցումներ (5 բույկ) :

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժություններ (10 բույկ) :

3. Ցատկումներ բարձրությամբ վազելով՝ տղաների համար՝ 70 սմ., աղջիկների համար՝ 65 սմ. (15-18 բույկ) :

4. Քայլվածք «Յեղիբ պատրաստ» խաղի մեջ (5-8 բույկ) :

5. Դասեվերջի կառուցումներ (3-5 բույկ) :

7-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ նախապատրաստական վարժություններին համար (5 բույկ) :

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժություններ (10 բույկ) :

3. Ցատկումներ բարձրությամբ վազքով — տղաների համար — 70 սմ., աղջիկների համար — 65 սմ. (15-18 բույկ) :

4. Քայլվածք «Յեղիբ պատրաստ» խաղում (5-8 բույկ) :

5. Վերջնապա կառուցումներ (3-5 բույկ) :

8-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

1. Կառուցումներ նետման համար (5 բույկ) :

2. Գնդակների դեպի նշան նետելը (20 բույկ) :

«Վազք նետումներով» խաղի ժամանակ (10 բույկ) :

3. Քայլվածք (5 բույկ) : 5-բույկեակ (5 բույկ) :

IX ՇԱԲԱԹ

1. Մշակված նյութի կրկնություն յեկ հաշվառք (1 ժամ) :

II Բառարկ

I ՇԱԲԱԹ

1. Արագ քայլվածք յերկուական սյունաշարքով յերեք բույկ տեկողությամբ) :

2. Ուղղության հանկարծակի փոխելը (5 բույկ) :

3. Մինչդասյա մարմնամարդության ուսանելը (10 բույկ) :

4. Ետաֆետա ոճածեկ վազքով (20 բույկ) :

5. Քայլվածք (5 բույկ) :

II ՇԱԲԱԹ

1. Տեղում 2 տողանից 4 տողան կազմելը (5 բույկ) :

2. Ֆիզիկուլտրոպեյի ուսանելը (7 բույկ) :

3. Հաստատարակչուություն, արգելքների վրայով քայլելը : (10 բույկ) :

4. Ցատկումներ բարձրությամբ վազելով՝ տղաների համար — 70 սմ. աղջիկների համար՝ 55 սմ. (15 բույկ) :

5. Քայլվածք (3 բույկ) :

6. 5-բույկեակ (5 բույկ) :

III ՇԱԲԱԹ

1. Տեղում յերկու տողանից չորս տողան կազմելը (կրկնություն 5 բույկ) :

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժություններ (10 բույկ) :

3. «Վորսորդներ և բաղեր» (20-25 բույկ) :

4. Դասեվերջի կառուցումներ (5 բույկ) :

IV ՇԱՐԱԹ

1. Քայլերով փառ ձեռքերով դեպի կողմ բացվելը (ճիշտ կատարման հետապնդում — 5 բույկ) .

2. Հավասարակիչություն երեմենաներով հատաֆետա (չորրորդ խումբ — 20 բույկ) .

4. Ետաֆետա թուխքներով (15 բույկ) .

5. Քայլվածք (5 բույկ) .

V ՇԱՐԱՔ

1. Արագ քայլվածք յերկուական սյունաշարքում (3 բույկ) .

2. Հանկարծակի կանգ առում (7 բույկ) :

3. Զրոյ ֆիզիկոլոգիայի ուսանելը, փոքր գնդակների նետելը նշանին (20 բույկ) .

VI ՇԱՐԱԹ

1. Կառուցումներ նետման համար (5 բույկ) .

2. Նետումներ տարածության վրա (յերկարությամբ յեկ թարձրությամբ) (20 բույկ) .

3. «Գնդակը չոտս» խաղը (15 բույկ) .

4. Դասակերպի կառուցումներ (3-5 բույկ) .

VII ՇԱՐԱԹ

1. Ճիշտ քայլելու վարժություններ (5 բույկ) .

2. Ընդհանուր նախապատրաստական վարժություններ (10 բույկ) .

3. 80 մ. բարձրություն ունեցող բարձրությունից կանգնած դիրքից դեպի ցած ցատկելը (15-20 բույկ) .

3. Ետաֆետա ցատկումներով (10 բույկ) .

VIII ՇԱՐԱԹ

1. Զրոսանք (մեկ ժամ) : Քայլվածքի ուսումնասիրումն ըստ դության կողմնորոշմամբ :

IX ՇԱՎԱԹ

1. Մշակած նյութի վրկնություն յեկ հաշվառք (1 ժամ) .

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՎ ԿԱՂԱՊԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ԸՍՏ ԸՆԲԱԹՆԵՐԻ 1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ

1-ԻՆ ԴՈՍԱՐԱՆ

I Բառարկ

I Շարաք

Նկարչություն — Ազատ թեմա. սմառային տպագրություններին նկարումը մեկ ժամ : Զվածեմ իրերի (պտուղների) նկարումը : — 1 ժամ .

Աշխատանք — Ծանոթություն թղթի հետ, նրա հիմնական հատկություններն յեկ արտաքին հատկանիշները (գույն, հաստություն, ամրություն յեկ դիմացկանություն) — 1 ժամ .

II Շարաք

Նկարչություն — Նկարել մեր հերոսները սալառնակների վրա — 1 ժամ .

Կաղապարում — Կաթի հատկությունները : Ազատ թեմա (առանձին իրեր) — 1 ժամ .

Աշխատանք — Ծանոթություն թղթի վրա աշխատելու հարակ գործիքների հետ : — 1 ժամ .

III Շարաք

Նկարչություն — Եքսկուրսիա այդի կամ պարտեղ 1 ժամ .
Հիշողությամբ եքսկուրսիոն նյութերի նկարումը — 1 ժամ .
Աշխատանք — Թղթի ծախելը յեկ կտրելը ըստ ծախվածքի — 1 ժամ .

IV Շարաք

Նկարչություն — Զրույց ծաղիկների մասին յեկ նրանց նրկարումը — 1 ժամ .

Կաղապարում — Կլոս ձեպի յուրացումը, բանջարեղենի նկարումը — 1 ժամ .

Աշխատանք — Քամու աշխատանքը : Նետ — մեկ ժամ .

V Շարք

Նկարչություն — Ծառերի նկարումը: Գաղափար ցածր-
բարձր, շատ-քիչ հասկացողութեան մասին — մեկ ժամ.

Կաղապարում — Զվաճե իրերի կաղապարումը (բանջարեղե-
նի), ձեպի յուրացումը: Հաշիվ — մեկ ժամ.

Աշխատանք — Նետի պատրաստումը թղթից — մեկ ժամ.

VI Շարք

Նկարչություն — Նկարչություն ըստ պատմվածքի կամ մի
տանավորի — մեկ ժամ.

Կաղապարում — Թեյի ամանեղեն — մեկ ժամ.

Աշխատանք — Առաքատանավ — մեկ ժամ.

VII Շարք

Նկարչություն — Աշնան նկարումը — մեկ ժամ.

Կաղապարում — Ըստ ալուրբենարանի մեծատառերի կաղա-
պարումը — մեկ ժամ.

Աշխատանք — Նավի պատրաստումը թղթից — մեկ ժամ.

VIII Շարք

Նկարչություն — Եքսկուրսիա ալգի կամ բանջարանոց
մեկ ժամ.

Եքսկուրսիոն նյութերի նկարումը մեկ ժամ.

Աշխատանք — Տուփի պատրաստումը թղթից — մեկ ժամ:

IX Շարք

Նկարչություն — Հոկտեմբերյան տոներին նախապատրաստ
վելը — մեկ ժամ.

Կաղապարում — Ամանեղենի ծեփումը — մեկ ժամ:

Աշխատանք — Թղթից փոքրիկ գրողակների, հինգ անկյունա-
նի աստղերի կտրումը տոնակատարութեան համար — 1 ժամ:

2-ԲԴ ԴԱՅԱՐԱՆ

1-ԻՆ ՇԱՐՔ

Նկարչություն — Ազատ թեմա: Ամստային սոբափորու-
թյուններ 1 ժամ.

Տրանսպորտի տեսակների նկարումը—1 ժամ.

Աշխատանք — Թղթի պատմութեան կրկնողությունը և ինչ-
պես և պատրաստվում կարտոնը — 1 ժամ.

2-ԲԴ ՇԱՐՔ

Կաղապարում — Տրանսպորտի տեսակների ծեփումը—1 ժ.

Նկարչություն — Եքսկուրսիա ծովափ, դետափ կամ դեպի
աղբյուր և ասու — 1 ժամ.

Աշխատանք — Ծանոթութեան գործեքների հետ (բանոն,
անկյունարդ, գանակ, մկրատ, ասեղ, հեքյուն (բիդ), վրձին և
այլն) — 1 ժամ.

3-ԲԴ ՇԱՐՔ

Նկարչություն — Վարս ըստ պատկերացմամբ 1 ժամ.

Կաղապարում — Տնային կենդանիներ—1 ժամ.

Աշխատանք — Կարտոնի չափումը և նշանակումը անկյու-
նարդի և բանոնի ողնութեամբ: Պրակտիկ աշխատանք — նայի
պատրաստումը—1 ժամ.

4-ԲԴ ՇԱՐՔ

Նկարչություն — Կոլտոյի աշխատանքի պատկերների նկա-
րումն ըստ հիշողութեամբ—1 ժամ.

Բանջարանոցի նկարելը—1 ժամ.

Աշխատանք — Ոսլայի պատրաստումը և պրակտիկ աշխա-
տանք—1 ժամ.

5-ԲԴ ՇԱՐՔ

Կաղապարում — Բանջարանոցի մասատունները—1 ժամ.

Նկարչություն — Բանջարանոցի մասատունները—1 ժամ.

Աշխատանք — Հատարակ յեղրաստում (ОКОТОВА) —1 ժամ.

6-ԲԴ ՇԱՐՔ

Նկարչություն — Եքսկուրսիա դեպի Փարբիկա, գործարան,
կամ դարբնոց — 1 ժամ.

Եքսկուրսիոն նյութերի նկարը—1 ժամ.

Աշխատանք — Պատրաստել շրջանակ լուսանկարի համար—
1 ժամ.

7-ԲԴ ՇԱՐՔ

Նկարչություն — Թուչունների շուն: Ստեղծագործական աշ-
խատանք—1 ժամ.

Կաղապարում — Բանջարանոցում ոգտապորժփոյ գործեքնե-
րի կաղապարումը—1 ժամ.

Աշխատանք — Աղյուսակների պատրաստումը—1 ժամ.

8-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Նկարչութիւնն ըստ սրտովածքի կամ վտանայորի—1 ժամ .

Որնամենտի նկարումը վրձինով — 1 ժամ .

Աշխատանք — Ժամացույցի թվացույցի պատրաստումը 1 ժամ .

9-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Հոկտեմբերյան տոնակատարութեանը նախապատրաստելը—1 ժամ .

Կաղապարում — Ազատ թեմա: Կաղապարում հախարածու նյութերով—1 ժամ .

Աշխատանք — Կատարած աշխատանքի հանվառումը—1 ժ .

3-ՐԴ ԳՆԱՍՐԱՆ

1-ԻՆ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Զրույց—ինչպես և պատրաստում գիրքը: Գրքի նշանակութիւնը—1 ժամ .

2-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Երկուրսիւ տարբան — 1 ժամ .

3-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Ծանոթութիւնն դու՛նեք կազմելու հետ— 1 ժամ .

4-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Կաղապարում — Նստած նապաստակի կամ կատվի, ինձորի կամ տանձի կարգադրումը: Աշխատանք հարթիչով (քրեկ)— 1 ժամ .

5-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Գրել կարճ յոդունդ—1 ժամ .

6-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Գրքի ստաջացման սրտովութիւնը, Գուտենբերգի ստաջին հաստոցը—1 ժամ .

7-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Լազրոստոյ աշխատանք տատերի, կլիշէի պատրաստում—1 ժամ .

8-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Պիտեմբերանն վրձնելից կարդացած պատմվածքի հիման վրա իլլուստրատիվ նկարչութիւն—1 ժամ .

9-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Նախապատրաստում Հոկտեմբերյան տոնակատարութիւննը—1 ժամ .

4-ՐԴ Գ ՍԱՐՍՆ

1-ԻՆ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Ինչպես և պատրաստում գործվածքը—1 ժ .

2-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Գնդակի, կուլայի (կամ մի մորեկ կալի մամնի) կամ շիշի նկարումը ըստ նատուրալի—1 ժամ .

3-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Երկուրսիւ գեպի մանածագործարան—1 ժ .

4-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Ափսեյի և դունայոր Փոնով ներկված խորանարդի նկարումը ըստ նատուրալի—1 ժամ .

5-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Երկուրսին նյութերի նկարումը—1 ժ .

6-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Կտրի մեքենայի նախապատրաստումը կարի համար—1 ժամ .

7-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Զրույց ավիացիայի նշանակութիւնն մասին և ստիանաակնների նկարումը ըստ հիչոդութիւնը—1 ժամ .

8-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Աշխատանք — Զեպիւմընը — 1 ժամ .

9-ՐԴ ՇԱԲԱԹ

Նկարչութիւն — Լոզունդների պատրաստումը: Կարողանալ գրատիրել բառերը տանց տողադարձի—1 ժամ .

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԱԾԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՎ ԿԱՂԱՊԱՐՄԱՆ ՈՐԿԱ ԱԾԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ ԴԱՍՏԱՏՈՒ

1-ԻՆ ԴԱՍԱՏՐԱՆ

1934 — 35 ՈՒՄ. ՏԱՐՎԱ I ԲԱՌՈՐԴ

Արևի և անտառիկ	Գրասի ընթացքում հին նյութից ինչ և կրկնակիություն և անընդուն նոր նյութ և անընդուն	Գրասի ընթացքում անարժույք աշխատանքների հաշվարկական կրոնի բնա պլանը	տմի վնաս - ժողովուրդի ևսի մաս մրտադրում մսի - տասը վիտոլոգրոֆ	յրաժնեություն մասն ուղտատու շանդիանս զ իսմ - զգտեմունս ուղտ - տեսողիս վոլինոյվ	մրտատի - շուշ ուղտատուի վնասող շատուղտ քտինո, քտուղտ
Նկարչություն քառաբան	Նկարչության գրություն	Նկարչության գրություն	5 րոպե		
		Պատվածքի ընթացքում ուսուցչի կողմից	8 րոպե		

Ազատ նկարչություն	Կարգադատի վերլուծումը, բովանդակությանը պարզող հիմնական մոտեցումները հաշվարկում	5 րոպե			
Ազատ նկարչություն	Նկարում — ուսուցչի կողմից քառաբան քիչ և սեանդակ հարցերի ու բացատրությունները սպորտային	20 րոպե			
Ծնիք	Կրկնակի ընթացք և նկարները ստուգումը	7 րոպե			
Զվան անտառիկ	Նկարչության գրություն: Հարցերի ստուգումը — թեմայի ընթացքում	45 րոպե			
	Նկարում — միասնական ուղեկցող անհատական գրություն	15 րոպե			
	Կրկնակի ընթացք և նկարները ստուգումը	20 րոպե			
	Նկարչության գրություն կամ հասկացություններ և գույնի մասին	10 րոպե			
	Առաջադրությունները բացատրումը	45 րոպե			
	Ծնիք — միասնական ուղեկցող անհատական գրություն	10 րոպե			
	Կրկնակի ընթացք և նկարները ստուգումը	5 րոպե			
	Կրկնակի ընթացք և նկարները ստուգումը	20 րոպե			
		7 րոպե			
		3 րոպե			
		45 րոպե			

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԱԾԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՎ ԿԱՆԱՊԱՐԱՄԱՆ ՈՐԿԱ ԱԾԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ ԴԱՍԱՏՈՒ

3-րդ ԴԱՍԱՏԱՐԱՆ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐԿԱ ՍՈՒ ԳԱՌՈՐԴ

	Դասի ընթացքում և կիրառվող հոսանքի համարները	Դասի ընթացքում տարվող աշխատանքների համարները	Տարածական գրույց գույքերի միջոցով	Մյուս և անհատական
Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն
	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն
Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն
	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն	Մասնավորապես Վերականգնողական և արհեստագործական գործունեություն

ՆԿԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԱԶԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՎ ԿԱՂԱՊԱՐՄԱՆ ՈՐԿԱ ԱԶԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ

ԴԱՍԱՏՈՒ

4-ՐԳԻ ԴԱՍԱՐԱՆՆ

1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ IV ԲԱՌՈՐԴ

Ամբի և տնային	Դասի ընթացքում հին նյութերից ընչ և կրկնակի և ընչ նոր նյութի և տեղ-վերջ	Դասի ընթացքում ստիպող աշխատանքների հաջորդականության կան կրեա տղանք	մրաստի-նույ պարմատուկ վճարվածությունը ըստից յուրյակի
Նկարչություն նա-տարակց	Չբույց — կրեթի անտիպի (ձևի, գույ-նի և աղի)	10 բաթի	Գործակ շին շին կամ կամի անան
Կարճ բարձր դրելը	Նկարչության բնութագրի և ստուգումն ու բնութագրից յուրյակի (վրջ մի գեղարվեստի ընթացքում ստիպող նկարների ստուգելի կողմից)	25 բաթի	
	Չբույց շինքանների մասին	10 բաթի 45 բաթի	
	Թղթի բաժանումը վանդակների	5 բաթի	
	Բառերի դասավորումն առանց ստիպող	10 բաթի	
	Սխալների ստուգումը	3 բաթի	
	Տառերի նկարումը	17 բաթի	
	Աշխատանքի ստուգումը և սխալների ուղղումը	5 բաթի 45 բաթի	

Հ Ր Ա Մ Ա Ն

№ 945

27-ին ՈԳՈՍՏՈՍԻ 1934 թ.

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳՊՐՈՅՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՅ
ՆԵՐԿԱՅՈՅՐՎԱԾ 1934—35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ ՏԱՐՐՅԱՆ, ՎՈՉ ԼՐԻՎ
ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՅԵՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳՊՐՈՅՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ-
ՆԵՐԸ (ՏԵՄ՝ ՀԱՎԵՂՎԱԾՆԵՐ) ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ

ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄ—Ա. ԱՂԱՅԵՎ

ԹՈՒՐԻՔԱԿԱՆ ՅԵՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ
ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆՆԵՐԸ

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԻՍՂԱՔԻ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅԻ 1934-35 ՌՒՍ. ՏԱՐՎՍ. ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և ռուսական զգրոցներ)

Վ Ե Յ Ո Ր Յ Ա Կ

Ձև լսմ կարգի	Ա. ու ա. Կ ա Ն Ե Ր	Վ Ե Յ Ո Ր Յ Ա Կ			
		I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.
1	Մայրենի լեզու	9	8	7	7
2	Մաթեմատիկա	5	5	5	6
3	Բնագիտություն	1	2	2	3
4	Հասարակագիտություն	0	0	1	1
5	Աշխարհագրություն	0	0	2	3
6	Ֆիզիկոսրդ լեզու	0	0	4	4
7	Աշխատանք, նկարչութ. և կադավարում	3	3	1	1
8	Ֆիզիկուսրդ	1	1	1	1
9	Յերդ և յերաժշտություն	1	1	1	1
Ընդամենը . . .		20	20	24	27

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԻՍՂԱՔԻ ՎՈՉ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԵՍԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՅԻ 1934-35 ՌՒՍ. Տ. ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և ռուսական զգրոցներ)

Վ Ե Յ Ո Ր Յ Ա Կ

Ձև լսմ կարգի	Ա. ու ա. Կ ա Ն Ե Ր	Վ Ե Յ Ո Ր Յ Ա Կ						
		I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.
1	Մայրենի լեզու. դրականություն	9	8	7	7	7	5	4
2	Մաթեմատիկա	5	5	5	6	6 (5)	5	4 (5)
3	Բնագիտություն	1	2	2	3	2 (3)	2	2
4	Աշխարհագրություն	0	0	2	3	2	2	2
5	Պատմություն	0	0	0	0	2	2	2
6	Հասարակագիտություն	0	0	1	1	1	1	1
7	Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	3	3
8	Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	0	2
9	Ֆիզիկոսրդ լեզու	0	0	4	4	3	3	3
10	Ոտար լեզու	0	0	0	0	2	2	2
11	Աշխատանք (5, 6 և 7 դասար.)	0	0	0	0	2	2	2
12	Աշխատանք, նկարչութ. և կադավար.	3	3	1	1	0	0	0
13	Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	0
14	Գծագրություն	0	0	0	0	0	1	1
15	Ֆիզիկուսրդ	1	1	1	1	1	1	1
16	Յերդ և յերաժշտություն	1	1	1	1	1	1	1 (0)
Ընդամենը		20	20	24	27	30	31	31

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԲՍՂԱԲԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍ. Տ. ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և սուլտանական դպրոցներ)

Վ Ե Ց Ո Ր Յ Ա Կ

Ստադիաներ	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.	VIII դաս.	IX դաս.	X դաս.
1. Մայրենի լեզու և գրականություն	9	8	7	7	7	5	4	4	3	4
2. Մաթեմատիկա	5	5	5	6	6 (5)	5	4 (5)	4 (5)	5	5
3. Բնագիտություն	1	2	2	3	(3)	2	2	2	3 (2)	0
4. Յերկրաբանություն և հանքաբանություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 (2)
5. Աշխարհագրություն	0	0	2	3	2	2	2	2	2	0
6. Գաղափարություն	0	0	0	0	2	2	2	4	4	0
7. Հ.Կ.Կ. (բ) պատմություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
8. Հասարակագիտություն	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0
9. Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	3	3	4 (3)	3 (2)	3 (2)
10. Աստղաբանություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
11. Բիսիա	0	0	0	0	0	2	2	2	2	3
12. Յերկրորդ լեզու	0	0	4	4	3	3	3	3	4	4
13. Ոտար լեզու	0	0	0	0	2	2	2	2	3	3
14. Աշխատանք, նկարչություն և կադապարում	3	3	1	1	0	0	0	0	0	0
15. Աշխատանք	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
16. Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
17. Գծագրություն	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
18. Ֆիզիկուլուրա	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
19. Յերգ և յերածառություն	1	1	1	1	1	1	1 (0)	0	0	0
20. Ռազմագիտություն	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	20	20	24	27	30	31	31	31	33	32

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՏԱՐԲԱԿՈՆ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍ. ՏԱՐԿԱ ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և սուլտանական դպրոցներ)

Յ Ո Ր Ն Ո Ր Յ Ա Կ

ՏՎ ԸՄԱՆ ԿԱՐԳԻ	Ս. ու ա ռ կ ա ն ե Ր	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.
1	Մայրենի լեզու և գրականություն	12 (11)	11 (10)	9	9
2	Մաթեմատիկա	6	6	6	7
3	Բնագիտություն	1 (2)	2 (3)	2 (3)	3 (4)
5	Հասարակագիտություն	0	0	1	2 (1)
6	Աշխարհագրություն	0	0	3 (2)	4 (3)
7	Յերկրորդ լեզու	0	0	4	4
8	Աշխատանք, նկարչություն և կադապարում	3	3	1	1 (2)
9	Ֆիզիկուլուրա	1	1	1	1
	Յերգ և յերածառություն	1	1	1	1
	ԸՆԴՈՒՄԵՆԸ	24	24	8	32

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՎՈՉ ԼՐԻՎ, ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍՈՒՄՆ. ՏԱՐՎԱ. ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և սուսական դպրոցներ)

Յ Ո Թ Ն Ո Ր Յ Ա Կ

ԱՆՆ ԲԱՆ ԿԱՐԳԻ	Ա.Ն.ՈՐ.ԱՆԻՆԸ	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.
1	Մայրենի լեզու և գրականություն	12 (11)	11 (10)	9	9	9	6	5
2	Մաթեմատիկա	6	6	6	7	7 (6)	6	6
3	Բնագիտություն	1 (2)	2 (3)	2 (3)	3 (·)	3	3	2 (3)
4	Աշխարհագրություն	0	0	3 (2)	4 (3)	3 (2)	3 (2)	3 (2)
5	Պատմություն	0	0	0	0	2 (3)	2 (3)	3 (2)
6	Հասարակագիտություն	0	0	1	2 (1)	1	1	1
7	Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	4	4 (3)
8	Բիոլոգիա	0	0	0	0	0	0	2 (3)
9	Ֆերկրորդ լեզու	0	0	4	4	5	4 (3)	3 (4)
10	Աշխատանք (5, 6, 7 դաս.)	0	0	0	0	3 (4)	3 (4)	4 (3)
11	Աշխատանք, նկարչություն և կադապ (1, 2, 3 և 4 դասար.)	3	3	1	1 (2)	0	0	0
12	Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1
13	Գծագրություն	0	0	0	0	0	1	1
14	Ֆիզկուլտուրա	1	1	1	1	1	1	1
15	Յերգ և յերածառություն	1	1	1	1	1	1	1 (0)
	ԸՆԴԱՄԱՆԸ . . .	24	24	28	32	36	36	36

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍ. ՏԱՐՎԱ. ՀԱՄԱՐ

(Թուրքական և սուսական դպրոցներ)

Յ Ո Թ Ն Ո Ր Յ Ա Կ

Ա.Ն.ՈՐ.ԱՆԻՆԸ	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.	VIII դաս.	IX դաս.	X դաս.
1. Մայրենի լեզու և գրականություն	12 (11)	11 (10)	9	9	9	6	5	5	3	5
2. Մաթեմատիկա	6	6	6	7	7 (6)	6	6	6 (5)	6	6
3. Բնագիտություն	1 (2)	2 (3)	2 (3)	3 (4)	3	3	2 (3)	2 (3)	3 (4)	0
4. Ֆերկրարանություն և նանքարանություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
5. Աշխարհագրություն	0	0	3 (2)	4 (3)	3 (2)	3 (2)	3 (2)	3 (2)	3 (2)	0
6. Պատմություն	0	0	0	0	2 (3)	2 (3)	3 (2)	4 (5)	4 (5)	0
7. Հ.Կ.Կ (բ) պատմ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
8. Հասարակագիտ.	0	0	1	2 (1)	1	1	1	0	0	0
9. Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	4	4 (3)	4	3	4
10. Աստղագիտություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
11. Բիոլոգիա	0	0	0	0	0	0	2 (3)	3 (2)	2 (3)	4
12. Ֆերկրորդ լեզու	0	0	4	4	5	4 (3)	3 (4)	4	5 (4)	5 (4)
13. Ա. խոստ, նկարչ և կադապարում	3	3	1	1 (2)	0	0	0	0	0	0
14. Աշխատանք	0	0	0	0	3 (4)	3 (4)	3 (4)	3 (4)	4 (3)	3 (4)
15. Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
16. Գծագրություն	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
17. Ֆիզկուլտուրա	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18. Յերգ և յերածառ.	1	1	1	1	1	1	1 (0)	0	0	0
19. Ռազմագիտություն	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	24	24	28	32	36	36	36	36	36	36

**ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՒԲՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ՊԼԱՆՆԵՐԸ**

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ՔԱՂԱՔԻ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍՈՒՄՆ. Տ. ՀԱՄԱՐ

Վ Ե Ց Ո Ր Յ Ա Կ

Ստորագրող	Ս. ու ա ռ կ ա ն ե Ր	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.
1	Մայրենի լեզու	9	8	6	6
2	Մաթեմատիկա	5	5	5	6
3	Բնագիտություն	1	2	2	3
4	Հասարակագիտություն	0	0	1	1
5	Աշխարհագրություն	0	0	2	3
6	Ռուսաց լեզու	0	5	4	4
7	Թուրքաց լեզու	0	0	4	4
8	Աշխատանք, նկարչութ. և կադապրում	3	2	1	1
9	Ֆիզիկուլտուրա	1	1	1	1
10	Յերգ և յերաժշտություն	1	1	1	1
		20	24	27	30

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը տրվում է հայկական, ղերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում զործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մացրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսուցչ լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով. իսկ ուսուցչ լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ՔԱՂԱՔԻ ՎՈՉ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐ. 1934-35 ՈՒՍ. Տ. ՀԱՄԱՐ

Վ Ե Ց Ո Ր Յ Ա Կ

Ստորագրող	Ս. ու ա ռ կ ա ն ե Ր	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.
1	Մայրենի լեզու և գրականութ.	9	8	6	6	6	5	4
2	Մաթեմատիկա	5	5	5	6	6-5	5	4-5
3	Բնագիտություն	1	2	2	3	2-3	2	2
4	Աշխարհագրություն	0	0	2	3	2	2	2
5	Պատմություն	0	0	0	0	2	2	2
6	Հասարակագիտություն	0	0	1	1	1	1	1
7	Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	3	3
8	Բիմիա	0	0	0	0	0	0	2
9	Ռուսաց լեզու	0	5	4	4	3	3	3
10	Թուրքաց լեզու	0	0	4	4	3	3	3
11	Աշխատանք	0	0	0	0	2	2	2
12	Աշխատանք, նկարչութ. և կադապ.	3	2	1	1	0	0	0
13	Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1
14	Գծազրություն	0	0	0	0	0	1	1
15	Ֆիզիկուլտուրա	1	1	1	1	1	1	1
16	Յերգ և յերաժշտություն	1	1	1	1	1	1	1 0
		20	24	27	30	30	32	32

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը տրվում է հայկական, ղերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում զործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մացրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսուցչ լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով. իսկ ուսուցչ լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ՔԱՂԱՔԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՌԻՍՈՒՄ. ՏԱՐՎԱ. ՀԱՄԱ.

Վ Ե Ց Ո Ր Յ Ա Կ

Ա. ու ա ռ կ ա ն ե ռ	I դաս.	II դաս.	III դաս.	IV դաս.	V դաս.	VI դաս.	VII դաս.	VIII դաս.	IX դաս.	X դաս.
1. Մայրենի լեզու և զրա կանություն	9	8	6	6	6	5	4	4	3	4
2. Մաթեմատիկա	5	5	5	6	6 (5)	5	1 (5)	1 (5)	5	5
3. Բնագիտություն	1	-	2	3	2 (3)	2	2	2	3 (2)	0
4. Յերկրաբանություն և հանքաբանություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 (2)
5. Աշխարհագրություն	0	0	2	3	2	2	2	2	2	0
6. Պատմություն	0	0	0	0	2	2	2	4	4	0
7. Հ. Կ. Կ. (բ) պատմութ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
8. Հասարակագիտութ.	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0
9. Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	3	3	4 (3)	2 (3)	3 (2)
10. Աստղաբաշխություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
11. Քիմիա	0	0	0	0	0	0	2	2	2	3
12. Ռուսաց լեզու	0	5	4	4	3	3	3	3	4	4
13. Թուրքաց լեզու	0	0	4	4	3	3	3	3	3	3
14. Աշխատանք, նկարչու- թյուն և կադավարում	3	2	1	1	0	0	0	0	0	0
15. Աշխատանք	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
16. Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
17. Գծագրություն	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
18. Ֆիզիկուլտուրա	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
19. Յերգ և յերաժառութ.	1	1	1	1	1	1	1 (0)	0	0	0
20. Առզմագիտություն	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	20	24	27	30	30	32	32	32	33	32

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը արվում է հայկա կան, գերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում գործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մտցրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսուցաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով: Իսկ ուսուցաց լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

Ծանոթություն — Ոտար լեզուն վաղ ընդ միջնակարգ և միջնա կարգ ազգային փոքրամասնության դպրոցների ուսումնական պլանում չի նշված, բայց ոտար լեզուն կարելի չէ մտցնել ուսումնական պլանը ցանցից դուրս Փախուլտատիվ՝ ձևով, յեթև ակզում կան համապատաս- խան զասատուներ այդ ստարկան տանելու համար:

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ. ՀԱՄԱՐ

Յ Ո Ր Ն Ո Ր Յ Ա Կ

Ձև ընդ կարգի	Ա. ու ա ռ կ ա ն ե ռ				
	I դասարան	II դասարան	III դասարան	IV դասարան	
1	12 (11)	11 (10)	8	8	
2	6	6	6	6	
3	1 (2)	2 (3)	2 (3)	3 (4)	
4	0	0	1	2 (1)	
5	0	0	3 (2)	4 (3)	
6	0	5	4	4	
7	0	0	4	3	
8	3	2	1	1 (2)	
9	1	1	1	1	
10	1	1	1	2	
	24	28	31	34	

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը արվում է հայկա կան, գերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում գործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մտցրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսուցաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով: Իսկ ուսուցաց լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՎՈՋ ԼՐԻՎ ՄԻՋՆՍԿ. ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍ. Տ. ՀԱՄԱՐ

Յ Ո Թ Ն Ո Ր Յ Ա Կ

Ձև թվա կարգի	Ս ռ ա Ր յ ա ն Ե	I	II	III	IV	V	VI
		Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.
1	Մայրենի լեզու և գրականություն	12 (11)	11 (10)	8	8	8	6
2	Մաթեմատիկա	6	6	6	7	7(6)	6
3	Բնագիտություն	1(2)	2(3)	2(3)	3(4)	3	2(3)
4	Աշխարհագրություն	0	0	3(2)	4(3)	3(2)	3(2)
5	Հասարակագիտություն	0	0	1	2(1)	2(1)	1
6	Պատմություն	0	0	0	0	2(3)	2(3)
7	Ֆիզիկա	0	0	0	0	4	4(3)
8	Բիոհա	0	0	0	0	0	2(3)
9	Ռուսաց լեզու	0	5	4	4	4	3
10	Թուրքաց լեզու	0	0	4	3	3	3
11	Աշխատանք	0	0	0	0	2	3
12	Աշխատանք, նկարչություն և կադավարում	3	2	1	1(2)	0	0
13	Նկարչություն	0	0	0	0	1	1
14	Գծազրույթություն	0	0	0	0	1	1
15	Ֆիզկուլտուրա	1	1	1	1	1	1
16	Յերգ և յերաժշտություն	1	1	1	1	1	1(0)
		24	28	31	34	36	38

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը տրվում է հայկական, գերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում զործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մտցրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով. իսկ ուսաց լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԼԱՆ

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԽՐԳ ԴՊՐՈՑԻ 1934-35 ՈՒՍ. Տ. ՀԱՄԱՐ

Յ Ո Թ Ն Ո Ր Յ Ա Կ

Ա ռ ա Ր յ ա ն Ե	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.	Պատ.
1. Մայրենի լեզու և գրականություն	12(11)	11(10)	8	8	8	6	5	5	4	5
2. Մաթեմատիկա	6	6	6	7	7(6)	6	6	6(5)	6	6
3. Բնագիտություն	1(2)	2(3)	2(3)	3(4)	3	3	3(3)	2(3)	3(4)	0
4. Յերկրաբան. և հանքաբան.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
5. Աշխարհագրություն	0	0	3(2)	4(3)	3(2)	3(2)	3(2)	3(2)	3(2)	0
6. Պատմություն	0	0	0	0	2(3)	2(3)	3(2)	4(5)	4(5)	0
7. Հ.Կ.Կ. (ք) պատմություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
8. Հասարակագիտություն	0	0	1	2(1)	2(1)	1	1	1	0	0
9. Ֆիզիկա	0	0	0	0	0	4	4(3)	4	3	4
10. Աստղաբաշխություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
11. Բիոհա	0	0	0	0	0	0	3(3)	3(2)	2(3)	4
12. Ռուսաց լեզու	0	5	4	4	4	3	3	3(4)	3	4
13. Թուրքաց լեզու	0	0	4	3	3	3	3	3	3	3
14. Աշխատանք, նկարչութ. և կադավարում	3	2	1	1(2)	0	0	0	0	0	0
15. Նկարչություն	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
16. Գծազրույթություն	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
17. Ֆիզկուլտուրա	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18. Յերգ և յերաժշտություն	1	1	1	1	1	1	1(0)	0	0	0
19. Աշխատանք	0	0	0	0	2	3	3	3	3	3
20. Ռադամգիտություն	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
		24	28	31	34	36	38	38	38	38

Ծանոթություն. — Տվյալ ուսումնական պլանը տրվում է հայկական, գերմանական, վրացական և թաթարական դպրոցների համար: Մյուս ազգային փոքրամասնությունների դպրոցներում զործադրվում է հետևյալ փոփոխություններով՝ Թուրքաց լեզուն մտցրվում է II դասարանից՝ ուսում. պլանում ուսաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով. իսկ ուսաց լեզուն III դասարանից՝ Թուրքաց լեզվի համար նախատեսված ժամաբանակով:

Ց Ա Ն Կ

	Եջ
1. Յու. Հաջիև — Շրջանային ուսուցչական կոնֆե- րանսներին	3—11
2. . . . . Յուցմունքներ աշխարհագրության ծրագրի նկատմամբ	12—42
3. Յե. Ալիահվերդյան — Պատմության ծրագրային նյութերի բաշխումն ըստ չարաթների	43—53
4. . . . . Յուցմունքներ բնագիտության ծրագրի նկատ- մամբ	54—61
5. . . . . — Յուցմունքներ Ֆիզիկայի և աստղաբաշ- խության ծրագրի նկատմամբ	62—67
6. . . . . — Յուցմունքներ քիմիայի ծրագրի նկատ- մամբ	68—71
7. Մ. Աբրամով — Քիմիայի ծրագրային նյութերի բաշխումն ըստ չարաթների	72—81
8. Բ. Ազան — Մաթեմատիկայի ծրագրային նյու- թերի բաշխումն ըստ չարաթների	82—88
9. . . . . Յուցմունքներ մաթեմատիկայի ծրագրի նը- կատմամբ	89—103
10. . . . . — Յուցմունքներ աշխատանքի ծրագրի նը- կատմամբ	104—108
11. Ա. Վերդիյան — Պոլիտեխնիկական աշխատան- քային ասուցումը	109—115
12. Ս. Խասկով — Ֆիզկուլտուրայի ծրագրային նյու- թերի բաշխումն ըստ չարաթների	116—126
13. Ն. Փուկովսկայա — Նկարչության, աշխատան- քի և կազմողարձանի ծրագրային նյութերի բաշ- խումն ըստ չարաթների	127—139
14. Լուսժողկոմատի հրամանը	141—141
15. Ուսումնական պլանները	142—153

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ՝

1. ՅԼ. Ալլահվերդյան
2. Ս. Մաթեոսյան
3. Մ. Ղազանջյան
4. Ռ. Քաջբերունի
5. Ա. Նարխանյան

Խմբագրեց՝ Մ. Չախարյան
Տեխ. խմբագիր՝ Հախնաղարյան

Сдано в производство 15-VIII-34 г.
Подписано к печати 3-IX-34 г.
Количество печатных листов 9^{3/4}
Количество печати. знаков 370968

« Ազգային գրադարան

NL0229127

ԳԻՆԸ 2 ՈՒԻԲ.

45.559
1240

НКП — АССР

Управление начальной и средней школы.

**Программно-методические материалы
к учительским конференциям**

Баку 1934
